

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARININ SİNEMA
UYARLAMALARINDA EĞİTSEL UNSURLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ezgi DEVELİ FIRAT

Antalya, 2019

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARININ SİNEMA
UYARLAMALARINDA EĞİTSEL UNSURLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ezgi DEVELİ FIRAT

Danışman: Prof. Dr. Tülin ARSEVEN

Antalya, 2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullandığımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tűm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

..... / ..... / ....

Ezgi DEVELİ FIRAT

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

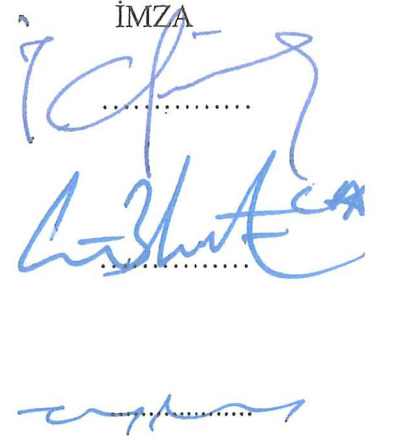
Ezgi DEVELİ FIRAT 'ın bu çalışması 16.12.2019 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir

Başkan : Prof.Dr. İlhan GÜNBAYI
(Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri)

Üye : Doç.Dr.Serdar BULUT
(Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi)

Üye (Danışman) : Prof.Dr.Tülin ARSEVEN
(Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi)

İMZA

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI:

HALİDE EDİP ADIYAR'IN ROMANLARININ SINEMA
UYARLAMALARINDA EĞİTSEL UNSURLAR

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarihli ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Ateşten Gömlek*, *Döner Ayna* ve *Yol Palas Cinayeti* romanlarının sinema uyarlamaları incelenmiştir. Romanlarda ve filmlerde yer alan eğitime dair öğeler analiz edilmiş, roman ve filmlerin arasındaki farklılıklar ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Halide Edip Adıvar, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'nın en önemli isimlerindedir. Edebiyat ve eğitim alanlarına sunduğu katkıların yanında Milli Mücadele esnasındaki cesur davranışları ile bilinen kadın yazarımızdır. Yazar, öğretmen, siyasetçi, gazeteci, akademisyen olmasının yanında Milli Mücadele'nin askeri safhasında yer almış “onbaşı”dır. Hayatı boyunca pek çok ünvana layık görülmüştür. Bir kadın olarak hep cesur bir şekilde dik durmuş ve özellikle bir kadın olarak Milli Mücadele'deki duruşunun yanında ülkesinin kadınları için de mücadele etmiştir. Romanlarında Milli Mücadele'yi ve güçlü kadın karakterleri işlemekten geri durmamıştır.

Halide Edip'in bu çalışmaya konu olan beş romanı (1922-1954) düşünüldüğünde bu romanların toplumun genel anlayışı ve eğitime dair bakış açısı bu eserlerde birçok yönüyle görülebilmektedir. Romanlar ve sinema uyarlamalarının incelenmesinde romanda ve filmde yer alan karakterler dikkatle incelenmiş, bunlar üzerinden dönemin toplumun eğitsel açıdan durumu analiz edilmiştir.

Tarih boyunca toplumların gelişmişlik düzeyleri hakkında tespitler yapılırken sözü geçen toplumun içinde bulunduğu siyasi, askeri, eğitim, bilim ve sanat adına ortaya koyduklarına bakılmaktadır. Bu tespiti yaparken saydığımız unsurların içinde eğitimi ve özellikle de sanat kolunu diğerlerinden ayrı tutmak, hatta eğitimi ele alırken ayrı bir hassasiyet göstermek gerekmektedir. Siyasi ve askeri durum, teknolojik gelişmeler elbette ki bize net ve somut bilgiyi verebilir. Fakat o toplumda bireylerin eğitimden nasıl ve ne derece faydalandığı, eğitimin ilkelerine ne kadar sadık kaldığı önemlidir. Toplumun ürettiği sanat ve o sanatın içinde kendini gösteren anlayış, kültür ve birikim, bize ulaşmak istediğimiz bilginin kökleriyle ulaşmasını sağlamaktadır.

Sanat ifadesi genel anlamda düşünüldüğünde, yazınsal ürünlerin toplumun gelişmesinde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Özetle sanatın yazınsal kısmının toplumun eğitimi ve gelişmişliği hakkında bilgi alma ve yorumlamada çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Romanlar ve filmler, bu açıklama için iyi birer örnektir ve bu türlerin içinden çıktığı toplumu yansıttığı da bilinmektedir.

Araştırmaya konu olan romanların yazıldığı dönem (1920-1956) ile beyaz perdeye aktarıldığı dönem (1949-1987) çok farklı zamanlara denk gelmemektedir. Dolayısıyla hem romanın hem de filmin aynı dönemde ele alınmış olması araştırmada dönemin şartlarının iyi tahlil edilmesi açısından kolaylık sağlamıştır.

Sinema filmlerinin ihtiyaç duyduğu senaryonun edebiyattan karşılanması sebebiyle pek çok eser sinemaya uyarlanmıştır. Dolayısıyla Dünya’da sinema filmleri edebiyattan büyük ölçüde etkilenmiştir. Türk sineması da romanın gelişmeye başladığı dönemlere paralel bir zaman izlemiştir. Çalışmada ele alınacak dönemde sinemanın bir sıçrama yaptığı, toplumun gelenek-göreneklerinin, yaşayış şekillerinin, inançlarının sinemaya yansıtıldığı görülmektedir.

Roman ve sinema üzerinden eğitimsel öğelerin topluma nasıl ya da ne derece verilebildiği konusu, bu sanat dalları ayrı ayrı incelenerek değil, film uyarlamaları da incelenerek tespit edilmektedir. Edebiyatın sinema ile olan yakın ilişkisi ve bu yakın ilişkinin sinemada özgün senaryodan değil, romanın uyarlanmasından ortaya konan filmleri doğurmasına sebep olmuştur. Burada ışık tutmaya çalıştığımız nokta, çalışmamızın başlıca ögesi olan eğitim olgusu ortaya konan eserlerde ne kadar yer bulabilmiş ve filme uyarlanırken bulduğu yeri ne kadar koruyabilmiş, bunun cevabını bulmak olacaktır.

Ortaya koyduğum çalışmamda, bilgi birikiminin yanında izlediği yöntem, eleştirel yaklaşımları ve yol gösterici tavrıyla, desteğini ve yardımlarını her an üzerimde hissettiğim danışman hocam Sayın Prof. Dr. Tülin ARSEVEN’e ve desteğiyle her zaman yanımda olan değerli eşim Uğur FIRAT’a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Halide Edip ADIVAR'ın Romanlarının Sinema Uyarlamalarında Eğitsel Unsurlar

DEVELİ FIRAT, Ezgi

Tezli Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Tülin ARSEVEN

Ocak 2020,140 syf

Sinema tarihinde sinemanın edebiyattan yararlandığı pek çok kez görülmüştür. Sinemanın hem yaşadığı senaryo sıkıntısı hem de okuyucu tarafından ilgi gören romanların beyaz perdede başarılı olacağına düşünülmesi ile sinema tarihinde romandan sinemaya çok kez uyarlama yapılmıştır. Türkiye’de romanların sinemaya uyarlanmaya başladığı ve film uyarlamaların yaygınlaştığı tarihler 1950 ve sonrası olarak bilinmektedir. Filmler de romanlar gibi, önemli bir kitleye hitap etmektedir. Bu noktada sinemaya uyarlanan eserin, aslına yazınsal değerine ne kadar bağlı kaldığı ya da yazarın okuyucuya vermek istediği mesaja ne kadar bağlı kaldığı ilk günden bu yana uyarlamaların en önemli sorunu olmuştur. Roman, sinemaya göre dil ve anlatım anlamında çok zengindir, süre veya sayfa kısıtlaması bulunmamaktadır. Sinema ise sunduğu görsellik ile edebiyatın önüne geçmekte, fakat süresi sorunu bulunmaktadır. Dolayısıyla bu noktada sinema, romanda yer alan tüm öğeleri tam manasıyla veremeyeceği için uyarlamalar romandan bazı noktalarda eksik kalmaktadır. Uyarlamalardaki esas mesele, yazarın romanda anlatmak istediği, vurguladığı fikir, olay ve düşüncelerin sinemaya ne oranda ve ne derinlikte yansıtıldığıdır.

Halide Edip Adıvar, bilindiği gibi Milli Mücadele döneminin içinde etkin bir şekilde yer almıştır. Aynı zamanda Halide Edip Adıvar’ın hayatının çeşitli dönemlerinde öğretmen, akademisyen, müfettiş, gibi görevlerde bulunmuş ve hayatının sonuna kadar eğitimle sürekli iç içe olmuş bir yazardır. Halide Edip Adıvar’ın ortaya koyduğu eserlerde Milli Mücadele ruhunun yanında eğitimci kişiliğinin yansımaları da etkin bir şekilde görülmektedir. Bu

çalışmada Halide Edip Adıvar'ın romanlarının sinema uyarlamalarında ele aldığı eğitsel öğeleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar'ın romanlarının sinema uyarlamalarının eğitsel öğeleri; karakterler, olaylar, çatışmalar, bakış açıları üzerinden tüm boyutları ile incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Ateşten Gömlek*, *Döner Ayna* ve *Yol Palas Cinayeti* romanları oluşturmaktadır. Öncelikle romanlar okunmuş, ardından filmler izlenerek karakterler, öğeler ve roman ile filmin arasındaki farklılıklar analiz edilmiştir.

Halide Edip Adıvar, eğitim açısından tercihini yüksek tahsil veren programlı, dil öğreten okullardan yana kullansa da onun için eğitim, yaşam boyu ve her ortamda olabilir. Buradan hareketle Halide Edip Adıvar'ın romanlarının sinema uyarlamalarının karakterleri üzerinden eğitim öğeleri ele alınmış, film uyarlaması karakterler üzerinden analiz edilmiştir. Analiz edilen bu karakterlerin sinema uyarlamasında karşımıza nasıl çıktığı, yazarın vermek istediği mesajı verip vermediği araştırmacı tarafından tespit edilmiştir.

Araştırmada ele alınan Halide Edip Adıvar'ın romanları ile sinema uyarlamaları arasında bazı farklılıklar görülmüştür. *Vurun Kahpeye* ve *Ateşten Gömlek* romanlarının ana karakterlerinin romanda anlatılan çocuklukluk dönemlerinin filme romandaki derinlikte aktarılamadığı tespit edilmiştir. *Sinekli Bakkal* romanında ise Rabia karakterinin çocukluk döneminde aldığı katı din eğitiminin filme yansıtılmamasının film açısından eksiklik oluşturduğu görülmektedir. *Vurun Kahpeye* film uyarlamasında ilk sahnede Aliye karakterinin kasabaya öğretmen olarak geldiği görülmektedir. Romanda aktarılan Aliye karakterinin Darulmuallimat'ta aldığı eğitimin filme yansıtılmamış olması film açısından eksiklik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. *Ateşten Gömlek* romanında yer alan karakter ve olayların filmde iyi işlendiği ve bariz bir farklılık bulunmadığı, *Döner Ayna* romanında yer alan bazı karakterlerin filme hiç yansıtılmadığı, bazı karakterlerin de isimleri değiştirildiği ve geçmişte yaşadıklarından bahsedilmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla *Döner Ayna* romanının film uyarlamasında büyük farklılıklar ve eksiklikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. *Yol Palas Cinayeti* romanında yer alan karakter ve olayların filme başarılı bir şekilde aktarıldığı görülmüştür.

ABSTRACT

Educational Elements in Cinema Adaptations of Halide Edip ADIVAR's Novels

DEVELİ FIRAT, Ezgi

Post Graduate Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Thesis Advisor: Prof.Dr. Tülin ARSEVEN

Jan.2020,140 pgs

It has been seen many times in the history of cinema that cinema has benefited from literature. Both the shortage of scripts and the novels that are of interest to the reader will be successful on the big screen. It began to adapt the novel to the cinema in Turkey and spread of the dates on which the film adaptation known as in 1950 and beyond. Movies, like novels, appeal to a significant audience. At this point, the most important problem of the adaptations has been the adaptation of the work adapted to the cinema since the first day, how much it depends on its original literary value or how much it depends on the message the author wants to give to the reader. Novels are very rich in terms of language and expression according to cinema, and there are no time or page restrictions. Cinema, on the other hand, overcomes literature with the visuality it presents, but has a problem of duration. Therefore, at this point, because the cinema cannot give all the elements in the novel, adaptations are missing from the novel at some points. The main issue in the adaptations is the extent and depth of the ideas, events and thoughts that the author wants to tell in the novel and emphasized.

As it is known, Halide Edip Adivar took an active part in the National Struggle period. At the same time, Halide Edip Adivar's life in various periods of teachers, academics, inspector, has worked as a writer and has been constantly intertwined with education until the end of his life. In Halide Edip Adivar's works, reflections of the personality of educator as well as the spirit of National Struggle can be seen effectively. In this study, the educational elements of Halide Edip Adivar 's novels in film adaptations are examined in detail.

In this study, educational elements of cinema adaptations of Halide Edip Adivar 's novels; characters, events, conflicts, perspectives are examined through all dimensions. In the

research, document analysis method which is one of the qualitative research techniques was used. The sample of the research consists of Halide Edip Adivar's *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Ateşten Gümlek*, *Döner Ayna* and *Yol Palas Cinayeti*. First, novels were read and then the characters, elements and differences between the novel and the film were analyzed.

Although Halide Edip Adivar uses his preference in favor of high-educated, language-teaching schools, education can be lifelong and in any environment. From this point of view, the educational elements of Halide Edip Adivar's novels are analyzed and the film adaptations are analyzed. It was determined by the researcher how these characters were analyzed in the film adaptation and whether the author gave the message he wanted to give.

There are some differences between Halide Edip Adivar's novels and cinema adaptations. It was found that the childhood of the main characters of the novels *Vurun Kahpeye* and *Ateşten Gümlek* could not be transferred to the film at the depth of the novel. In the *Sinekli Bakkal* novel, it is seen that the lack of solid religious education that Rabia character received during her childhood is not reflected in the film and this constitutes a deficiency in terms of film. In the film adaptation of *Vurun Kahpeye*, it is seen that Aliye character came to town as a teacher in the first scene. The fact that the education received by Aliye character in *Darulmuallimat* was not reflected in the film was concluded to be a deficiency in terms of film. It was found that the characters and events in the novel *Ateşten Gümlek* were handled well in the film and that there was no obvious difference, that some of the characters in the *Döner Ayna* novel were never reflected in the film, some of the characters were changed and their names were not mentioned in the past. Therefore, it is concluded that there are big differences and deficiencies in the film adaptation of the novel *Döner Ayna*. It was seen that the characters and events in the novel *Yol Palas Cinayeti* were successfully transferred to the film.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
2. ANA BÖLÜMLER.....	1
2.1. GİRİŞ	1
2.1.1. Problem Durumu.....	3
2.1.2. Amaç ve Önem	4
2.1.3. Varsayımlar	4
2.1.4. Sınırlılıklar	4
2.1.5. Tanımlar.....	4
2.2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.2.1. Romandan Sinemaya Yapılan Uyarlamalar.....	5
2.2.2. Halide Edip Adıvar'ın Hayatı, Sanat Anlayışı ve Eğitimci Kişiliği	8
2.2.3. Konu ile İlgili Araştırmalar.....	17
2.3. YÖNTEM	19
2.3.1. Araştırma Modeli	19
2.3.2. Evren.....	19
2.3.3. Örneklem	19
2.3.4. Verilerin Toplanması.....	19
2.3.5. Veri Analizi	20
2.4. BULGULAR	21
2.4.1. Sinekli Bakkal Roman ve Filminin İncelenmesi.....	21
2.4.2. Vurun Kahpeye Romanın ve Filminin İncelenmesi	46
2.4.3. Ateşten Gömlek Romanın ve Filminin İncelenmesi	76
2.4.4. Döner Ayna Romanın ve Filminin İncelenmesi.....	86
2.4.5. Yol Palas Cinayeti Romanın ve Filminin İncelenmesi	101
2.5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	113
2.5.1. Sonuç ve Tartışma.....	113
2.5.2. Öneriler.....	116
ÖZGEÇMİŞ.....	123
BİLDİRİM	124

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Halide Edip Adivar'ın Tüm Eserleri.....	11
Tablo 2.2. Halide Edip Adivar'ın Sinemaya Uyarlanan Romanları (Örnekleme).....	19
Tablo 2.3. Sinekli Bakkal Filminin Bilgileri.....	24
Tablo 2.4. Vurun Kahpeye Filminin Bilgileri.....	50
Tablo 2.5. Ateşten Gömlek Filminin Bilgileri.....	78
Tablo 2.6. Döner Ayna Filminin Bilgileri.....	87
Tablo 2.7. Yol Palas Cinayeti Filminin Bilgileri.....	103

KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

ABD

TDK

MEB

Açıklamalar

Amerika Birleşik Devletleri

Türk Dil Kurumu

Milli Eğitim Bakanlığı

2. ANA BÖLÜMLER

2.1. GİRİŞ

Halide Edip Adıvar, ilk kadın roman yazarlarımızdan olması ve toplumsal sorunları çok yönlü bakış açısı ile incelemesi ile Türk edebiyatının önemli kalemlerinden biridir. Çocukluk yıllarından itibaren hem doğu hem de batı kültürünü bir arada yaşayan yazarın toplumsal sorunları başarılı bir şekilde aktarmasında yetiştiği koşullar, aldığı eğitim, İkinci Meşrutiyet'ten sonra yurtdışı hayatı, Balkan Savaşları, İstanbul'un işgali, Kurtuluş Savaşı mücadelesi ve Cumhuriyet döneminde rol aldığı etkinliklerin etkisi büyüktür (Önertoy, 2011:37).

Osmanlı devletinin son dönemlerinde dünyaya gelmiş, gençlik dönemini vatanın işgale uğradığı yıllarda yaşamış ve olaylara sadece dışardan bakarak değil, bizzat olayların içinde bulunara eserlerini yazmıştır. Millî mücadele yıllarının en ateşli zamanlarında halkı işgallerin haksızlığına inandırarak karşı durması gerektiği yönündeki kuvvetli hitabetlerinin yanında gazeteci kimliğiyle de öne çıkmış Anadolu ajansının kurulma aşamasında önemli katkıları olmuştur (C.Şahin ve M.Şahin, 2013:55).

Halide Edip Adıvar, yazdığı kitapların yanı sıra, kurtuluş savaşında aldığı askeri vazifeleri, öğretmenliği, akademisyenliği ve yardım gönüllüsü olması ile eğitim ve toplumsal hayatın içerisinde sürekli yer almıştır. Onun bir mütefekkir olmasını sağlayan en önemli faktör, onun çocukluğunda aldığı çok yönlü eğitim sürecidir. Annesinin vefatı üzerine çocukluk yıllarının bir bölümünü anneannesi ve dedesi ile geçirmiştir. Halide Edip Adıvar'ın eserlerine yansıyan milli duyguları o yıllarda ona aşıl原因an kişi dedesi olmuştur. Anneannesi Eyüp Sultan'lı Nakiye Hanım ise yazarın manevi yönünü güçlendiren, dini bilgilerinin temelini atan kişidir. Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal* ve *Vurun Kahpeye* gibi eserlerinde ana karakterlerin (Rabia, Aliye) düşüncelerinde bu manevi zenginliklerin tezahürü görülebilmektedir (Bekiroğlu, 1999:14).

II. Meşrutiyetin ilan edildiği zamanlarda önceki dönemlere nazaran özgürlük anlamında daha rahat bir ortam tanıdığından yazar "Tanin Gazetesi"nde yazmaya başlamıştır. Yaşanan siyasi gerilimlerden dolayı yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır. İngiltere'de yaşadığı dönemlerde onun eğitim hayatını zenginleştiren ve bu alanda yazılar kaleme almasına neden olan fikir adamlarıyla tanışmıştır (Banarlı, 1971: 1226).

Halide Edip Adıvar, İzmir işgal edildiğinde Üsküdar Kız Lisesi'nde bir konuşma

yapar ve onun bu konuşması aslında eğitimle fikir hayatının hangi noktada da birleştiğini bize göstermesi açısından önemlidir. Konuşmasında; “tahsilin insanları benzerlerine karşı insanca bir duygu ve davranışa göre yoğurmadığı takdirde beyhude olduğunu” ifade etmiştir (Adıvar, 2010: 33).

Halide Edip Adıvar, bütün hayatını öğrenmeye çalışmaya vermiş, zengin bir bilgi birikimine sahip olmuş ve edebiyatımızın hem fikri hem yazınsal kanadında kendini göstermiş, roman sanatındaki başarısı ile tanınmıştır (Banarlı,1971:1227).

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar’ın *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*, *Sinekli Bakkal*, *Döner Ayna*, *Yol Palas Cinayeti* romanlarının sinema uyarlamaları eğitim açısından incelenecektir.

Edebiyat ve sinema, biri yazılı biri görsel iki ayrı tür olsa da ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu iki türü farklı kılan en önemli unsur kullandıkları araçlardır. Sinema görsel, sinematografik bir dil kullanırken roman kitesine ulaşmada yazı dilini kullanır. Romanın kullandığı dil, sinemada görüntüye döner ve beyaz perdede bu görüntü sürekli değişir. Roman ve sinemanın kullandığı zamanlar da farklıdır roman uzun bir sürede ayrıntıları ve yan hikâyeleri ele alacak şekilde okuyucuya ulaşırken sinema gerçek zaman kesitiyle sınırlıdır. Kale’ye göre sinemada izleyicinin anladığı zihninde oluşan olgu tek iken romanda okuyucu buna hem daha farklı hem de daha geniş şekliyle hayalinde ve fikrinde yer verebilir (Kale, 2012). Can ve Uğurlu’ya göre günümüzde ustaca kaleme alınmış eserlerden filmi yapılmamış bir eser bulabilmek neredeyse imkânsızdır. Sinemaya uyarlanması imkânsız olarak görülen yazarların dahi eserleri uyarlama için denenmektedir, hatta bazı kült eserlerin ilk uyarlamalarının üzerine ikinci, üçüncü sefer uyarlama filmlerinin çekildiği görülmektedir (Can ve Uğurlu, 2010:84). Türk sinemasının ilk dönemlerine bakıldığında, *Ateşten Gömlek*, *Boğaziçi Esrarı*, *Mürebbiye*, *Pençe*, *Binnaz* gibi çekilen sinema filmlerinin romanlardan doğduğu görülmektedir (Özön, 1964:72).

Uyarlama yapılırken, uyarlama yapılan eserin yazarına, onun fikirlerine, düşünce dünyasına saygı ve hassasiyet göstererek bir film ortaya koymalıdır. Ortaya konulan film, okuyucunun kafasında yanlış fikirlere yer vermemeli, okuyucuyu romandan ciddi sapmalara götürmemeli, eserin aslından uzaklaştırmamalı, vermek istediği mesaj göz ardı edilmemelidir (Tanyıldızı ve Kaya, 2017:136).

Halide Edip Adıvar’ın eğitimci kişiliğinin eserlerine de yansıdığı düşünülmektedir. Bu araştırmada Halide Edip Adıvar’ın sinemaya uyarlanan *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*,

Sinekli Bakkal, Döner Ayna, Yol Palas Cinayeti filmlerinde yer alan düşünceler, karakterler, bakış açıları eğitim perspektifi ile incelenecektir. Bu filmler, eğitim olgusu üzerinden incelenirken, karakterlerin eğitime karşı bakış açlarına, fikirlerine, davranışlarına alıntılarla yer verilecektir. Ayrıca romanların sinemaya uyarlanmaları sırasında aktarılmayan noktalar tespit edilecek ve yorumlanacaktır.

2.1.1. Problem Durumu

Eğitim, sistematik bir şekilde bireyde veya toplumda davranışa istenilen bir şekilde yön verme veya davranış, bilgi ve beceri oluşturma sürecidir. Bu süreç programlı veya programsız birçok şekilde yapılabilir. Kimi zaman sadece sosyalleşerek bile davranış değişikliği sağlanan bir süreç olabilmektedir (Fidan, 1986:4). Eğitim, bireyin toplumda belirli bir yere sahip olması ve sahip olduğu yerde herhangi bir biçimde öğrendiklerini üretmeye iyi şeyler yapmaya, düşünmeye yorumlamaya ve doğruya yönelmeye sevk etmesine yarayan en önemli unsurdur (Ergün, 2017:184).

Eğitim ve edebiyat sözcüklerinin anlamlarına bakıldığında, edebiyat sözcüğünün terbiye veya eğitim anlamında gelen “edep” sözcüğünden türetildiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla eğitim ile edebiyat arasında ciddi bir bağ olduğu söylenebilir (Kavcar, 1999: 2). Hem eğitimin hem de edebiyatın hitap ettiği kitlenin toplum olması onları başka bir ortak noktada buluşturmaktadır. Eğitim ve edebiyat, bulunduğu toplumu hem etkilemekte hem de etkilenmektedir. Her iki kavramın da içerisinde bulunduğu toplumun davranışlarını ve bakış açılarını değiştirmesi üzerine etkileri büyüktür (Ceyhan, 2011).

Halide Edip Adıvar, yazdığı romanlar ile ünlü başarılı bir yazardır. Aynı zamanda Halide Edip Adıvar’ın yirmili yaşlardan itibaren öğretmenlik yaptığı, eğitim gönüllüsü olarak yurttan ve yurtdışında okulların inşaa edilmesi için öncü olduğu ve ilerleyen yaşlarında profesör ünvanı ile akademisyen olarak eğitim hayatını sürdürdüğü göz önüne alınırsa eğitimci kişiliğe sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Halide Edip Adıvar, “eğitimci yazar” olarak da anılmaktadır.

Halide Edip Adıvar’ın sinemaya uyarlanan *Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Sinekli Bakkal, Döner Ayna, Yol Palas Cinayeti* romanlarının sinema uyarlamalarındaki eğitimsel unsurlar ve bunlar ele alınırken romana, eserlerin aslına ne ölçüde sadık kalındığı merak edilmektedir. Bu bağlamda, araştırmada Halide Edip Adıvar’ın romanlarından sinemaya uyarlanan filmler incelenecektir.

Problem:

Halide Edip Adıvar'ın romanlarının sinema uyarlamalarında eğitsel öğeler açısından farklılıklar var mıdır?

Alt Problemler:

1. Halide Edip Adıvar'ın romanlarının sinema uyarlamalarında eğitsel unsurlar nasıl yer almaktadır?
2. Halide Edip Adıvar'ın romanları sinemaya uyarlanırken eğitsel unsurlar açısından kayba uğramış mıdır?

2.1.2. Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı Halide Edip Adıvar'ın romanlarından sinemaya uyarlanan filmlerin incelenmesidir. Araştırmanın sonuçlarının Halide Edip Adıvar'ın eğitimci kişiliğinin romanlarından sinemaya uyarlanan filmlere olan yansımalarının tüm boyutları ile ortaya çıkarılmasına ve akademik dünyaya katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

2.1.3. Varsayımlar

Araştırmada ele alınan Halide Edip Adıvar'ın romanlarından uyarlanan filmlerin eğitsel unsurları belirlemek için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

2.1.4. Sınırlılıklar

Halide Edip Adıvar'ın romanlarından sinemaya uyarlanan beş film (*Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*, *Sinekli Bakkal*, *Döner Ayna*, *Yol Palas Cinayeti*) ile sınırlıdır.

2.1.5. Tanımlar

Sinematografi: Yunanca “kine” (hareket) ve “graphos” (yazı) kelimelerinden türetilmiştir. Sinema filmi için görüntü kaydederken ışıklandırma ve kamera tercihleri yapma disiplindir. Sinema filmlerine özgü bir sanat formudur (Sine Plus Akademi, 2017).

Uyarlama: Yazınsal eserleri sinema, tiyatro, radyo ve televizyonun teknik imkânlarına uygun hale getirmek, yazılı eserleri görüntülü hale çevirmek (Aktaş, 2011: 47).

Fon Karakter: Fon karakterler asıl hikâyeyi üstlenen karakterler olmamakla beraber romanda başkarakterin içinde yaşadığı toplumu okuyucuya daha net bir şekilde verebilmek için var olan karakterlerdir, bu karakterler olmadan romanın geçtiği sosyal ortam ve beşeri özelliklerin somut olarak sunulabilmesi neredeyse imkânsızdır (Stevick, 1988: 183).

2.2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.2.1. Romandan Sinemaya Yapılan Uyarlamalar

2.2.1.1. Uyarlama

Genel manada uyarlama; iki veya daha çok ögeyi birbirlerine uyar hale getirmektir. Diğer bir anlamı ise; yabancı dilde kaleme alınan bir eseri kendi görenek ve geleneklerine uygun hale getirerek kendi diline çevirmektir (Cansız, 2011: 39). Araştırmadaki anlamı ile uyarlama, edebiyat ile sinema eserlerini birinden diğerine dönüştürmek manasındadır.

Sinema, ilk zamanlarından beridir hikaye-olay-fikir örgülerinde edebiyattan veya tiyatrodan ciddi ölçüde faydalanmaktadır (Çetin, 1999: 114). Edebiyattan sinemaya yapılan uyarlamalara bakıldığında, uyarlamaların çoğunun roman, hikaye veya tiyatrodan yapıldığı görülmektedir (Çetin, 1999: 110).

Uyarlama, bir türden diğer türe geçiştir, bir dönüştürme işlemidir. Yazılı bir eserin karakterlerini, mekânlarını, olaylarını ve aksiyonlarını farklı bir türe indirgeme işlemidir (Çetin, 1999: 111). Edebiyattan sinemaya uyarlama ile yazılı metin görüntülü bir türe dönüştürülmektedir. Farklı bir söylem ile uyarlamada yazılı formattan görüntülü bir formaya geçiş yapılmakta ve bu geçiş ile “senaryo” kavramı meydana gelmektedir (Aktaş, 2011: 47).

Sinema, tiyatrodan ziyade roman ile daha çok güçlü bağlara sahiptir. Romanın sinemaya uyarlanmasında olay örgüsünün, karakterlerin, mekânların aktarılması önem arz etmektedir (Monaco, 2013: 47). Romanı sinemaya uyarlayacak sinemacının dikkat etmesi gereken birçok nokta bulunmaktadır. Bir roman kitabının 1-2 saatlik filme sığdırılması, karakterlerin veya sahnelerin görselliğinin sağlanması, karakterlerin arasında diyalog, aksiyon ve çatışmaların gerçekleştirilmesi, zaman ve mekânın düzenlenmesi, izleyici dikkatinin kaybolmaması için gerilimin ayarında tutulması, başlama noktası, zirve noktası ve sonucun romana bağlı kalarak oluşturulması konularında sinemacı, iyi bir strateji yürütmelidir (Çetin 1999: 113). Bu noktada romanın sinemaya uyarlanmasıyla ortaya çıkan sinema filmi, romanı birebir izlemeyebilir. Çünkü iki türün anlatım özelliklerinde farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla uyarlamalarda romanın sinemaya aktarılacak olan karakter, aksiyon, mekân gibi öğelerinin bozulmayacak şekilde seçilerek alınması ve sinemaya uyarlanabilecek bölümlerin sinemanın özelliklerine uygun şekilde hazırlanması gerekir (Onaran, 1986: 17).

Uyarlamada romana sadakat beklenen bir özelliktir. Fakat romandan sinemaya aktarım yapılırken karakterler, mekânlar, olaylar veya zamanlarda değişikliklerin yapılması

kaçınılmaz olabilmektedir. Çünkü ortaya koyulan sinema, artık yönetmenin bakış açısı ile oluşturulmuş yeni bir esere dönüşmektedir (Hatipoğlu, 2013: 175).

Sinemaya uyarlanan roman, romanın tekrar edilmesinden çok yeniden sunumunu ifade eder. Yeniden sunumu kavramının anlamı, roman ile sinema arasındaki benzerlikler veya farklılıklar değil, yeni baştan ele alınan bir eserin izleyici ile yeni bir etkileşim alanı oluşturmasıdır. Uyarlamada roman metni “ana metin”, romandan elde edilen senaryo ise “altmetin” olarak adlandırılmaktadır. Uyarlamada ele alınan yüzlerce sayfalık bir romanın sinema filmi ile bir-iki saat gibi kısa bir süreye indirgenmesinde romanın bazı bölümlerine odaklanması, kısaltmaların, eksiltmelerin yapılması kaçınılmazdır (Aktaş, 2011:49).

Romanın içeriğinin sinemaya aktarılmasında filmin içeriğini oluşturması açısından en önemli kısmı senaryodur. Senaryonun oluşturulmasında ilk olarak filmin temasının belirlenmelidir. Tema, bir filmin özünü oluşturur ve romanın ana düşüncesidir. Senaryoda ikinci olarak ise sinopsis adı verilen romanın hikâyesini ve ana iskeletini anlatan iki üç sayfalık bir metin yazılmalıdır. Senaryoda üçüncü olarak ise tretman yazılmalıdır. Tretman, geniş zaman kipiyle yazılır, filmin mekânlarını, karakterlerini, karakterlerin özelliklerini, olayları, zamanları ayrıntılarıyla içeren bir metindir (Akyürek, 2009: 34).

Uyarlamalarda senaryo oluşturulurken romandan farklı olarak görüntü ile sunulabilecek olayların veya kişisel özelliklerin söz yerine görüntü ile anlatılması gerekir. Senaryo yazarı, sözcükler ile anlatmaktan ziyade, görüntülere odaklanmalı, görüntüleri iyi kurgulamalıdır. Senaryoda romanın metninde geçen sözel anlatılar, hisler, olaylar diyalog yerine görüntü ile izleyiciye aktarılmalıdır (Aslanyürek, 1995:38).

2.2.1.2. Uyarlama Kavramı ve Türleri

İnsanlığın en eski sanatlarından biri olan edebiyat ile yine insanlığın son güzel sanatlarından biri olan sinemanın ilişkisi sinemanın başlangıcına kadar uzanır (Can ve Uğurlu, 2010: 76). Edebiyat ile en fazla kıyaslanan ve aralarında ilişki kurulan sanat sinemadır. Edebiyat ile sinemanın arasındaki ilişkiye bakılırsa her iki sanatın da birbirinden faydalandığı görülmektedir. Edebiyat ve sinemanın her ikisinin de asıl amacı okuyucuya/izleyiciye hikâyeyi gösterebilmek, yaşatabilmektir (Çetin, 1999: 108). Uyarlama, bunların yanında yazınsal metnin yazıldığı ortamın sosyolojik, kültürel, ekonomik ve siyasi yönüne de dikkat çekmektedir (Çetin, 1999: 109).

Tutumlu (2012), sinema ile edebiyatın ilişkisi göz önüne alındığında, sinemadaki

senaryo eksikliğinin edebiyattan giderilmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla hem ülkemizde hem de dünyada romanların, hikyelerin, tiyatroların sinemaya uyarlandığı görülmektedir (Tutumlu, 2002: 1). Sinema tarihinin ilk yıllarında romandan sinemaya yapılan uyarlamalar, sinemada hikâyenin akıcı bir şekilde anlatılması noktasında fırsatlar sunmuştur, katkı sağlamıştır (Kılınç, 2015: 56).

Uyarlamaları sınıflandırmak gerekirse  uyarlama eşitinden bahsedilebilir:

- 1) Birebir Uyarlama: Kaynak yazınsal metin üzerinde değişiklik yapılmadan olduğu biçimiyle sinemaya aktarılmasıdır. Bu uyarlama türünde metine sadakat önemlidir.
- 2) Aslına Sadık veya Yarı Bağımsız Uyarlama: Yönetmenin belirli amaçlar için kaynak yazınsal metin üzerinde bazı noktalarda değişiklik, ekleme veya çıkarma yapması ile oluşturulan uyarlama biçimidir.
- 3) Serbest Uyarlama: Yazınsal metnin sinema filminin yalnızca başlangıç noktasını temsil etmesi ile metinde geçen birçok ögenin değiştirilmesi veya çıkarılması ile oluşturulan uyarlama biçimidir (Yıldırım, 2010:24).

2.2.1.5. Roman Sinema İlişkisi İçinde Eğitimin Yeri

İnsanoğlu, yaradılışından bu yana i dünyalarını ve çevrelerinde olup bitenleri ifade etme gereksinimi duymuştur. Bu gereksinimi karşılamak için kendilerini ifade edebilecekleri farklı sanatsal veya yazınsal yöntemler kullanmışlardır.

Roman, yazınsal türler içerisinde insanlara ifade zenginliği açısından daha geniş bir alan sunmuştur. Matbaayla beraber gelişen ve yaygınlaşan roman, zamanla sinemaya da kaynaklık etmiş, uyarlama filmlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Tekin, 2001:14).

Sanat dallarının birbirleriyle ilişkisi sıkça rastlanan bir durumdur. Sinema, en kuvvetli ilişkiyi edebiyatla kurmuş ve zaman içinde geliştirmiştir. Bu iki sanat dalı da insanlara farklı yollarla ulaşıyor olmasına rağmen, ikisinde işlediği konular, içinde bulunduğu toplumun siyasi sosyal, ekonomik, sanatsal anlayış ve birikimlerinden oluşmaktadır. Bu benzerliğin dışında iki sanat dalının da ifade etme gücü ve zenginliği diğer sanat dallarından kayda değer oranda fazladır (Yüce, 2012: 71).

Sinema ve roman türü bir sanat ortaya koyar. Kendi kitlelerine anlatmak istedikleri konuyu sanat çerçevesinde anlatırlar. Bu iki sanat dalı diğer sanat dalları gibi aynı zamanda da iletişim aracıdır. Bu doğrultuda bu iki tür, sanatsal özelliklerinin olmasının yanında mesaj da taşımaktadırlar. Burada mesajdan kasıt eserin sahibinin, eserin konusunu, karakterlerini,

dönemin değer verdiği olguları kullanarak hitap ettiği kitleye bir mesaj verme kaygısıdır. Bu mesaj bazen yazarın ideolojik doğrusu, bazen hayata ve topluma sosyolojik olarak yüklediği anlamlar, bazen de iyi olana farklı bakış açılarıyla yönlendirmek olabilmektedir (Uğurlu, 1992).

Yazar eserini kaleme alırken eserin içerebileceği eğitsel tarafı romanına türlü şekillerde yansıtabilir. Bunu yaparken eğitimi ele alan eğitimle ilgili okul, öğrenci, öğretmen ya da sistem ne varsa doğrudan kullanabilir ya da farklı olarak eğitilmiş olmayan insan eğitilmiş olmayan toplum üzerinden hareket ederek zıddını işaret edebilir. Bu tamamen eser sahibinin tarzıyla ilişkilidir. Eğitim ögesinin bu iki tür arasındaki durumunu belirleyen film uyarlamaları, eserin aslında varolan yansıtma biçimi ve yazara göre asıl verilmesi gerekeni vermesi konusunda hassas davrandığı ölçüde başarı sağlayabilmektedir (Kayaoğlu, 2016).

2.2.2. Halide Edip Adıvar'ın Hayatı, Sanat Anlayışı ve Eğitimci Kişiliği

2.2.2.1. Hayatı

Halide Edip Adıvar, 1884 yılında İstanbul'un Beşiktaş İlçesinde doğmuştur. Babası Mehmet Edip Bey, 2. Abdulhamit Dönemi'nde Ceyb-i Hümayun Dairesinde görev yapmaktadır. Mehmet Edip Bey bu görevinden sonra Yanya ve Bursa Reji Müdürlüğünde görev yapmıştır (Çelik, 2016:19).

Halide Edip Adıvar'ın annesi Bedrifem Hanım ise çok genç yaşta veremden dolayı vefat etmiştir (Şahin, 2012:17). Halide Edip Adıvar, annesini küçük yaşlarda kaybetmiştir. Halide Edip Adıvar'ın annesinin vefatından sonra babası yeniden evlenmiş, Halide Edip Adıvar bu dönemde, bazen babası ile bazen anneannesi ile kalarak çocukluk günlerini geçirmiştir. Halide Edip'in bu dönemde yaşadığı evlerden biri babasının Avrupai tarzdaki evi, diğeri ise anneannesinin geleneksel evidir. Halide Edip Adıvar, çocukluk yıllarını etkileyen anneannesinin evini 1926 yılında *Mor Salkımlı Ev* isimli kitabında anlatmaktadır (Enginün, 1986:1). Halide Edip Adıvar, çocukluk yıllarının önemli kısmını "Haminne" adı ile andığı anneannesi ve dedesi ile geçirmiştir. Halide Edip Adıvar'ın dedesi Kemahlıdır ve Sultan Reşad'ın kahvecibaşısıdır. Yazara ilk milli duyguları aşıl原因an dedesidir. Anneannesi Haminne (Eyüpsultanlı Nakiye Hanım), Nizamizâde ailesine mensuptur. Halide Edip Adıvar'ın anneannesi dini gösterişi sevmeyen, eli bol bir kadındır. Yazarın anneannesi ve dedesinin romanlarına yansımaları görülmüştür. Halide Edip Adıvar, babasının evlenmesiyle anneannesinin evinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu ayrılığa rağmen yazar her zaman "Mor Salkımlı Ev"e hasret duymuştur (Bekiroğlu, 1999:14).

Halide Edip Adıvar'ın babası Mehmet Edip Bey, İngiliz eğitim sisteminin hayranı olması sebebiyle kızını da bu eğitim sistemiyle büyütmeğe çalışmıştır. Halide Edip Adıvar'ın giyinmesi, beslenmesi, ahlakı, oynadığı oyunları yaşlılarından farklıdır. Adıvar, babası ile yaşadığı senelerde farklı bir eğitim şekliyle büyümüştür. Bu farklılıklardan dolayı Halide Edip Adıvar mahalle arkadaşlarının üzerindeki gösterişli kıyafetlere ve kolye, incik-boncuk takmalarına karşı kıskançlık içeren hüznü hatıralar yaşamasına sebep olmuştur. Yazar, bu dönemde yalnızlık duygusunu derinden yaşamış, diğer çocuklardan farklı davranılmasından dolayı onda hayvan sevgisinin artmasına zemin hazırladığı görülmüştür. Yazar, hayatı boyunca hayvanları daima sevmiş ve korumuştur (Yeşilyurt, 2002:8).

Halide Edip Adıvar, bir süreliğine Rum çocukların bulunduğu bir çocuk yuvasına verilir. "Kiria Eleni" adlı bir Rum kadın tarafından yönetilen bu çocuk yuvasında tek Türk çocuk Halide Edip Adıvar'dır. Kiria Eleni, fiziki olarak çirkin olarak tabir edilse de gösterdiği şefkatli davranışları ile yazarda kalıcı tesir bırakır (Bekiroğlu, 1999:16). Halide Edip Adıvar, ilk din eğitimini anneannesinin evinde alır. Okuma hevesinin olmasıyla yazar, 6 yaşında mahalle mektebine kayıt ettirilir. Halide Edip Adıvar, bu dönemde okuduğu Kur'an-ı Kerim'in etkisi ile adeta büyülenmiştir. Manasını bilmeden okumaya başladığı Kur'an'ın uyumuyla adeta büyülenir. O yaşlarda kitaplar ile tanışır ve kitap okumaya da başlar. Halide Edip Adıvar'ın yazınsal ve sanatsal kimliğinin oluşması noktasında anneannesinin kalabalık aile ortamında anlatılan masalların, hikayelerin, dinlediği türkülerin etkisi büyüktür (Şahin, 2012:17).

Halide Edip Adıvar'ı babası ilerleyen yıllarda Amerikan Kız Koleji'ne göndermiştir. Bu okulda okurken bir yandan da özel hocalardan edebiyat, matematik, felsefe ve arapça özel dersleri almaktadır. Bu yıllarda Halide Edip Adıvar aynı zamanda ibadetlerini yerine getirmekte ve dindar bir hayat sürmektedir (Şahin, 2012:18).

Halide Edip Adıvar, aynı zamanda sanatsal etkinliklerde de bulunmaktadır. Bir İngiliz mürebbiyeden İngilizce, bir İtalyan müzisyenden piyano dersleri alır. Hatta yazar, bir İngilizce kitabın çevirisini de o yıllarda yapmış ve çeviriden dolayı nişan ile ödüllendirilmiştir (Enginün, 1998:71).

Yazarın bu deneyimleri ile II. Meşrutiyetin ilanından sonra Tevfik Fikret'in Tanin adlı gazetesinde Halide Salih rumuzu ile yazıyı çıkmaya başlar (Ağbaba, 1997:13). Tanin gazetesinde yazdığı yazılar başını ağrıttacaktır. 31 Mart Vakasının suçlular listesinde isminin çıkması üzerine önce Mısır'a ardından İngiltere'ye kaçmıştır (Tezcan, 2012:7). İngilterede kaldığı süre içerisinde bazı fikir adamları ile tanışmıştır ve eğitim üzerine yazdığı yazıları ile

dikkat çekmiştir. 1909 yılında tekrar yurda döner (Banarlı, 1971:1226). Yazar, kocasının kendisi ile evli iken tekrar evlenmek istemesi üzerine çok eşliliğe karşı çıkar. 1910 yılında Salih Zeki'den boşanır. İngiltere'ye kaçmadan önceki yıllarda İstanbul Kız Lisesinde başladığı tarih öğretmenliğine, yurda döndükten sonra da devam eder (Banarlı, 1971:1226). İlerleyen yıllarda pedagoji öğretmenliği ve vakıf okullarında müfettişlik görevlerini de üstlenir. Cemal Paşa'nın davet etmesi üzerine 1916 yılında Suriye'ye gider. Beyrut ve Şam'da yetimhanelerin ve okulların kurulmasıyla ve yönetilmesiyle ilgilenir. 1917 yılında Doktor Adnan Adıvar ile evlenmiştir (Enginün, 1998:15). 1918 ile 1919 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde (İstanbul Darülfunun) edebiyat dersleri vermiştir. 1919 yılında işgal güçlerine karşı girişilen harekete katılmıştır. Anadolu'ya silah gönderen örgütlenmede aktif rol almıştır. İstanbul'un ilçelerinde yapılan mitinglerde halka seslenmiştir. Kurtuluş savaşı başladığında Yeşilay'ın çadırlarında hasta bakıcılık dahi yapmıştır. Orduda aktif rol almıştır. Ordudaki hizmetlerinden dolayı önce onbaşı ardından çavuş rütbesi verilmiştir (Ağbaba, 1997:15).

1924 yılına gelindiğinde Halide Edip Adıvar parti kurma çalışması esnasında eşi Adnan Adıvar'dan dolayı "Amerikan mandacısı olmak" ile itham edilir. İddialar alevence Türkiye'yi tekrar terketmek zorunda kalmışlardır (Enginün, 1986:43). Doktor Adnan Adıvar ile İngiltere'de ve Fransa'da yaşamışlardır. 1931 yılında ABD'de Columbia Üniversitesi'nde Türk Tarihi dersi vermeye başlar. ABD'de derslere girmesinin yanı sıra çok sayıda konferans vermiştir. Halide Edip Adıvar, Hindistan'da kurulması için İslam Üniversitesi'nin yardım kampanyasına destek olur. 1935 yılında Hindistan'da aynı zamanda konferanslar vermiştir. Bu konferanslar ile dünya çapında üne kavuşur (Şahin, 2012:20). Yaklaşık 15 yıl yurtdışında eşi ile yaşayan Halide Edip Adıvar, 1939 yılında yurda döner (1924-1939) (Tezcan, 2012:7). 1940'da İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı alanında Profesör ünvanı ile göreve başlamıştır. 1950 yılına kadar profesör ünvanı ile çalışan yazar, 1954 yılına kadar İzmir Milletvekili olarak mecliste görev alır. 1954 yılında üniversiteye tekrar döner. 1955 yılında eşi Adnan Adıvar'ın vefatından dolayı etkilenir, hayatının kalan kısmında yalnızlıkla ve hastalıklarla uğraşır (Enginün, 1998:17). Halide Edip Adıvar, 9 Ocak 1964'te vefat etmiştir.

Halide Edip Adıvar, yaşadığı dönem ve ortamın tarihi olaylarından ve ömürlük çalışma ile elde edilen bilgi birikimiyle yazdığı romanlardaki başarısı ile tanınmaktadır (Banarlı, 1971:). Roman, hikaye, makale, tiyatro metinleri gibi farklı türlerde eserleri bulunmaktadır. Halide Edip Adıvar, eserlerinin yanında özellikle eğitim meselesinin üzerinde durmuştur (Enginün, 1998:18).

Halide Edip Adıvar'ın tüm eserleri Tablo 2.1.'de verilmiştir.

Tablo 2.1: Halide Edip Adıvar'ın Tüm Eserleri (Enginün, 1986:377)

Roman:	Öykü:
Heyula (1908)	İzmir'den Bursa'ya (1922)
Raik'in Annesi (1909)	Harap Mabetler (1911)
Seviye Talip (1910)	Dağa Çıkan Kurt (1922)
Handan (1912)	
Yeni Turan (1912)	Tiyatro:
Son Eseri (1913)	Kenan Çobanları (1916)
Mev'ud Hüküm (1918)	Maske ve Ruh (1945)
Ateşten Gömlek (1923)	
Vurun Kahpeye (1923)	Anı:
Kalp Ağrısı (1924)	Türkün Ateşle İmtihanı (1962)
Zeyno'nun Oğlu (1928)	Mor Salkımlı Ev (1963)
Sinekli Bakkal (1936)	
Yolpalas Cinayeti (1937)	
Tatarcık (1939)	
Sonsuz Panayır (1946)	
Döner Ayna (1954)	
Akile Hanım Sokağı (1958)	
Kerim Ustanın Oğlu (1958)	
Sevda Sokağı Komedyası (1959)	
Çaresaz (1961)	
Hayat Parçaları (1963)	

Halide Edip Adıvar'ın özellikle ilk yıllardaki eserleri romantizm, duygusallık, aşk, kadınların problemleri, aile meselesi, insanların benliğinden ve öz değerlerinden uzaklaşması konularını içermektedir. İnsanların iç aleminde ve toplumda yaşadığı çatışmaları gerçekçi ve başarılı bir şekilde yazıyla aktarmıştır (Şahin, 2018:8).

Yazar, *Sinekli Bakkal* romanı ile ustalık dönemine adım atmıştır. Yazar, *Sonsuz Panayır*, *Döner Ayna*, *Hayat Parçaları* ve *Akile Hanım Sokağı* vb. romanlarında toplumsal sorunları gerçekçi biçimde işlemiştir (Şahin, 2018:8).

Halide Edip Adıvar, daha ileriki yıllarında realist bir şekilde romanlarında idealize ettiği kadın karakterlere yer vermiştir. Halide Edip Adıvar'ın idealize ettiği kadın karakterler ile Türk kadınına, dolayısıyla Türk milletine şekil vermek istediği düşünülmektedir.

2.2.2.2. Sanat Anlayışı

Halide Edip Adıvar, hayatı boyunca toplumsal ve siyasi gelişmeleri yakından takip

etmiştir. Eserleri olan romanları, hikâyeleri, tiyatroları kadar şiirleri, denemeleri, makaleleri ve fıkraları ile de Türk Edebiyatında önemli bir isim olarak yer edinmiştir. Halide Edip Adıvar, eğitimci kişiliği ile beraber yaşadığı dönemin toplumsal yapısını eserlerine başarılı bir şekilde aktarmıştır. Halide Edip Adıvar'ın sanat anlayışı çocukluğunda oluşmaya başlamıştır. Yazar, küçük yaşlarda iken orta oyununu ve gölge oyununu çok sevmektedir. Battal Gazi ve Eba Muslim Horasani hikâyelerinin etkisinde kalmakta, diğer tarafta İngiliz edebiyatına olan ilgisi sayesinde Byron'a hayran, Shakespeare'den dolayı da İncil'i okuyup anlayabilmektedir. Dickens'in hümanist yaklaşımını, Zola'nın realizm düşüncelerini ve Duadet ile Mauspassant'ın sanat anlayışını beğenmektedir. Yazar aynı zamanda Türk Edebiyatından Edebiyatımızdan ise Mevlid'e (Vesiletü'n-necat – Süleyman Çelebi) ve Hüsn-ü Aşk'a (Şeyh Galip) ilgi göstermekte ve hayranlık duymaktadır. Bu bağlamda Halide Edip Adıvar, Doğu ve Batı edebiyatının kültürünü bünyesinde sentezlemiştir (Kudret, 1998:66).

Halide Edip Adıvar'ın romanlarında toplumun sosyal ve kültürel değerlerini de göz önüne alarak, geleneksel ve batılı kadın rol modellerini sentezleyerek ideal Türk kadını modelini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir. Bu bakış açısıyla Halide Edip Adıvar, kendi toplumu ile batıyı sentezlemeye çalışmıştır. Romanlarında kadın savunuculuğu yapmak yerine öneriler sunarak, “böyle olsaydı daha iyi olmaz mıydı?” gibi sorgulamalar yaparak ideal kadın modelinin artılarını ve eksilerini tartışmıştır. Yazar, romanlarında Türk kadınının toplumsal rolünün çerçevesini çizmeye çalışmıştır (Argunşah, 2015:50).

Yazar, 1893 yılında Amerikan Kız Koleji'ne başladığında İngilizceyi hızlı bir şekilde öğrenmiştir. Kolej eğitiminin yanı sıra, matematik, edebiyat, arapça, ingilizce ve piyano alanlarında özel dersler alır. Edebiyat için özel ders aldığı Rıza Tevfik, Herbert Spencer hayranıdır. Dolayısıyla derslerde yazara Herbert Spencer'in felsefesinden şiirinden ve sanatından bahseder. Rıza Tevfik'in bahsettiği temayüller Halide Edip Adıvar'ın sanat anlayışında ve zihin dünyasının oluşmasında etkili olmuştur (Enginün, 1986:11)

Yazar, özellikle de Haminne'nin evinde sağlam bir dini eğitim almıştır. Dini eğitimin yanında Türk kültürünü içeren hikâye ve masallar dinleyerek büyümüştür. Yurtdışında yabancılarla beraber çok zaman geçirmesinin neticesinde milli şuuru gelişmiştir (Enginün, 1986:13).

Halide Edip Adıvar'ın bir dönem Türk Yurdu dergisinde yazıları yayımlanmıştır. Yazar, gerçek milliyetçiliğin tarih bilgisi ve bilinci ile olacağını savunmuştur. Çünkü tarih, insana ders vermekte, geleceğe dair nasıl düşünceğini söylemektedir (Enginün, 1986:13).

2.2.2.3. Eğitimci Kişiliği

Halide Edip Adıvar, çocukluğunda anneannesi Haminne ile geçirdiği yılları takiben, küçük sayılabilecek yaşta “Kiria Eleni” adında Rum bir kadının yönettiği bir çocuk yuvasına verilmiştir. Bu çocuk yuvası o dönemde Yıldız Sarayı civarındaki Hristiyan çocukların geldiği bir okuldur. Halide Edip Adıvar, bu okuldaki tek Türk öğrencidir. Halide Edip’in bu Rum okulunda ki eğitimi Kiria Eleni’yi çok sevmesine rağmen kısa sürer. Yaşının küçük olması ve yaşadığı özlem duygusundan ötürü hastalığının geçmemesi üzerine tekrar Haminne’nin evine götürülür. O yıllarda Haminne, buldukları çevredeki çocuklara kendi isteğiyle Kuran okuma eğitimi vermektedir. Halide Edip Adıvar da bu çocuklar ile Kuran eğitimi almaya başlar (Adıvar, 2017:43).

Halide Edip bir yandan Kuran dersleri alırken, bir yandan da “Afrika Seyahatnamesi”ni okumaktadır. Bu dönemde aynı evde beraber yaşadıkları Mahmure Abla ona kütüphaneden el yazılı esreli üstünlü “Serencamı Mevt” adlı bir risale çıkarır ve okuması için Halide Edip Adıvar’a verir (Adıvar, 2017: 87). Yazarın manevi dünyasında ve romanlarında nasıl ki ılımlı, sevgi dolu, hoşgörülü bir Kuran hocasının oluşması, çocukluğunda böyle bir örnekle karşılaşması ile ilgiliyse, onun kafasında ve yine romanlarında kötü din karakterinin ve onu rahatsız eden ürkütücü resimlerin oluşmasında da o yıllarda okuduğu bu kitabın etkisi oldukça fazladır. Kitap konusu gereği, Azrailin can almaya geldikten sonra ahirette olacakları ayrıntılarıyla veriyor, özellikle günahkâr ruhların alınırken nasıl bir azap ve acıyla karşı karşıya kalacaklarını ve mezarda herkes gittikten sonraki sorgu meleklerine cevap veremediğinde yaşadığı acıyı anlatıyor. Bütün bu korkutucu öğeler Halide Edip’in eserlerinde yer alan yanlış din eğitimi veren görevlilerin dini öğretirken hoşgörü ve sevgiden değil, korku unsurundan faydalanması ve neticesinde bu anlayışla yetiştirilen çocuklarda olumsuz duygular oluşmasını ifade etmek için önemli bir noktadır (Harnuboğlu, 2014:28).

Halide Edip Adıvar küçük yaşta aldığı dini eğitimin ve Kiria Eleni’nin okulunda aldığı eğitimin dışında babası tarafından musikiye ilgisinin olduğu düşünülerek dönemin önemli piyano hocalarından olan Devlet Efendiden piyano derside almıştır. Fakat bu dersler Halide Edip Adıvar’ın pek de ilgisini çekmemektedir. İlgisini çeken konular musikiden çok farklıdır şöyleki o dönem evlerinde kalan Ahmed Ağa’nın anlattığı hikayelerle yazar kendinden geçer. Onun anlattığı yeniçeri, battal gazi, Bizans hikayeleri ve kahramanlık unsurunun destansı anlatımını piyano derslerine tercih etmektedir (Enginün, 1986:9).

Halide Edip Adıvar'ın eğitim hayatında ve daha sonra çevresinin oluşmasında önemli rol oynayacak olan Amerikan Kız Koleji hikâyesi, yaşitlarına göre farklı başlar. Şöyleki Halide Edip 7 yaşındadır ve koleje bu yaşta yatılı öğrenci alınamayacağı söylenmiştir. Halide Edip Adıvar'ın babasında İcadiye'de yeni bir nüfus kağıdı çıkararak Halide Edip Adıvar'ı yazdırır (Adıvar, 2017: 120; Şahin, 2012:18).

Halide Edip Adıvar bu yıllarda yaşadığı duygunun çekingenlik ve yalnızlık olduğunu ifade eder. Çünkü hem sınıftaki arkadaşlarına göre yaşça küçüktür hemde oradakiler kadar iyi İngilizce bilmemektedir. Fakat bu durumun üstesinden de kısa zamanda gelir. Kolej hikâyesi bir sene sürer. Halide Edip Adıvar, tekrar eve döner. Evde Teyze ve Ağmet ağa, onun aldığı Batılı eğitimi yadırgar ve bir türlü benimseyemezler. Bunuda Halide Edip Adıvar'a yansıtır. Onu zaman zaman zor durumda bırakırlar. Şöyleki Halide Edip Adıvar döndüğünde Ahmet Ağa onun mektepten getirdiği kitapların resimlerini bozar. Teyze de Halide Edip Adıvar'ın mektepte merak duyup felsefi bir anlayışla okumaya başladığı incili ve zeburu neden okuduğunu bir türlü anlayamaz ve sert bir şekilde eleştirir (Adıvar, 2017:121).

Burada Halide Edip Adıvar'ın çok küçük yaşlarda fikir dünyasını besleyen çeşitli kaynakların hep bir arada olduğunu görmekteyiz. Bu durumdan çıkarabiliriz ki, onun ruhunda ortaya çıkan Doğu ve Batı sentezi yaşamındaki kişilere ve bu kişilerin anlayış ve öğretilerine bağlı olarak gelişmiştir. Bu sentezin en önemli sembolünü oluşturan *Sinekli Bakkal* ve *Vurun Kahpeye* adlı romanlarda önemle üzerinde durduğu sahnelere kaynaklık eden, onun küçükken din eğitimi alıp dini anlamaya çalıştığı dönemlerde dinlediği Süleyman efendinin mevlidindeki “veladet” bölümüdür. Bu yaşantı onun hayal dünyasında ve din adına öğrendiği konular üzerine sorduğu sorulara bir cevap bir düşünce niteliğini taşır (Önertoy, 2011:41).

Halide Edip Adıvar, evde ders almaya başladığı dönemlerde o dönemin alanında ün yapmış fikir adamı ve öğretmenleriyle çalışma şansına sahip olur. Fikir adamı, şair, felsefeci, tıp doktoru olan Rıza Tevfik te bu öğretmenlerin arasındadır. Halide Edip Adıvar üzerinde en çok etkisi olandır. Rıza Tevfik, “feylesof” olarak tanınır. Anadolu'nun her türlü insanını taklid edecek, şive yapacak kadar kabiliyetlidir. Bunların yanısıra Halide Edip Adıvar, Rıza Tevfikten şark edebiyatının ve felsefenin mistik tarafını anlamış, fikri bakımdan yeni bir anlayış oluşturmuş ve ileri düzeyde arapça farsça dersi öğrenmiştir (Adıvar, 2017:149).

Halide Edip çeşitli hocalardan dersler almıştır. Fakat Haminne'sinin Mevlevi yönünün yanında, onun dini öğretiler hakkında Halide Edip Adıvar'a sürekli bir yönelişi ve yönlendirişi hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Şöyleki Halide Edip Adıvar'ın din hocası

Şükrü Efendi'den Kuran'ın manasını kısa zamanda öğrenmiş ve fatihayı her gece yatmadan Türkçe okumaya başlamıştır. Bu sıralarda koleje gidecek olan Halide Edip Adıvar'a Haminne'si "orada herkes beynamazdır; sakın geceleri kul euzüleri ve elhamı okumayı unutma" diye tembih eder (Adıvar, 2017:125). Aslında Halide Edip Adıvar, hocalarla yön verip geliştirdiği din eğitimine Haminne'sin kaynaklık ettiğini ve mana kazandırdığını her fırsatta vurgular (Öncü, 2009).

On beş yaşlarında kolej hayatının yatılı kısmı başlar ve Amerikan Kız Koleji'nin asıl ve en mühim etkilerini burda görür. Halide Edip Adıvar, bu yaşlarda küçük yaştan beri aldığı ve gördüğü dini bilgilerin etkisiyle biriktirdiği soruları cevaplamaya yönelir. Bunun içinde kolejin kütüphanesi bulunmaz bir nimettir. Halide Edip Adıvar, Allah'ın rahmetinin ve merhametinin neden bütün dinlere mensup insanlara ulaşamayacağı neden sadece Müslümanlarla sınırlı kalacağı gibi soruların cevaplarını muhtelif dinleri öğrenmekle cevaplayabileceğini düşünmüştür (Karabulut, 2017:178).

Halide Edip Adıvar, devam ettiği Amerikan Kız Koleji'nin ikinci sınıfındayken ders verebilecek düzeye gelmiş, donanımlı bir şekilde yetişmiştir. Bu düzeyi sadece okul hayatıyla değil, eve gelen özel hocalar sayesinde yakaladığını da Mor Salkımlı Ev kitabında vurgular. Halide Edip Adıvar, kendini birçok konuda geliştirmekle beraber matematik konusunda eksiklikleri olduğunu ve takviye alması gerektiğini baabasına iletir. Ünlü bilim adamı olan matematikçi Salih Zeki Beyden hususi dersler almaya başlar (Adıvar, 2017:157). Ders aldığı seneyi takip eden yazda Salih Zeki Beyden evlenme teklifi alır. Aralarındaki yaş farkına rağmen babasını da razı ederek evlenir. Evlilik yaşamında iki erkek evladı olur. Evlendikten sonra eğitim ve yazı hayatından hiçbir şekilde kopmaz. Bir dönem Tanin Gazetesinde yazar, gelen tehditlere rağmen yazı hayatını sonlandırmaz. İngiltere'de Miss Fry ile tanışıklığı ve dostluğu vasıtasıyla bir süre londrada kalır. Orada çok önemli bilim adamları ve yazarlarla tanışır (Nobel ödüllü İngiliz filozof yazar Bertrand Russell, İngiliz Doğu bilimcisi Prof. Dr. Edward Browne, İrlandalı hekim ve siyaset adamı John Dillon, İngiliz şairi roman ve oyun yazarı Johnn Edward Masefield). Bu insanlar artık hem gazeteci hem eğitimci hem yazar olarak kendini ifade eden Halide Edip Adıvar'ın hayatına çok şey katmıştır (Adıvar, 2017:202).

Halide Edip Adıvar'ın yaşamından, eğitimci kişiliğini tamamlayan birçok insan, onda iz bırakarak ona birşeyler katarak geçmiştir. Daha sonraları Salih Zeki Beyle evli olduğu dönemlerde eğitim için birşeyler yapma çabası içinde olmuştur. Darülmualimat'ta tedris

usulü hocası olarak derslere girmeyi kabul eder ve sonraki zamanlarda bu tecrübelerinden faydalanarak Talim Terbiye'ye dair kitabını çıkarır (Adıvar, 2017:209).

Darulmuallimat'ın Müdürü Nakiye Hanım'ın teklifiyle kız mekteplerinin müfettişliğini kabul eder. Bu vesileyle İstanbul'un sadece Evkaf Mekteplerini değil, arka sokaklarında tanımış fikir sahibi olmuştur. Dolaştığı semtlerin içinde *Sinekli Bakkal* ve Kasımpaşa da vardır. Yaşamından geçen her insan ve her mekân nasıl onun fikri dünyasına katkıda bulunmuş, onu geliştirmişse sinekli bakkalı görmeside onun mahalleyle aynı adı taşıyan *Sinekli Bakkal* romanına da büyük katkılar sunmuştur (Yavaş, 2013:754).

Kurtuluş Savaşı yıllarında cephede aktif rol alan ve milletin bağımsızlığı için tüm zamanını harcayan Halide Edip Adıvar, bir yandan da meydanlarda kalabalıklara tarihi konuşmalar yapar, milletimi Milli Mücadele'ye çağırır. Halide Edip Adıvar, bu yoğunluğun içerisinde bir yandan da edebiyat veta eğitimle ilgili yazılar yazar. Halide Edip Adıvar, çok iyi düzeyde İngilizce bildiği için yabancı kaynaklardan daha rahat yararlanabilmektedir. Yaşadığı döneme bakıldığında oldukça aydın bir insandır. Eğitim öğretimle ilgili yazıların, yabancı kaynaklardan da atıflar yaparak modern tarzda yazmaktadır. Halide Edip Adıvar, medrese usulü sürdürülen eğitim sistemini çok yakından tanımakta, aynı zamanda batının uyguladığı teknikleri de bildiğinden iki eğitim sistemini zihninde karşılaştırmaktadır. Dolayısıyla, Halide Edip Adıvar, halen günümüzde de devam eden eğitimin problemlerine yönelik çözümler üretir. Bu çözümlerin çoğunun geçerliğini yitirdiği düşünülse de, bazılarının halen geçerliğini koruduğu söylenebilir (Doğramacioğlu, 2017:130).

Taşer (2012), Halide Edip Adıvar'ın eğitim alanında içerisinde bulunduğu faaliyetlerin öğretmenlik ile sınırlı olmadığını ifade etmektedir. Halide Edip Adıvar, yurt dışında edindiği fikirler ile ülkemizde öğretmenlik üzerinde edindiği tecrübeleri bir araya getirerek eğitim sisteminde gördüğü eksiklikleri dile getirmiştir (Taşer, 2012:158).

Halide Edip Adıvar'ın ailesinde yer alan insanlar, yaşadığı muhit, ailesinin eğitime verdiği önem ve hepsinden önemlisi Halide Edip Adıvar'ın çocukluğundan yaşamının sonuna kadar öğrenmeye açık oluşu, onun sayısız eser vermesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra verdiği eserlerde okuyucuyu eğitmeye yönelik birçok yol kullanmıştır. Eserlerinde yer verdiği eğitilmiş insan tipi ve bu eğitilmiş insanların romanda başlarına gelen iyi neticeler yâda kötü karakterlerin genelde eğitimsiz oluşu ve başına gelen kötü neticeler, onun halkı eğitmek doğruya sevk etmek için seçtiği en belirgin yoldur.

2.2.3. Konu ile İlgili Araştırmalar

Halide Edip Adıvar'ın romanlarında eğitim kavramını inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Ali Öncü, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitime Bakış (Halide Edip Adıvar Örneği), 2009, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ali Öncü (2009), “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitime Bakış (Halide Edip Adıvar Örneği)” adlı tezinde Cumhuriyet Dönemi romanlarını Halide Edip'in romanları üzerinden incelemiştir. Halide Edip Adıvar'ın romanlarındaki karakterleri benzerlik ve farklılıklarıyla gruplandırmış din açısından olumlu veya olumsuz olan karakterleri açıklamıştır.

Gülcan Calayir Küçükgörmen, Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi, 2010, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Küçükgörmen (2010), “Halide Edip Adıvar'ın romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi” adlı tezinde Halide Edip Adıvar'ın romanlarında geçen kadın karakterleri aldıkları eğitim, sosyal yaşam, fiziki görünüm gibi başlıklarda sınıflandırmış, dönemin kadına bakış açısı ve doğu batı sentezinde kadını ele almıştır.

Özlem Kale, Türk Romanının Yeşilçam Macerası, Dijital Sanat Yayıncılık, 1.baskı, 2010.

Özlem Kale (2010), “Türk Romanının Yeşilçam Macerası” adlı kitabında 1922-1946 arasında sinemaya uyarlanan romanlarda meydana gelen değişiklikleri incelemiş ve bu değişiklikleri sebepleriyle ortaya koymuştur.

Özlem Kale, Roman ve Sinema İlişkisine Kuramsal Bir Bakış, 2012, İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası Edebiyat Kongresi (TUDOK 2012).

Kale (2012), 2012 yılında yayımladığı “Roman ve Sinema İlişkisine Kuramsal Bir Bakış” adlı makalesinde iki ayrı sanat dalı olan sinema ve romanın birbirleriyle olan ilişkileri açıklanmıştır. Ayrıca sinema ile romanın yazınsal ve estetik değerlerini yorumlamıştır.

Neslihan Aydın şahin, Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Eğitim Evrenini Kronolojik Olarak İncelenmesi, 2012, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Bolu.

Neslihan Aydın Şahin (2012),“Halide Edip Adıvar’ın Romanlarında Eğitim Evreninin Kronolojik Açıdan İncelenmesi” adlı tezinde Halide Edip Adıvar’ın romanlarında tespit ettiği eğitim unsurunu romanlardaki karakterler üzerinden incelemiştir. Tezin birinci bölümünde eğitimle ilgili kavramları açıklamış, edebiyatla ilişkisi üzerinde durmuştur. Tezin ikinci bölümünde Türk eğitim sisteminin tarihsel gelişimi ve Halide Edip Adıvar’ın hayatı anlatılmıştır. Üçüncü bölümde konuyla ilgili verilere yer vermiş ve dördüncü bölümde ise Halide Edip Adıvar’ın bütün romanları incelenerek karakterlerin eğitim durumları ve eğitim ortamları hakkında bilgi verilmiştir.

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar’ın romanlarından sinemaya uyarlanan *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*, *Sinekli Bakkal*, *Döner Ayna*, *Yol Palas Cinayeti* filmlerinde yer alan eğitsel unsurlar; karakterler, düşünceler, davranışlar ve bakış açıları ile incelenmiştir.

2.3. YÖNTEM

2.3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar'ın romanlarından uyarlanan filmler, eğitsel öğeler üzerinden tüm boyutları ile incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalardır. Araştırmacı Yıldırım'a göre; nitel araştırmalar, olaylar ve durumların olayın geçtiği doğal ortamında izlenerek, sonuçların gerçekçi ve bütüncül bir şekilde meydana çıkarılmasına dayanan araştırma türüdür (Yıldırım, 1999:10). Doküman incelemesi ise, araştırılan konu hakkında bilgiler yer alan yazılı belgelerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman incelemesi yönteminde belge veya kayıtlar, verilerin kaynağını oluşturur. Bu belge ve kayıtların sistematik olarak incelenmesi gerekir. Doküman analizinin başarıya ulaşması için temel şart, konu hakkında belge, kayıt ve metinlere ulaşılmalı, sistematik olarak incelenmeli, durumlar veya görüşler hakkında bir senteze varılabilmelidir (Karasar, 2007).

2.3.2. Evren

Çalışmanın evrenini Halide Edip Adıvar'ın romanlarının film uyarlamaları oluşturmaktadır.

2.3.3. Örneklem

Halide Edip Adıvar'ın romanlarından bugüne kadar sinemaya sadece beşi uyarlanmıştır. Bu nedenle kendini örnekleyen evren kapsamında *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*, *Sinekli Bakkal*, *Yol Palas Cinayeti* ve *Döner Ayna* filmleri incelenmiştir. Çalışmanın örnekleme Tablo 2.1'de görülmektedir.

Tablo 2.1. Halide Edip Adıvar'ın Sinemaya Uyarlanan Filmleri (Örneklem)

ROMAN	FİLM
1. Ateşten Gömlek (1922)	1. Ateşten Gömlek (1923-1987)
2. Vurun Kahpeye (1926)	2. Vurun Kahpeye (1949-1964-1973)
3. Sinekli Bakkal (1936)	3. Sinekli Bakkal (1967)
4. Yol Palas Cinayeti (1937)	4. Yol Palas Cinayeti (1955)
5. Döner Ayna (1954)	5. Döner Ayna (1964)

2.3.4. Verilerin Toplanması

Veriler, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi ile toplanmıştır.

Halide Edip Adıvar'ın romanlarından uyarlanan filmlere ulaşılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle, her bir film araştırmacı tarafından tüm ayrıntılarıyla izlenmiş, önemli noktalar not alınmış, film üzerinden eğitsel unsurlar tartışılmıştır. Roman ve Filmde yer alan karakterler, olaylar, fikirler ve bakış açıları eğitim konusuyla ilişkilendirilerek ve romanlar da dikkate alınarak araştırmacı tarafından incelenmiştir. Romanların ve filmlerin ortak ve farklı yönleri belirtilmiştir. Ayrıca gereken yerlerde doğrudan alıntılar verilerek bulgular desteklenmiştir.

2.3.5. Veri Analizi

Doküman analizi ile elde edilen araştırma verileri, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analiz ile romanlarda görülen eğitim öğelerinin etkili bir şekilde yansıtılması amacıyla alıntılar yapılmıştır. Elde edilen bulgular, düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Halide Edip Adıvar'ın sinemaya uyarlanan bir romanı okunduktan sonra filmi izlenmiştir. Roman ve filmde geçen eğitim unsurları tüm ayrıntıları ile analiz edilmiştir. Karakterler, olaylar, fikirler, bakış açıları eğitim alanı ile ilişkilendirilmiş, bulguları desteklemek amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Roman ile film arasındaki ortak noktalara ve farklılıklara da araştırma kapsamında yer verilmiştir.

2.4. BULGULAR

2.4.1. Sinekli Bakkal Roman ve Filminin İncelenmesi

Romanın Künyesi: Halide Edip ADIVAR (1936). *Sinekli Bakkal*, Can Yayınları, 18. Baskı, 480 sayfa.

Halide Edip Adıvar tarafından kaleme alınan *Sinekli Bakkal* romanı “The Clown and His Daughter (çev. Soyтары ve Kızı)” adıyla 1935 yılında İngiltere’de Allen-Unwin Yayınevi tarafından basılmıştır. 1936 yılında ise Türkçeye çevrilerek ülkemizde basımı yapılmıştır. Roman, pek çok yabancı dile çevrilmiştir. Romanın ülkemizde günümüze kadar 37. Baskısı yapılmıştır. Bu çalışmada romanın 480 sayfa olan 18. baskısından faydalanılmıştır.

Eser 2 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım 27, ikinci kısım 23 bölümden oluşur. Yazar, romanda II. Abdülhamit devrinin temsili karakterleri üzerinden toplumsal, kişisel, siyasal sorunları ele almıştır. Roman, Tevfik ve Emine’nin çocukluklarından başlayarak, Rabia’nın evlenip çocuk sahibi olmasına ve 1908 ihtilaline kadar geçen dönemi içine alan uzun bir dönemi kapsamaktadır.

Sinekli Bakkal romanı ile filmdeki eğitsel unsurlar arasında değişiklik olup olmadığına bakmadan önce romanın ve filmin özetine değinmek gerekir.

2.4.1.1. Sinekli Bakkal Roman Özeti

Sinekli Bakkal, İstanbul’un sıradan kenar mahallelerinden biridir. Eğitimsel, sosyal ve kültürel olarak farklı özelliklere sahip insanlar aynı mahallede iç içe yaşamaktadır. Mahallede dini çıkarlarına göre kullanan İmam, hayal perdesi aşığı Zenne, Karagöz ve Hacivat’a ruh veren Tevfik (Kız Tevfik), hafız olmasının yanında dinden soğuduğu görülen Rabia, diğer taraftan Rabia sayesinde dini inancını kuvvetlendiren Pelegrini (Osman) gibi farklı karakterler yaşamaktadır. Zıt hayatlar ile dolu mahallede II. Abdülhamit devrinin halk ve saray yaşamı, bir yandan Jön Türkler, diğer yandan Abdülhamit’in jurnalleri, işkenceleri ve sürgünleri anlatılmaktadır.

Romanda geleneklerine bağlı ve insani vasıfları her şeyin üstünde tutan mahalle halkı yer alır. Abdülhamit yönetimine karşı, onu ve iradesini her yönüyle eleştiren ve bağınaz bulan devrimci aydın Jön Türkler’den Hilmi Bey ve arkadaşları romanda yer alır. Sarayın anlatımında oldukça geniş yer tutan Selim Paşa, Zati Bey, Dürnev gibi karakterler saray çevresini temsil eder. Pelegrini (Osman) ve Vehbi Dede romanda herhangi bir kesimi temsil etmez. Pelegrini, batı düşünceleriyle, batı müziğiyle ve batı felsefi tartışmalarıyla ön plana

çıkar. Vehbi Dede ise dini temsil eden bir karakter olmasına rağmen İlhami efendinin tersine insana huzur veren, sorunlara çözüm getiren, güvenilir, bir tasavvuf adamıdır.

Dolayısıyla Peregrini'yi ve Vehbi Dede'yi belli bir kesime dâhil edip, belli bir kalıba sokmak olanaksızdır. Eğitime verdikleri önem ve çaba her ikisinin ortak özelliğidir.

Rabia'yı ideolojik açıdan herhangi bir görüş altında sınıflandırmak zor görünmektedir. Rabia, kendisini iyi yetiştirmiş bir karakterdir. Küçük yaşlardan itibaren sıkı bir eğitim almış, eğitime önem vermiş ve eğitimini devamlı sürdürmüştür. Çocukluğundan sonra da öğrenmenin ve kendini geliştirmenin yanı sıra, insanlara bildiklerini öğreten ve insanları eğiten bir insandır. Rabia, annesinden, babasından ve dedesinden aldığı farklı mizaç yapılarıyla, benliğinde bir yandan Emine ve İmam Efendinin inatçı sabit fikirli, kindar yönünü barındırmakta, diğer yandan Tevfik'in sanatçı, paraya önem vermeyen, neşeli, sadık, cesaretli tarafını barındırmaktadır. İşte bu özellikler, Rabia'nın saray çevresi, mahalle sakinleri, Hilmi ve arkadaşları tarafından kabul gören, sevilen bir insan olmasını sağlamıştır. Rabia, romanda olayların hem odak noktasında yer almakta, hem de olayların dışında bile hâkim bir konumda bulunmaktadır.

Mahallenin İmamı Hacı İlhami Efendi'nin her yönüyle kendine benzeyen kızı Emine'dir. Roman, Emine ile aynı mahallede bakkallık eden Tevfik'in okulda birbirlerine gönül verip evlenmesiyle başlar. Romanda İmam Hacı İlhami Efendi, kızı Emine'nin mahallede zenne rolü yapan ve lakabı "Kız Tevfik" olan bu adamla evlenmesine son derece karşıdır. Fakat evlenmelerine engel olamaz. Babası İmam Hacı İlhami Efendi'nin katı eğitimi ile yetişmiş Emine, Tevfik'le orta oyununa çıkmama, zenne olmama şartı ile evlenmiştir. Fakat, yaradılış ve aldıkları eğitimdeki zıtlıklar onların yollarını kısa sürede ayırır. Emine babasının evine geri döner. Tevfik ile bardağı taşıran son damla, Tevfik'in Emine'nin taklidini mahalleliye yapmasıdır. Bu son damla aynı zamanda Tevfik'in İstanbul'dan sürülmesine neden olur.

Tevfik, sürgünden döndüğünde kızı Rabia dünyaya gelmiştir. Rabia dedesinin katı dini eğitiminden geçmiş, küçük yaşta hafız olmuştur. Bu eğitim, II. Abdülhamit'in Zaptiye Nazırı Selim Paşa ve karısı Sabiha Hanım tarafından desteklenmiştir. Rabia'nın olağanüstü sesi fark edilip eğitim için konağa getirilmiştir. Rabia, konakta Vehbi Dede'den ders almaktadır. Tevfik döndükten sonra yine bakkalı çalıştırmaya devam eder. Rabia ve Tevfik kısa zamanda birbirlerini bulur ve hiç kaybetmemiş gibi sıkı sıkı bağlanırlar. Dedesiyle oturmayı istememesi Rabia'nın kendi seçimidir. Bu seçim Rabia'nın hem Tevfik'i çok sevmesiyle hem

de onun yalnız olmasından dolayı merhamet duymasıyla ilgili olsa da dedesi İlhami Efendi'nin Rabia'yı korkunç ve ayrıntılı cehennem tasvirleriyle kendinden uzaklaştıran bağnaz din eğitiminin de etkisi büyüktür.

Rabia, İstanbul'da mevlitlere, mukabelelere devamlı çağırılır. Hatta o kadar çok çağırılır ki artık rağbet görür bir hale gelir. Kendine has tarzı ile doğu musikisine farklı ve lezzetli bir tat getirmiş, üslubuyla Vehbi Dede ve Peregrini'nin dikkatini çekmiştir. Peregrini, Selim Paşa'nın oğlu Hilmi Bey'e piyano dersi vermektedir. Peregrini Rabia'yı ilk defa Selim Paşa'nın konağında dinler.

Hilmi Bey ve arkadaşları (Jön Türkler), II. Abdülhamit rejiminin baskısından kurtulmak için eylemlerini gizli gizli yürütmektedirler. Tevfik, Hilmi bey ve arkadaşları emelleri doğrultusunda çalışmaya başlar. Tevfik'ten mahallede, kahvehanede Hacivat-Karagöz tiplemesi üzerinden II. Abdülhamit ve çevresindekileri halkın gözünde küçük düşüren, hain ilan edilen oyunlar oynanması istenir. Tevfik, daha sonra yine onların isteği üzerine Fransız Postanesi'ne kadın kılığında girer. Aynı zamanda Türklerin Avrupa'dan gelen ihtilalci gazetelerini sahiplerine ulaştırma görevini yerine getirmeye koyulur. Fakat dönem, jurnallerle dolu olduğu için bu olay gizli kalmaz ve Tevfik yakalanır.

Hilmi ile Tevfik, Selim Paşa'nın da çabasıyla daha büyük bir ceza almaktan kurtulur ve Şam'a gönderilir. Diğer iktidar karşıtları da Yemen ve Fizan'a sürülürler. Rabia ise babasının evvelden en sadık arkadaşı olan Cüce Rakım'la bir başına kalmıştır. Rabia, bakkallık ve hafızlığı bir arada yürütür. Babasına para göndermek için canla başla çalışır. Artık genç bir kızdır. Peregrini'nin de iyiden iyiye dikkatini çekmektedir. Rabia'da ona karşı kayıtsız değildir. Sabiha Hanım, Rabia'nın Peregrini'yle izdivaç haberini duyduğunda küçükken Rabia'ya sorduğu "aynı dinden olmayanlar evlenebilir mi?" sorusu aklına gelir ve Rabia'nın Peregrini'ye olan ilgisinin çocukluğuna dayandığına kanaat getirir. Rabia, Peregrini'yle müslüman olma ve Sinekli Bakkal'da yaşama şartını kabul ettikten sonra evlenir. Bu yıllarda dedesi İmam Efendi ölür. Annesi Emine, babasından evvel öldüğü için Rabia ve Peregrini evi onarıp oraya taşınırlar. Rabia gebe kalır, fakat gebeliği süresince çok sıkıntı yaşar, bebek sezaryenle alınır, sağ salim doğum olur. Tam da o dönemde 1908 ihtilali gerçekleşir. Tevfik'inde içinde bulunduğu bütün sürgünler evine döner. Bu sürgünler, zamanında vatan haini olarak ülkelerinden uzaklaştırılmış, ailelerinden koparılmış insanlardır. Fakat İstanbul'daki siyasi ortam o kadar değişmiştir ki, hain olarak gidenler kahramanlar olarak dönmüş, gösterişli bir şekilde karşılanılmışlardır. Kızının hasretiyle geçen zamanlar

Tevfik'i çok yormuştur ve iner inmez Rabia'yı sorar. Vehbi Dede ona o güzel haberi "Hayal takımına bir çocuk ilave edersin Tevfik" diyerek verir. Tevfik, duygusallaşır ve gözlerinden yaşlar akar. Roman sonunda bütün Sinekli Bakkal mutlu mesut günlerine geri döner.

2.4.1.2. Sinekli Bakkal Filmi

Tablo 2.3. Sinekli Bakkal Filminin Bilgileri

Film	Sinekli Bakkal
Yönetmen	Mehmet Dinler
Yapımcı	Osman Fahir Seden
Senarist	Osman Fahir Seden
Tür	Dram
Yapım Yılı	1967
Vizyon Tarihi	12 Şubat 1968
Özellikler	Siyah Beyaz
Süre	90 dk.
Dil	Türkçe

Filmin giriş bölümünde, romanın giriş bölümünden farklı bir sahne ile yer alır. Romanda Sinekli Bakkal'ın, karakterlerin tasvir edilmesi ve mahallede zamanının nasıl geçtiğine dair giriş sahnesi yer alırken; film, Peregrini'nin kilise de boynundaki haçı çıkartıp Meryem'den bir nevi af dilemesiyle başlar. Peregrini, diz çökmüş ve artık yapamayacağını, bu dine kalpten inanmadığını söyler. Çan sesleri çalarken Peregrini artık sadece dinini değil, yaşadığı ülkeyi (İspanya) de terk eder. Peregrini'nin anne-babası bu duruma kahrolur. Katı bir Katolik olan annesi daha da ileri giderek onu evlatlıktan reddeder. Baba ise onu genç yaşında manastıra mecbur ettiği ve orada bıraktığı için kendini suçlar. Ona lanet etmeyeceğini söyler. Peregrini, İspanya'yı terk ederek Osmanlı ülkesine doğru yola çıkar. Bu sahneler de kilise, Meryem, çan sesleri ön planda sunulmuştur. Sonrasında ise Peregrini, Sinekli Bakkal mahallesine Allah-u Ekber tekbirleriyle girer ve iki farklı dinin iki farklı mekânın gözler önüne serilmesi filmin devamında da doğu ve batı kültürünün bu iki dinle temsil edileceğini göstermiştir.

Romanda olduğu gibi filmde de Sinekli Bakkal sokağının tasviri yapılır. Fakir bir kenar mahalledir. Dükkân, ismini Sinekli Bakkal mahallesinden almıştır. Mahallenin en önemli karakterlerinden biri olan Tevfik, ortaoyununda zenne rolüyle öne çıkmaktadır. Tevfik, hem mahalleliyi eğlendirir hem de mahallenin bakkalıdır. Tevfik'in ortaoyununda zenne rolünde oynadığından İmam Hacı İlhami gibi bir kısım mahalleli tarafından hor görülmektedir. Tevfik ile İmam Hacı İlhami'nin düşünce açısından tıpkı kendisine benzeyen kızı Emine ile birbirlerine âşık olurlar. Emine ile Tevfik, Tevfik'in ortaoyununda zenne

rolünde bir daha oynamayacağı şartı ile evlenirler. Hacı İlhami'nin bu evliliğe kesinlikle rızası yoktur. Emine kaçarak evlenir. Hacı İlhami, kızını reddettiğini mahalleliye duyurur. Emine ile Tevfik'in şartlı evlilikleri yolunda gitmez. Emine, gelen müşterilere parasına göre davranan Tevfik'i sürekli sınırlayan disipline etmeye çalışan bir kadındır. Tevfik ise sanatından vazgeçemez. Sonunda karısının mahremiyetini konu alarak mahalleliye yaptığı taklit bardağı taşırır. İmam Efendi'nin Kadı'ya gidip durumu anlatması ile evlilik, Kadı'nın boşanma kararı vermesiyle sonuçlanır. Tevfik'in boşanmak istemez, fakat Kadı onların boşanmasına karar verir.

Kadı, boşanma kararı vermesinin ardından Tevfik'in aile mahremiyetini gözler önüne sermesini gerekçe göstererek Tevfik'i Gelibolu'ya sürgüne gönderir. Tevfik'in dükkânı kapatılır. Emine, Tevfik'in sürgüne gönderildiği günlerde kızları Rabia'yı dünyaya getirir. Rabia, tahsilini çok küçük yaşlardan itibaren dedesi Hacı İlhami'den almaya başlar. Rabia, çok hızlı öğrenir. Emine, Rabia'nın kızının eğitimi ve küçük yaşlarda hafız olmasından dolayı çok sevinçlidir.

Rabia, İstanbul'da büyük konaklarda yapılan mevlitlere ve mukabelelere para karşılığı çağrılır. Küçük yaşında ailesine hatırı sayılır bir para kazandırır. Hacı İlhami Efendi bu durumdan çok memnun olur. Rabia, II. Abdülhamit'in Zaptiye Nazırı Selim Paşa ve eşi Sabiha Hanımın da dikkatini çeker. Onlar da Rabia'yı konağına çağırır. Selim Paşa, Hacı İlhami Efendi'ye kızının eğitimi üstlenmek istediğini söyler. Hacı İlhami Efendi, Rabia'nın kazandığı paralardan olmamak adına Selim Paşa'nın bu teklifine sıcak bakmaz. Selim Paşa, Hacı İlhami Efendi'nin nasıl bir yaradılışa sahip olduğunu bildiği için "mahrumiyeti telafi ederiz" diyerek Hacı İlhami Efendi'ye ayırdığı keseleri verir. Rabia, artık Selim Paşa'nın konağında Vehbi Dede'den ders almaya ve konakta yaşamaya başlar. Selim Paşa, Rabia'nın oğlu Hilmi Bey ve Vehbi Dede ile olan derslerine iştirak eder ve Rabia'yı harikulade bulur. Filmde Hilmi Bey'in babasıyla ilk çatışması Rabia üzerinden olur. Hilmi Bey, Rabia'nın batı kültüründe yetişse, oralarda yaşasa çok daha iyi yerlerde olabileceğini söyler. Bu fikrini annesi ve babası ile paylaşırken batıya olan hayranlığını ve ülkenin yönetimine olan olumsuz tavrını da kinayeli bir biçimde anlatır. Selim Paşa'nın fikirleri de en az Hilmi Bey kadar keskindir. II. Abdülhamit'e kayıtsız şartsız bağlıdır. Asla eleştirmez, eleştiren oğluyla da çatışır.

Peregrini'nin Rabia'yı ilk gördüğü yer Selim Paşa'nın konağıdır. Sesi, söyleyişi onun da çok dikkatini çeker ve ondan Kuran-ı Kerim'den bir şey okumasını rica eder. Okuduktan

sonra çok etkilenir ve küçük Rabia'ya okuduklarının anlamını sorar. Rabia hiç takılmadan ve okuduğunun manasını sindirmiş olarak Peregrini'ye açıklar. Rabia, Kuran'ı sadece arapça olarak bilmediğini, anlamına da hâkim olduğunu bu sahneyle kanıtlamış olur. Hilmi Bey'in Peregrini'ye Rabia'yı eğitmesi teklifini, Peregrini Rabia'ya büyük saygı duyarak reddeder.

Tevfik, sürgüne gittiği Gelibolu'dan döner. Rabia'yı bulur ve sanki hiç ayrılmamışlar gibi mutlu vakit geçirirler. Hacı İlhami Efendi, bu durumdan duyduğu rahatsızlığı Selim Paşa'ya taşır. Selim Paşa, Rabia, Tevfik ve Hacı İlhami Efendi'yi yüz yüze getirerek durumu düzeltmeye çalışır. Rabia, kendi kararıyla babası Tevfik ile yaşamaya başlar. Hacı İlhami Efendi, Rabia'nın kuran okuyarak kazandığı paradan mahrum olacağını ve o paraların Tevfik'e gideceğini düşündüğü için bu ayrılıktan rahatsız olur. Tevfik, bu noktada duruma müdahale eder ve sadece kızını istediğini, paranın eskiden olduğu gibi yine Hacı İlhami Efendi'ye verileceğini söyler. Hacı İlhami Efendi bu işe kolayca razı olur.

Rabia, artık çocukluktan çıkıp genç ve güzel bir kız olmuştur. Peregrini, bu arada Rabia'dan uzak kalır. Döndüğünde hemen Sinekli Bakkal'a gider. Rakım'a Rabia'yı sorar. Rakım önce söylemese de, Peregrini'nin ısrarına dayanamaz ve onu Rabia'nın Kuran okuduğu Sokullu Camii'ne fes giydirerek götürür. Peregrini, onu her dinlediğinde etkilendiği gibi yine çok farklı duygular hisseder. Hissettiği bu güçlü maneviyat duygusunu Vehbi Dede ile paylaşır.

Rabia, mevlid veya mukabeleye gitmediği zamanlar babasının Hacivat – Karagöz oyununa yardım eder. Rabia'nın babasına yardım ettiği akşamların birinde Hilmi Bey ve arkadaşları Tevfik'ten bir takım gizli işler yapmasını isterler. Bunu isterken, memlekete hizmetten, kanlı padişahı, hafiyelerden, zalimlerden bahsederler ve “bunların mahvına sebep olmak için bu senin görevin” derler. Tevfik de çaresiz kabul eder. Oynadığı oyun da karakter de hükümet aleyhine kurgulanır. Her yerde hafiyeye olduğu gibi bu oyunları izlerken halkın arasında da hafiyeler vardır. Ayrıca Hilmi Bey ve arkadaşlarının verdiği görev icabı kadın kılığında Fransız Postanesinden JönTürk'lere gelen kitap ve mecmuaları almayı ve getirmeyi teklifini de kabul eder. Bu görev, hafiyeler aracılığıyla Dâhiliye Nazırına bildirilir. Dâhiliye Nazırı, Selim Paşa'yı çağırır ve oğlunun da bu hainlerin içinde olduğunu söyler. Bu arada Tevfik tutuklanır, dayak yer, işkence görür. Selim Paşa araya girer, fakat bütün bunlara rağmen ona bu işleri yaptıran Hilmi Bey ve arkadaşlarını ele vermez. Padişah tarafından Hilmi Bey, Şam Vali Muavinliğine atanır. Tevfik de yine Hilmi Bey gibi Şam'a sürülür.

Rabia, Rakım amcayla bir başına kalmıştır. Vehbi Dede, Rabia'ya destek olur.

Babasının yokluğun da mahallenin Külhanbeyi olan Sabit Ağabey de Rabia'ya destek olduğunu gösterir. Rabia, babası gittikten sonra Selim Paşa'nın konağına gitmez, derslere icabet etmez olmuştur. Peregrini'nin Sinekli Bakkal'a sık sık gidip gelmesi mahallenin dikkatinden kaçmaz. Peregrini, her fırsatta onu dinlemeye gelir. Her dinlediğin de aynı huzuru ruhunun derinliklerinde hisseder: Peregrini ile Rabia bu ziyaretler sırasında yakınlaşırlar. Din, inanç, yaradan üzerine sohbet ederler. Bu sohbetlerde Rabia, Peregrini'nin inançsız olduğuna inanmaz. Aksine inancını aramaya korkan birisi olduğunu, Peregrini'nin yüzüne söyler. Peregrini, yalnız kaldığı zamanlarda kulağında Allah-u Ekber tekbirleri vardır. Artık kurtulmaya çalışsa da başaramaz.

Peregrini'nin Sinekli Bakkal'a sık gelip gitmesinden rahatsız olan mahalleli ve onları iyiden iyiye kışkırtan mahalle imamı boş durmaz, mahallelinin dikkatini kâfir diye adlandırdığı Peregrini ve Hafız Rabia'ya çekmeye çalışır. Sabit Ağabey, bu görüşe karşı çıkan biridir ve “Rabia hepimizin bacısı, benim de bacım, ona laf söyleyen karşısında beni bulur” sözleriyle mahalleliye göz dağı verir.

Peregrini, sarayda konser verecektir. Rabia'yı da konsere davet eder. Peregrini'nin konserinden sonra, Peregrini artık hislerini saklamaktan vazgeçmiştir. Takip eden günlerde Vehbi Dede, Rabia'ya gelir. Peregrini'nin bir mektup aldığını ve mektupta annesinin öldüğünü öğrendiğini, bunun üzerine Peregrini'nin vatanına döndüğünü söyler. Rabia, buna çok üzülür. Peregrini, memleketine döndüğünde annesi ona pişmanlık yemini edip, hatasından dönmesi ve vatanına dönmesi karşılığında mirasının bırakacağını söyler. Fakat o bunu denese de artık yapamaz. Her şeyi bırakarak İstanbul'a, Sinekli Bakkal'a kulağında tekbir sesleriyle geri gelir.

Peregrini, Sinekli Bakkal'a döndüğünde Meşrutiyet ilan edilmiş, sürgüne gidenler affedilmiştir. Sürgünlerin affedilmesi haberiyle bile tam olarak yüzü gülmeyen Rabia, Peregrini'nin gelmesiyle çok şaşırır ve mutlu olur. Peregrini, Rabia'ya karşı hislerini çok açık bir şekilde ifade eder. Rabia, Peregrini'nin sadece kalbindeki boşluğu değil ruhunda ki manevi boşluğu da doldurmuştur. Peregrini, bu durumu şu sözlerle ifade eder: “Çan sesleri kalbimde ezanlarla sustu”. Peregrini, Rabia'yla evlenmek ve Müslüman olmak istediğini söyler. Rabia çok mutlu olur. Mahalleli, imamın dini kullanarak yaptığı kışkırtmaların sonucu olarak Rakım'ı ve Sabit Ağabey'i döverek, Sinekli Bakkal'a şeriatın icabını yapmak adına öfkeyle yürürler. Bu sırada Tevfik'te sürgünden dönmüştür. Tevfik, Vehbi Dede ile olayların geçtiği Sinekli Bakkal'a mahalleli ile aynı anda gelir. Peregrini'nin Müslüman olduğunu onu

secdede gördüklerinde anlarlar. Son sahne, Osman ismini alan Peregrini ile Rabia'nın izdivaç sahnesidir. Film, mutlu bir evlilik sahnesiyle son bulur.

2.4.1.3. Sinekli Bakkal Romanının Karakterleri ve Eğitim

2.4.1.3.1. Rabia ve Eğitim

2.4.1.3.1.1. Karakter Özellikleri:

Rabia, romanın ana karakteridir. Yazar, romanda Rabia'dan diğer karakterlere göre daha fazla değinmiştir. Rabia, kişisel özellikleri ile dikkat çekmektedir. Sabrı, ağırbaşlılığı, hafız oluşu ve aldığı eğitim Rabia'nın kişisel özelliklerinden bazılarıdır.

Rabia, filmde karşımıza rahlenin önünde, dedesinin yanında, namaz surelerini ezberlerken çıkar. Annesi Emine kızını gururla seyreder. Rabia okula gitmez. Bunun nedeni dedesi Hacı İlhami Efendi'nin kızı Emine ile kocası Tevfik'in yıllar önce okulda tanışmasıdır. Hacı İlhami Efendi tarafından okul olumsuz bir yer olarak algılanır. Hacı İlhami'nin gözündeki okul kötüdür, kötü şeylere sebebiyet verir.

Rabia'nın dedesinden katı, baskıcı eğitim almıştır. Özellikle dedesinin baskıcı eğitim uygulamasının Rabia'da bıraktığı psikolojik etkiler onun ruhunda derin izler bırakır. Rabia, evlendiğinde hatta çocuk sahibi olduğunda bile bu kötü anıları unutamaz.

2.4.1.3.1.2. Eğitim:

Rabia'nın eğitim sürecinde baskı, korku, sindirme gibi yanlış yöntemler görülmektedir. Eğitim sisteminde öğrencileri disipline etmek için korku ve baskı kültürü halen bulunmaktadır. Kitapta eğitimde korku ve baskının yanlışlığına kötü örnek vererek değinilmiştir. Eğitimde kişinin disiplinli çalışması isteniyorsa, bunun yöntemi korku ve baskı değildir. Eğitimde korku ve baskı, güvensizliğe yol açar. Zaten romanın ilerleyen bölümlerinde görüldüğü üzere, Rabia babası ile dedesi arasında seçim yapması gerektiğinde babasını seçmiştir. Çünkü Rabia'nın dedesine güven duymadığı söylenebilir (Güler ve Dekan, 2004:9). İnsanlar, duyarlıdırlar ve kolayca incinirler. Eğitim sürecinde düşüncesiz sözler ve hareketler insan ilişkilerini derinden yaralamaktadır. Eğitim ortamlarında acılar, ayrılıklar, gerilimler, kırgınlıklar ve darılmalar hep bu düşüncesiz davranışların sonucudur (Buscaglia ve Ebcioğlu, 1994).

Eğitimde birey, kendi disiplinini kendisi sağlamalıdır. Kişinin kendini disipline etme yetisi kazanması kültürel dokunun sağlıklı oluşuna bağlıdır. Ailede veya eğitim kurumunda

sağlıklı bir kültürel doku yoksa şu belirtiler ortaya çıkar:

- İnsan duygularını açıklamaktan korkar. Çekimser bir hayat sürer. Herkesle maske takarak gerçek kimliğini gizler.
- Hataları başkalarında arar. Kaderinin kötü olduğundan yakınarak devamlı umutsuzluklarını pekiştirir.
- Korku kültüründe başına geleni başkasından bilir, sebebini başka yerde arar.
- Korku kültüründe sevilmek için düşkün olmak, çaresizlik, düşkünlük, güçsüzlüğe eşlik eder.
- Acıma duygusu yapay sevgi sunulur (Güler ve Dekan, 2004:10) .

Rabia'nın eğitim sürecinde yer alan kötü örneklerle vurgu yapılarak okuyucuya doğruyu göstermenin de romanın verdiği mesajlardan biri olduğu söylenebilir.

Rabia, dedesiyle geçirdiği çocukluk döneminde Sinekli Bakkal'ın diğer çocukları gibi gibi sokakta özgürce oynayamaz. Bu durum romanda şu şekilde tasvir edilmektedir:

“Babasının bu şakası, ona pencereden maymun seyrettiği günleri hatırlattı. Sokaktaki çocuk olayına ilthak ne kadar içi sızlamış, cama yapışan burnu yamyassı oluncaya kadar gözleri macuncu çingeneyi seyretmişti.” (Adıvar, 2017:103)

Rabia'nın akranları ile oyun oynayamadığı ve sosyalleşemediği görülmektedir. Çocuklar için akranlar ile ilişki kurmak ve sosyalleşmek, çocuğa zihinsel ve psikolojik faydalar sağlayacağı aşikârdır. Akranları ile bir arada zaman geçiren ve sosyal becerilerini geliştiren çocukların ileriki hayatında çevresine kolayca uyum sağladığı, çatışmalarda saldırganlığa başvurmadığı belirtilmektedir. Sosyal becerileri az olan çocukların ise akran ortamında popülerliğinin olmadığı ve akranlarıyla daha çok kavga ettiği hatta öğretmenleri ile de iyi geçinemedikleri ifade edilmektedir (Uysal ve Balkan, 2015:29). Yavuzer (2010), hayatın ilk yıllarının zekâyı, kişiliği ve sosyal davranışları şekillendirmesi açısından önemine vurgu yapmaktadır. İnsanın gelişim sürecinde bazı kritik evreler bulunmaktadır. Çocuklar, 12 yaşına kadar sosyal becerilerini geliştirecek deneyim ve yaşantılardan mahrum kalırlarsa, gelecek hayatlarında problem çözüme, sorunlarla başetme becerilerinin az olduğu, öz güvenlerinin ve öz disiplininin geliştirmelerinin de zorlaştığı belirtilmektedir (Kostelnik, Whiren, Soderman ve Gregory, 2006).

Romanda Rabia'nın dedesi Hacı İlhami Efendi cennet ve cehennemi Rabia'ya o kadar gerçekçi tasvirlerle ve o kadar korkunç anlatmıştır ki; bu tasvirler Rabia'nın psikolojisinde

derin izler bırakmıştır. Bu tasvirlerle dair kesitler romandan alıntılanan pasajlarda aşağıdaki gibidir:

“Hacı İlhami Efendi torununa bu iki yeri kendisine göre bütün hussiyetleriyle tanıttı. Cehennem daha derin alaka uyandırdı. Büyükbabası söylerken dişleri kitlenir, ürperirdi.” (Adıvar, 2017: 30)

“Kız Cehennemden korktu; fakat imamın tarif ettiği Cenneti de pek cazip bulmadı. Muhayyilesinde ortasında sessiz bir dere geçen çayırılık canlanıyor orada. Büyükbabasına benzeyen kocaman sarıklı, asık suratlı imamlarla, annesine benzeyen yaman yüzlü kadınları el ele vermiş sabahtan akşama kadar makamı insana uyku veren, bir ilahi söylediklerini görüyordu.” (Adıvar, 2017: 31)

Selim Paşa'nın Rabia'ya keşfetmesi üzerine Rabia'nın eğitim hayatına yeni bir soluk gelir. Selim Paşa, Hacı İlhami'yi konağa getirir ve Rabia'ya ders verdimen istediğini söyler. Hacı İlhami, Rabia'nın konakta ders almasını bir ihtiyaç olarak görmemektedir. Hacı İlhami, Rabia'nın mevlid ve mukabelelerden kazandığı paradan Selim Paşa'ya bahseder. Selim Paşa bu parayı kendisine karşılayacağını belirtince derse gitmesine memnuniyetle izin verir. Rabia, haftanın belli günleri konağa gelir. Konakta Arabi, Farisi derslerden sonra Vehbi Dedenen musiki dersleri almaya başlar. Rabia'nın konakta eğitim sürecinde, Vehbi Dede ile Rabia sadece Kuran veya musiki dersi yapmazlar. Bunun yanında Vehbi Dede'nin dine, inanca, hayata dair öğretileri ile dedesinin korkutarak ve sindirerek anlattığı din algısını Rabia'da tamamıyla değiştirir. Çocukların dini eğitiminde eğitim ile ilgili bütün bilim dallarından faydalanılmalıdır. Çocuğun bedeni ve ruhi gelişiminin bir arada sürdürülmesi için çocuğun gelişim özelliklerini bilmek önemlidir (Aybey, 2016:74). Vehbi Dede, Rabia'nın gelişim dönemini dikkate alarak, samimi duygular içerisinde ve sevgi temelli bir dini eğitim vermektedir. Vehbi Dede, dini eğitim noktasında okuyucu için güzel bir örnektir. Dini öğreten bir öğretmenin etkili olabilmesi için, meslek sevgisi, hoşgörü ve sabırlı olma, esprili ve sempatik olma, cesaretlendirici ve destekleyici olma, güvenilir olma gibi kişisel nitelikleri taşıması gerekir. Bunun yanında dini eğitim veren öğretmenler, meslekî bilgi ve becerilerini arttırmalı, genel kültürünü geliştirmeli, alanıyla ilgili yenilikleri ve gelişmeleri takip etmeli ve değişime açık olmalıdır (Koç, 2010:142).

Rabia için konağın anlamı sadece ders alınan yerden ibaret değildir. Rabia, ilk defa Sinekli Bakkal'ın dışında bir muhite gitmiş, Sinekli Bakkal halkı dışında insanlarla tanışmıştır. Rabia, küçük yaşta farklı eğitim ve kültür seviyelerinde insanlarla tanışmıştır.

Konakta tanıştığı insanlar, onun hayata olan bakış açısını değiştirecek, ufkunu açacaktır. Konaktaki eğitim süreci, Rabia'ya hayatın Sinekli Bakkal'dan ibaret olmadığını, ahiret inancının yalnızca korkutucu cehennem ve güzel cennet duygularından ibaret olmadığını, dini yaşayan insanların tek tip yaşamak zorunda olmadığını öğretir.

Rabia, benliğindeki tezatlarla öne çıkar. Rabia'nın annesi ve babası çok farklı inanışlara, zıt yaradılışlara sahiptirler. Örneğin Rabia'nın inatçı ve kinci bir yapısı vardır. Rabia'nın aldığı katı bir din eğitimiyle Emine ve İlhami Efendi'nin baskıcı tutumunun etkilerinin birleşimi ile Rabia'nın karakteri inatçı ve kinci duygularla şekillenmiştir. Öte yandan Vehbi Dede ve Tevfik'in Rabia'nın hayatına girmesiyle şarkı söyleyen, Hacivar-Karagöz oyunlarında babasına yardım eden, neşeli bir Rabia görmekteyiz. Vehbi Dede ile Rabia'da yaşanan değişimler tesadüfi değildir. Bu noktada eğitimde öğretmenin etkisi belirgin bir şekilde görülmektedir. Etkili bir öğretmen, öğrencisiyle işbirliği hissini verir. Öğrencileriyle ilişkilerinde rahat, içten ve samimi davranır. Öğrencisini sürekli destekler ve ona yardım eder. Eğitimde öğrencinin deneyim kazanacağı uygulamaları gerçekleştirir. Sorumluluk, paylaşma ve sağlıklı iletişim içerisinde öğrencisiyle ilişkisini yürütür (Can, 2004:113).

Rabia'nın karakterini şekillendiren insanların farklı düşünce ve yaşam tarzlarına rağmen, Rabia'nın eğitim hayatında hep olumlu dönüşümler görülmektedir. Örneğin, dedesi Hacı İlhami Efendi'nin katı ve hoşgörüsüz din anlayışına rağmen Rabia, ilerleyen yaşlarında bile dini ibadetlerini eksiksiz olarak yerine getirmektedir.

Rabia, karakter olarak son derece idealize edilmiştir. Halide Edip'in güçlü karakterlerinin iyi bir temsilidir. Rabia'nın güçlü bir karakter olmasının sebebi aldığı çok yönlü eğitimden kaynaklanmaktadır. Rabia, sadece hocalardan aldığı eğitimle kalmaz sürekli kendini geliştirir. Bu durum romandan alıntılanan pasajlarda aşağıdaki gibi anlatılmaktadır:

“Derslerinden dönerken Babialiye yahut Bayezid sahaflarına uğruyor koltuğunda bir alay kitap, eve geliyordu. Artık geceyarılarına kadar odasında gaz yanyor, Penbe homurdanyor; fakat inatçı kıza laf anlatamıyordu. Çok zaman Penbe dalıp uyandığı zaman hala Rabia'nın kitap yapraklarını çevirdiğini duyuyor, bazen de tanyeri ağarınca kadar okuyor.” (Adıvar, 2017: 319)

“Burası Mabeyincinin okuyan, yazan ve musikişinas bir iki isim sahibi ecdad tarafından yapılmış. Kitap var... Ooo, hem de Rabia'nın en çok sevdiği kitaplar.... Hep tarih... Evliya Çelebi, Naima... Sazlar var... Ud, tef, piyano!” (Adıvar, 2017:

382).

Halide Edip Adivar, romanlarında yenileşme sürecini karakterler ve olaylar üzerinden devamlı destekleyen bir yazardır. Fakat ondaki bu yenilenme arzusu bizi tamamen değiştirecek bir yenilenme değildir. Yenilenme, kültürel değerlerimize, kökenlerimizden getirdiğimiz doğrulara dokunmadan olmalıdır. İşte Rabia, geleneksel eğitim üzerine aldığı modern eğitimin birleşmesi ile Halide Edip Adivar'ın yenileşme tabirini bize yansıtmaktadır.

Behire Hanım ve kızları, alafranga diye tabir edilen, kendi kültürünü reddedip kültürüyle ve yaşam tarzıyla batılı olmak isteyen karakterlerdir. Bu karakterler, Avrupa taklitçisidirler, Türk şarkılarını komik ve basit bulurlar. Rabia ise bu karakterlerin fikirlerine tam zıt yapıdadır. Rabia, Selim Paşa'nın konağındaki eğitimini batı tarzı olarak kendisini geliştirse de, kültürünü, özünü asla kaybetmez. Halide Edip Adivar'ın romanda verdiği mesajlardan biri de batı taklitçiliğine karakterler üzerinden eleştiri getirmesidir.

Yazarın ideal kadın tipi Rabia, romanın ilerleyen bölümlerinde özel dersler vermeye başlar. Rabia'nın özel ders öğrencileri artar. Rabia, şehrin başta zengin muhitleri olmak üzere her yanına ders vermeye gider. Bu dönemlerde Rabia, Peregrini'yle evlidir ve maddi olarak rahattır. Özel dersten kazandığı paraya da ihtiyacı yoktur. Hatta sonrasında sorunlu geçen hamilelik döneminde bile ders vermeyi bırakmaz. Dolayısıyla romandaki Rabia, birilerini eğitmeyi sadece para için yapmaz. Filmde ise Rabia'nın eğitim süreci içinde yer alması durumu, babasının sürgünde olduğu yıllarda derse gitmesi ve dersten kazandığı paraları babasına göndermesi şeklinde yer almaktadır. Romanda Rabia, küçük yaştan beri disiplinle, sabırla, emekle öğrendiği ne varsa her şeyi aynı azim ve heyecanla öğrencilerine öğretmekte iken filmde Rabia'nın öğrencileri ile olan öğretim sürecine yer verilmemesi, filmin romana göre diğer bir zayıf yönünü oluşturmaktadır.

2.4.1.3.1.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Rabia çocukken okula gitmez. Bunun nedeni filmde belirtilmese de, romanda Hacı İlhami Efendinin kızı Emine'nin Tevfik ile okulda tanışması sebebidir. Hacı İlhami Efendi tarafından okul olumsuz bir yer olarak algılanır. Hacı İlhami'nin gözündeki okul kötüdür, kötü şeylere sebebiyet verir. Rabia'nın okula gitmeme sebebi romanda açıklanırken, filmde bu sebebin açıklanmamasından dolayı romana göre filmde eksiklik olduğu görülmektedir.

Rabia'nın dedesinden aldığı katı eğitime romanda ve filmde değinilmiştir. Fakat Rabia'nın dedesi ve annesiyle o yıllarda yaşadığı baskıcı eğitime dair kötü anılara filmde

romanda olduğu kadar yer verilmemiş, üstün körü anlatılmıştır. Romanda ise dedesinin baskıcı eğitim uygulamasının Rabia'da bıraktığı psikolojik etkiler onun ruhunda derin izler bırakır. Bu bağlamda, romanda Rabia'nın eğitim sürecine ilişkin verilen ayrıntılar, filmde verilmemiştir.

Romanda Rabia'nın diğer çocuklarla oynama yasağı belirtilmesine karşın, bu durum filmde biraz farklıdır. Filmde, Rabia'nın çocuklarla oynama isteği, ona yasak konulması bu şekilde çarpıcı anlatılmamış, fakat akranlarıyla oynamak yerine Rabia'nın mevlütlere, mukabelelere gittiği gösterilmiştir. Dolayısıyla Rabia'nın sokakta diğer çocuklarla oynama yasağı filmde gösterilmediği için filmin bu noktada romana göre eksik olduğu söylenebilir.

Filmde, Rabia'nın dedesiyle ilişkisi net bir şekilde gösterilmemektedir. Filme bakıldığında, Rabia ile dedesinin rahle önünde namaz suresi okurken veya eğitim için konağa beraber giderken görölmektedir. Fakat dedesinin baskıcı, korkutucu, sindirici eğitim yöntemine dair filmde herhangi bir kesit sunulmamıştır. Rabia'nın dedesinin bu eğitim yöntemine dair film, romana göre eksik kalmış, vurgulanması gereken önemli bir nokta vurgulanmamıştır.

Rabia, Selim Paşa'nın konağında Arabi, Farisi derslerden sonra Vehbi Dededen musiki dersleri almaya başlar. Rabia'nın konakta eğitim alma süreci romanda ve filmde ayrı şekilde aktarılmaktadır. Fakat Rabia'nın konakta eğitim sürecinde, Vehbi Dede ile Rabia sadece Kuran veya musiki dersi yapmazlar. Filmde Rabia'nın Vehbi Dede ile olan ilişkisine, muhabbetine, duygularına dair ayrıntılar derinlemesine işlenmemiştir.

Romanda Rabia'nın karakterini şekillendiren insanların farklı düşünce ve yaşam tarzlarına rağmen, Rabia'nın eğitim hayatında hep olumlu dönüşümler görölmektedir. Örneğin, dedesi Hacı İlhami Efendi'nin katı ve hoşgörüsüz din anlayışına rağmen Rabia, ilerleyen yaşlarında bile dini ibadetlerini eksiksiz olarak yerine getirmektedir. Filmde, Rabia'nın dini ibadetlerini eksiksiz yerine getirmesine pek değinilmemiş, daha küçük yaşta hafız olmasına ve hayranlık uyandıran sesine değinilmiştir. Dolayısıyla bu noktada film ile roman arasında Rabia'nın dini ibadetlerini yerine getirmesi noktasında bir farklılık vardır.

Romanda geçen Rabia'nın Sabiha Hanım'a şarkı söylemesine filmde yer verilmemiştir. Filmde, Rabia sadece Peregrini'ye âşık olduğunu hissettiği zaman şarkı söyler. Dolayısıyla Rabia'nın aldığı çok yönlü eğitim ve Sabiha Hanım'a şarkı söylemesi noktasında film romana göre eksik kalmış görünmektedir.

Filmde Rabia'nın yalnızca din eğitimine yer verilmiştir. Oysaki Rabia, romanda

anlatıldığı gibi din eğitimi ile birlikte Selim Paşa'nın konağında batı tarzı modern eğitimleri de görmüştür. Bu açıdan bakıldığında, Rabia'nın batı tarzı eğitim sürecinin filmde yansıtılmamış olması, romana göre film açısından büyük bir eksiklik oluşturduğu tespit edilmiştir.

Romanda Behire Hanım ve kızları, alafranga diye tabir edilen, batı taklitçisi karakterlerdir. Türk şarkılarını komik ve basit bulurlar. Rabia ise bu karakterlerin zıttıdır. Filmde romanın aksine Behire Hanım ve kızlarının bu özelliğinden hiç bahsedilmemiştir. Yenileşme ile batı taklitçiliği arasındaki fark filmde yansıtılmamıştır. Dolayısıyla bu açıdan filmin romana göre zayıf kaldığı ifade edilebilir.

Rabia, ileri yaşlarında başta zengin muhitler olmak üzere pek çok yerde özel ders vermeye başlar. Romandaki Rabia, birilerini eğitmeyi sadece para için yapmaz. Filmde ise Rabia'nın eğitim süreci içinde yer alması durumu, babasının sürgünde olduğu yıllarda derse gitmesi ve dersten kazandığı paraları babasına göndermesi şeklinde yer almaktadır. Romanda Rabia, küçük yaştan beri disiplinle, sabırla, emekle öğrendiği ne varsa her şeyi aynı azim ve heyecanla öğrencilerine öğretmekte iken filmde Rabia'nın öğrencileri ile olan öğretim sürecine yer verilmemesi, filmin romana göre diğer bir zayıf yönünü oluşturmaktadır.

2.4.1.3.2. Peregrini (Osman) ve Eğitim

2.4.1.3.2.1.Karakter Özellikleri:

Romanda Peregrini, katı Katolik Hristiyan din eğitimi ve anlayışı yüzünden mensup olduğu Hristiyanlıktan uzaklaşarak İspanya'dan İstanbul'a gelip yerleşen eski bir papazdır. İstanbul'da nüfuzlu ve zengin ailelerin çocuklarına piyano dersi verir. Vehbi Dede'yle olan dostluğu ile dikkati çekmektedir.

Peregrini, Selim Paşa'nın konağında Selim Paşa'nın oğlu Hilmi Bey'e piyano dersi vermektedir. Hilmi Bey ve arkadaşları, Peregrini'nin dinsiz olmasına içten içe özenmektedirler. Çünkü Hilmi Bey ve arkadaşları, din ile gericiliği eşdeğer bulurlar.

Peregrini ile Vehbi Dede derin sohbetlere dalarlar. Din, felsefe, inanışlar ve Tanrı üzerine konuşurlar. Bu konuşmaların birinde Peregrini, inancını terk etmesininin sebebini Vehbi Dedeye şu şekilde anlatır:

“Bana öyle geliyor ki dinlerin, bilhassa Katolik dininin en çok çocukça ve saçma görünen tarafı insanların en çok bağlandıkları taraf. Mesela günah çıkartmak. Kendi hesabıma günah varsa onu papazın da, papanın da çıkaramayacağına eminim. Fakat

İçimi rahatsız eden bir şeyi birisine mutlak kendimden kuvvetli birisine söylemek isterim. Mesela sana...” (Adıvar, 2017:251-252)

Peregrini, erken yaşta manastıra kapanmıştır. Bir sohbetleri esnasında bu durumu Vehbi Dede’ye şöyle anlatır:

“Kilise benim anamın bütün varlığını emdi, içine aldı. Kıymet verdiği şeyler hiç normal değildi. Dünyada mevki, kudret, ün ve şöhret bunlar birer hiç. Biricik oğlu için istediği itibar ve kudret hep bu dünyanın haricinde... Gözümü açtığım günden itibaren böyle bir iradenin, muhabbetin kurduğu ağ içinde yaşadım. Belki doğduğum gün beni manastıra kapamayı düşünmüştü. Fakat ben dünyayı bırakıp rahip olduğum zaman surf annemin tesiriyle oldum da diyemem. Yirmi dört yaşında dünyada tadılacak haz kalmadığına emin idim. Vücudunu her şeyden mahrum etmek, perhizkar bir hayat yaşamak, yalnız ruhu için yaşamak... İşte bunun için dünya kapısını kapadım, manastıra çekildim.”(Adıvar, 2017: 256)

2.4.1.3.2.2.Eğitim:

Peregrini, katı Katolik Hristiyan eğitimi sebebiyle İspanya’yı terkederek Osmanlı İstanbul’una gelen bir hristiyandır. İspanya’da dini eğitim sürecinde gördüğü baskılardan dolayı dini inancı zayıflamış ve inancını sorgulamaktadır. Bu noktada Rabia ile Peregrini’nin eğitim süreçleri farklı dinlerde olsa da benzerdir.

Aydın(1996), çocuklukta alınan din, eğitimin baskıcı, ceza ile tehdit edici, korkutucu unsurlar kullanarak yapılmasının çocuğun ruhi dengesini bozduğunu, bu korkuların bazen ömür boyu sürmekte olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla hele ki inancın baskı ile aşılana kalkışılması ise inanca karşı soğukluğa yol açabilmektedir. Hâlbuki kalıcı dini inanç, çocuğun onu benimsemesi ile olur. Dini eğitimde verilen bilgiler, çocuğun ilgi ve merak alanının dışına çıkmamalıdır. Romanda olduğu gibi dini eğitimde çocuğa zamansız, üst seviyeden, gereğinden fazla bilgi yüklemek çocuğun ruh sağlığında olumsuz etkiler bırakabilmektedir (Aydın, 1996:217).

2.4.1.3.2.3.Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda Peregrini’nin inançsızlığının nedenleri ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Böylece Rabia ile Peregrini’nin karşıtlığı romanda iyi biçimde verilmiştir. Ayrıca bu durum Rabia’nın Peregrini’yi etkilemesini de sağlar. Bu önemlidir. Çünkü Roman iki kişi üzerinden iki kültür, iki medeniyet dairesinin karşılaştırması üzerine kurulmuştur. Oysaki filmde

Peregrini'nin bu katı Hristiyan Katolik eğitimi atlanmış, sürecin sonunda Peregrini'nin geldiği noktadan film başlamıştır. Bu noktada Peregrini'nin eğitim sürecinin filmde yansıtılmaması sebebiyle filmin romana göre Peregrini açısından eksik olduğu söylenebilir.

2.4.1.3.3. Vehbi Dede ve Eğitim

2.4.1.3.3.1. Karakter Özellikleri:

Hem romanda hem de filmde Vehbi Dede, Mevlevi inancı gereğince kendini birtakım insani özelliklerden soyutlamış, insanı sevmeyi en büyük sevap, insanı kırmayı en büyük günah olarak addedmiş bir karakterdir. Vehbi Dede, huzur veren, ılımlı, öğretici yanı ağır basan, sorunlara çözüm getiren, felsefi eğitici konuşmalar yapan ve diğer karakterlerin ruhuna dokunan bir zattır.

Vehbi Dede, Mevlevi inancını hayatının her yönüne nakşetmiş birisidir. Vehbi Dede bu inancı ile çevresindeki insanları etkilemektedir. Vehbi Dede, Mevlevi inancı ile diğer insanların adeta nefislerini eğitmektedir.

Vehbi Dede, insanı insan olduğu için sevmektedir. Vehbi Dede, bu inancını yansıtan şu kıtaları şarkı söyler gibi okur:

*“Meyhaneler sakini ol; iç, mihrabları yak, Kabeyi
Ateşe ver. Fakat ey insan, ben-i nev'ini incitme!”*

2.4.1.3.3.2. Eğitim:

Vehbi Dede, Rabia ile daha ilk karşılaşmasında ona olan tavrı ile onu bir birey olarak görüp selamlaması, önemsemesi, değerler eğitimi noktasında önemli özelliklerden biri olan saygıyı hatırlatır. Vehbi Dede, romanın vaka zamanının geçtiği dönem göz önüne alınırsa, öğrencisine bir birey olarak yaklaşan, öğrencisinin benliğine saygı duyan bir öğretmendir. Araştırmacı Kaya'ya göre her öğrenciye karşı sevecen ve saygılı olmak ideal öğretmenin niteliklerinden biridir (Kaya, 2019:1). Vehbi Dede, Rabia'yı çocuk olarak görmeyip, Rabia'yı olgun bir insan gibi onu saygıyla selamlamıştır. Vehbi Dede'nin bu hareketi, Rabia'nın eğitim sürecinde Vehbi Dede'ye olan güveninin arttırmıştır. Diğer taraftan Rabia'nın eğitime ve öğretmene olan bakış açısı değişmiş, Vehbi Dede'nin söylemleri daha etkili bir şekilde Rabia'nın dünyasına girmiştir. Dolayısıyla eğitimde öğretmen-öğrenci ilişkisinde saygı önemlidir.

Yavaş'a göre Vehbi Dede, Mevlevi inancını hayatının her yönüne nakşetmiş birisidir. Vehbi Dede bu inancı ile çevresindeki insanları etkilemektedir. Onun Mevlevi inancı ile diğer

insanların adeta nefislerini eğitmektedir. Vehbi Dede, dar görüşlü ve yobaz olarak nitelendirdiği Hacı İlhami Efendi'yi toplumsal yapı için tehdit olarak görmektedir ve bu tehdit toplumdaki uzaklaştırılmalıdır. Vehbi Dede, dini devdirmek için kalbe hitap etmeyi seçen, derin görüşlü, sosyal bir tarikat ehlidir (Yavaş, 2013:762).

2.4.1.3.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Filmde Rabia, Vehbi Dede'nin elini öper ve tanışır. Rabia, Vehbi Dede ile hayatında ilk defa gördüğü tef ve neyle derslere başlar. Romanda ise Vehbi Dede Rabia'ya el öptürmez. Onu Mevlevi selamıyla karşılar. Bu kısım romanda şu şekilde anlatılmaktadır:

“Çocuğun gözleri nihayet dedenin gözlerini bulunca iki zayıf el harmaniden çıktı göğsün üstünde çaprazvari kavuştu ve Rabia'yı büyük bir insanmış gibi Mevlevi selamıyla selamladı.” (Adivar, 2017: 74-75)

Alıntılanan pasajda görüldüğü üzere roman ile film arasında selamlama-el öpme sahneleri açısından farklılık bulunmaktadır.

Romanda anlatılan Vehbi Dede'nin bu ulvi, derin ve eğitici kişiliği filmde sığ bir şekilde işlenmiştir. Filmde Vehbi Dede'nin İslam ve Mevlevilik öğretisiyle ideal insanı işaret etmesi bir ya da iki sahneden ileriye gidememiştir. Bu sahnelerde ise Peregrini'nin kalbindeki Tanrıya ulaşmasını sağlamak amacını güden kısa sahnelerdir. Sonuç olarak, filmde Vehbi Dede, öğretilerinden ziyade, çözüm odaklı bir karakter olarak görünmektedir. Filmde Peregrini'nin inanç problemi, Rabia'nın çocukluğunda ruhuna yerleşen katı din eğitiminin sonuçlarıyla baş etme problemi, Hilmi ve arkadaşlarının dini gericilik, dinsizliği, inançsızlık sayması problemi noktasında çözüm üreten karakter olarak gösterilmiştir. Hâlbuki romanda anlatılan Vehbi Dede'nin manevi derinliği, insani değerleri, inanç gücü, Allah'a olan tevekkülü, insan olmayı, insanı sevmeyi her şeyin üstünde tutma öğretileri filme aktarılmamıştır. Bu noktada Vehbi Dede'nin özelliklerinin romandan filme aktarılmasında eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

2.4.1.3.4. Emine ve Eğitim

2.4.1.3.4.1. Karakter Özellikleri:

Emine, Rabia'nın annesi, Tevfik'in eşi, Hacı İlhami Efendi'nin kızıdır.

Emine, küçük yaşta babasının rızası olmamasına rağmen Tevfik'e kaçarak evlenmiştir.

Aslında mahalleli Tefvik'i çok sever. Tefvik, gönlü geniş insandır. Parası olmayan müşterilere sürekli müsamaha gösterecek kadar merhametlidir. Ama Hacı İlhami Efendi, ortaoyunu oynaması ve zenne rolüne girmesi ile Tefvik'i hiç sevmemektedir. Emine, bir daha ortaoyunu oynamayacağı sözünü alarak Tefvik ile evlenir. Fakat Tefvik, Emine'nin taklidini yapar ve Hacı İlhami Efendi'nin şikâyeti ile kadı bu evliliğe son verir. Tefvik, aile mahremiyetini çiğnediği için sürgüne gönderilir. Emine, kızı Rabia ile beraber babasının evine geri döner.

Emine, kızının musiki dersi almasına karşı olan, paraya ahlaki değerden daha fazla kıymet veren babasının verdiği eğitimi sorgusuz sualsiz kabul eden, merhametsiz bir karakterdir. Emine romanda kızının konakta tef, ud, kanun gibi müzik aletleri çalmasından son derece rahatsızdır. Romanda Emine'nin müzik aletleri hakkındaki düşüncesi şu şekildedir:

“Emine ‘çingene sazı’ diye tahkir ettiği tefi kızının çaldığını duyunca hiddetinden babasına saldırdı.

-Bu konak bakalım kıza daha ne yüzüzlükler öğretecek... Para yüzünden torununu çingene çalgıcısı yapacaksın.” (Adivar, 2017)

Hacı İlhami Efendi, işin içinde Vehbi Dedenin olduğunu söyleyip, onay verdiğini söylese de Emine ikna olmaz ve musiki eğitimine hep karşı olur.

Emine kızını bir annenin olması gerektiği gibi kayıtsız şartsız sevmemektedir. Kızı Rabia ve eşi Tefvik'in yaşam tarzlarına olan nefretini her namazdan sonra yüksek sesle beddua ederek ifade etmektedir.

Emine'nin kendisine acı verenleri asla affetmeyen kindar bir yapısı vardır. Emine, Sinekli Bakkal'ın sokağında sevilmediği gibi Selim Paşa'nın konağında da sevilmez. Sabiha Hanım, Emine'yi solucana benzetir ve Rabia ile beraber konağa gelmesini istemez. Romanda Emine'ye dair şu tarif yer almaktadır.

Üzerinden geçen acı seneler onu kurutmuş, sarartmış, mütemadiyen kırptığı kirpikleri kısa, küçük gözlerindefer kalmamıştır. Bu çirkin ve harap yüzün en korkunç yeri ağızdır. Düz ve sıkı dudaklar birbirine yapışmış, bir tek ince çizgi olmuştur. Kapanmış fakat hala mor, eski bir bıçak yarası gibi bir ağız. Emine'nin komşusu, yakışıklı Tefvik'in nasıl olup da bu iğrenç yüze âşık olduğuna şaşırır.” (Adivar, 2007:112)

Rabia, annesinin ölümünden yıllar sonra onu rüyasında görür. Yalnız Rabia, annesini

ve dedesini ürkütücü biçimde görmüştür. Bu kısım romanda şu şekilde anlatılmaktadır:

“Şuurunun alt tabakasında en korkunç ve karanlık düşünceler, hatıralar yavaş yavaş yükseliyor ve hepsinin üstünde Emine'nin başı görünüyordu. Bu rabianın en çok ürküttüğü hayaldi. Bir hortlak görmüş gibi kalbi gümbür gümbür atıyor, ne kadar çirkin bir rüyaydı. Her zaman Rabia'nın gözleri, ananın ağzına bakıyor, tüyleri ürperiyor. Yüzün bir tarafından öbür tarafına uzanan, kısık mor dudaklar. Bir tek yeni kapanmış bıçak yarası gibi. Bazen bu ağız açılıyor, Rabia daha çok korkuyor. Ağızın tavanı da içinden çıkarılan ve Rabia ile eğlenen dil de bir timsah dili gibi paslı, beyaz.” (Adıvar, 2017:320)

2.4.1.3.4.2. Eğitim:

Emine, dini inancını babası Hacı İlhami Efendi'den öğrenmiştir. Babasının öğrettiği gibi cennet, cehennem, korku, ceza, mükâfat kavramları üzerine kurulu bir dini eğitim almıştır. Babasının katı eğitiminden geçmiş, babasının öğrettiklerini sorgusuz sualsiz ezberlemiştir. Ezberci eğitimde “mutlak doğru” vardır. Mutlak doğru olarak kabul edilen bilgiler, birey tarafından sorgusuz sualsiz ezberlenir. Sefa Sekin'e göre ezberci eğitimin iki temel sebebi vardır: Dinsel eğitim geleneği ve tarım toplumu olma (Sekin, 2008:212). Romanda Emine ve Rabia, ezberci eğitim ile Hacı İlhami Efendi'den dini eğitim almışlardır. Ezberci eğitim, yanlış bir eğitim sisteminin sonucudur. Ezberci eğitim ile öğrenilen bilgiler kısa süre içerisinde unutulmakta, geriye ezberci sistemin korku, baskı ve psikolojik etkileri kalmaktadır (Özden, 2008). Bu noktada Hacı İlhami Efendi'nin ezberci eğitim sistemi, Emine'nin başta ruhsal ve psikolojik durumunu olmak üzere hayatının geri kalanını da etkilemiştir.

Emine, babasının ezberlettiklerini iyi ezberlemiş olmasına rağmen, ahlaki açıdan bir çöküş içindedir. Vicdani ve ahlaki duygularında olumsuzluklar daha ağır basmaktadır. Bu noktaya romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Emine bu şartları ister istemez kabul etti ve ilk aylar Rabia'ya beslediği gayzı ona yalnız beş vaktinde beddua etmekle tatmin etti.” (Adıvar, 2017:128)

Emine, babasından katı ve baskıcı bir dini eğitim almıştır. Emine'nin aynı zamanda kindar, bencil ve paragöz tutumlarıyla ahlaki gelişimini tamamlamadığı görülmektedir. Aydın'a göre ahlak eğitimi, ailede başlar. İnsan, dini ve ahlaki bilgileri, davranışları ailesinden öğrenir. Çocuğun bedeni ihtiyaçları kadar ruhi ihtiyaçlarının da karşılanması

gerekir. Bu ruhi ihtiyaçlar, sevgi, disiplin ve özgürlüktür. Bu ihtiyaçlar birbiriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Bebeklik döneminde sevgi ihtiyacı yoğun olarak hissedilir. Çocukluk yaşlarında ise sevginin yanında çocuğa özgürlük sağlama ve disiplin verme ihtiyacı ortaya çıkar (Aydın, 2003:127). Emine'nin ailevi yapısına bakıldığında ahlaki özelliklerinin birçoğunu babasından aldığı ve ahlaki olarak Emine'nin toplumun benimsediği bir insan olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla dini eğitim ile ahlaki eğitimin birbirinden ayrıldığını söylenebilir. İnsanlar, toplumda dinleri ile değil, ahlaki özellikleriyle sevgi ve saygı görürler.

Emine'nin ailesine bakıldığında, babası Hacı İlhami Efendi ezber temelli katı ve baskıcı dini eğitim uygulamıştır. Emine'nin ilk eğitimini aldığı karakterlerin onun ruhunda açtığı derin yaralar romanda vurgulanmıştır. Bu bağlamda, yanlış eğitim yöntemleri kullanmanın çocukların hayata ve eğitime olan bakış açılarını nasıl olumsuz etkilediğinin görülmesi açısından önemlidir.

2.4.1.3.4.3. Roman ve Film Arasındaki Farklılıklar:

Emine'nin Rabia'nın aldığı musiki eğitimine karşı olması durumu filmde işlenmemiştir. Bu noktada film romana göre eksik kalmıştır.

Emine, kızının eğitimini tamamen babası Hacı İlhan Efendi'ye bırakmıştır. Emine, eğitim hakkında aynı babası gibi düşünmektedir. Yine bu bağlamda Emine'nin eğitime olan bakış açıları filmde işlenmediği için film romana göre eksik kalmıştır.

Emine'yi roman ve film üzerinden incelediğimizde, romanda olmasına rağmen filmde yer verilmeyen pek çok nokta bulunmaktadır. Filmde Emine'nin rolü Tefikle evlenmesiyle başlar ve Rabia'yı dünyaya getirip eğitimini uzaktan izlediği sahnede son bulur. Fakat romanda Emine'nin Rabia'nın rüyalarına kâbus olarak girmesi, musikiye gösterdiği aşırı tepki ve Sabiha Hanıma sarfettiği ağır sözlerden hiç bahsedilmemiştir. Öte yandan, Emine'nin ölümü üzerine Rabia'nın annesinin ölümüne olan duyarsızlığı ve Emine'nin yaşamı boyunca rabiaya beslediği hiç bitmeyen kını de yine filmde işlenmemiştir. Dolayısıyla Emine karakteri romandan filme aktarılırken yukarıda belirtilen bu önemli eksiklikler göze çarpmaktadır.

Rabia, annesinden ve dedesinden katı, korkuya dayalı, sınırlayıcı ve zorlayıcı bir eğitim süreci görmüştür. Filmde Rabia'nın bu eğitim sürecine ilişkin Emine ile olan ilişkisine dair herhangi bir kesit bulunmamaktadır. Eğitimde olumsuz davranışların sergilenmesi adına filmin romana göre eksik olduğu söylenebilir.

2.4.1.3.5.Tevfik ve Eğitim

2.4.1.3.5.1. Karakter Özellikleri:

Tevfik, romanın ana karakterlerinden biridir. Tevfik, Karagöz-Hacivat ve Ortaoyunu sanatçısıdır, aynı zamanda zenne rolünde de oynadığı için “Kız Tevfik” lakabını almıştır. Sesini ve mimiklerini sanatını icra ederken ustalıkla kullanır. Bu özelliklerinin yanında Tevfik, tembel ve çocuk ruhludur. Paraya hiç değer vermez. Sevdiği ve kendisine güvenen dostları için yapamayacağı şey yoktur. Bu anlamda cesareti ile de öne çıkan bir karakterdir.

Tevfik dayısı ve yaşlı annesiyle yaşamakta iken, yirmili yaşlarında her ikisini de arka arkaya kaybeder. Tevfik, dayısının defalarca söylemesine rağmen belli başlı bir eğitim alıp meslek öğrenmez. Sokaklarda kendini yetiştirir ve daha çok gençken ortaoyununda, zennelikte İstanbul’da tanınan bir isim olur. Tevfik, yanında yaşayan cüce Rakım’la beraber sinekli bakkalı işletir. Akşamları da Karagöz-Hacivat oynatır.

Tevfik ve Cüce Rakım’ın dini inanç ve ibadet yönleri yok denecek kadar zayıftır. Bu duruma romandan şu iki pasaj örnek gösterilebilir:

“Elhamdülillah Müslümanım; fakat din lakırdısını hiç sevmem. Kiliselerden ürkerim, camide içim sıkılır. Vaaz dinlesem uyurum. Sofu adamlardan umacı gibi korkarım. Hiç namaz kılmadım, Rabia’nın babası da öyle...

-Ramazanda da kılmaz mısın?

-Hayır, yalnız kızın hatırı için yalancılıktan oruç tutuyoruz.

-Mesela nasıl?

-Gece Rabia ile beraber sahur yiyiyoruz, ertesi gün o camiye gidinceye kadar bir şey yemiyoruz. Akşam Rabia ile beraber gene oruç bozuyor, iftar ediyoruz.” (Adıvar, 2017:116-117)

“Rakım: -Çocuklar oruç tutar mı? Maymunlar hele hiç tutmaz. Allah beni maymunla çocuk arasında bir mahlûk diye yarattı. Bende ne namaz ne niyaz ne oruç...” (Adıvar, 2017: 116-117)

Romanda Tevfik, Hilmi ve arkadaşlarının isteği üzerine ortaoyununda II.Abdülhamit yönetimi aleyhine propoganda yaptığında sürgüne gönderilir. Tevfik, sürgüne gönderilmeden önce işkenceden geçer, defalarca dayak yer. Fakat kendisine güvenen arkadaşlarını asla satmaz. Romanda Selim Paşa, Tevfik’i şöyle anlatır:

“Herifin kalbi kadın gibi... Kafası da öyle. Devlet hükümet, siyaset, padişah... Bunlardan bir şeyi anlamıyor.” (Adıvar, 2017: 228)

“ Kadınlar, isabet ki devlet işine girmiyorlar çünkü hiçbiri bu hikmeti anlayamaz. Akıl eksikliğinden değil haa! O kadar perde arkasından icra-yı hükümet eden kadın geldi geçti. Hepsi de bizim, Tevfik gibi hissine mağlup olan bir şey var. Mesela, Tevfik adi bir soytarı olsa çoktan itiraf ederdi. Kuvvetli bir erkek olsa bir kadın gibi ağlamazdı ikisi de değil.” (Adıvar, 2017: 229)

Tevfik, sanatını herşeyin üstünde tutmaktadır. Emine ile bu yüzden ayrılır, iki kere sürgüne gönderilir. Zenne rolünden ötürü adı “Kız Tevfik”e çıkar. Fakat o en zor anlarda bile, sanatından asla vazgeçmez.

2.4.1.3.5.2. Eğitim:

Romanda Rabia'nın, aldığı dini eğitim ve yetiştirme tarzı gereği, dinin kurallarını hayatının her alanında yaşaması ve ibadetlerini aksatmadan yapması, Tevfik ve Rakım tarafından oldukça saygı duyarak karşılanmaktadır. Yani Tevfik ve Rakım, dini inanç ve ibadet noktasında sifira yakın olsalar da, Rabia'nın dini inanç ve ibadetlerine gereken saygıyı göstermektedirler. Bu da dine olan saygıyı bize ifade etmektedir. Bireyler, diğer inananlara ve diğer dinlere karşı gereken saygıyı göstermelidir. Bu bağlamda Tevfik ve Rakım'ın gösterdiği saygı bizim için dine saygı göstermek babında güzel örnek teşkil etmektedir.

2.4.1.3.5.3. Roman ve Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda Tevfik'in çocukluğunda birlikte yaşadığı annesinden ve dayısından söz edilmektedir. Filmde ise dayısı ve annesine yer verilmemitir. Dolayısıyla filmde Tevfik'in çocukluk yıllarında okula gitmeyişi ve sokakta kendi kendine yetişmesine değinilmemiştir. Filmde Tevfik ile Cüce Rakım'dan sinekli bakkalı işlettikleri ve akşamları Hacivat-Karagöz oynattıklarından başlanarak hikâye anlatılır. Tevfik'in anne ve dayısından bahsedilmeyişi, okula gitmeyişi bölümlerinin filmde yer almamasından dolayı filmde romana göre bir eksiklik vardır.

Romanda anlatıldığı üzere Tevfik ve Rakım'ın dini inancı zayıf olarak tasvir edilmektedir. Filmde ise romandan farklı olarak romandaki kadar keskin anlatılmamıştır. Hatta Rakım, Peregrini'yle bir konuşmasında onun dinsiz olduğunu öğrenir ve “hayırlısı inşallah birgün Müslüman olursun” der. Hâlbuki romanda böyle bir diyalog geçmediği gibi Rakım böyle bir karakter ve düşünceye sahip değildir.

2.4.1.3.6. Hacı İlhami Efendi ve Eğitim

2.4.1.3.6.1. Karakterin Özellikleri:

Hacı İlhami Efendi, Emine'nin babası ve Rabia'nın dedesidir. Hacı İlhami Efendi, mahallenin imamıdır. Mahalleli çocuklarını eğitim almaları için ona getirir, çok katı ve baskıcı bir eğitim anlayışına sahip olan Hacı İlhami Efendiyi mahalleli pek sevmez.

Rabia'nın para karşılığı mevlid ve mukabele okumaya gittiği dönemde Selim Paşa, Rabia'nın eğitimini üstlenmek ister. Hacı İlhami Efendi ise çocuğun eğitiminden ziyade mevlid ve mukabelelerden artık para gelmeyeceği için göndermek istemez. Lakin Selim Paşa'nın bu parayı karşılayacağını söylemesi üzerine izin verir. Hacı İlhami Efendi için para eğitimden önemlidir denilebilir.

Baskı ve korku ile verdiği dini eğitimin etkileri kızı Emine'de görülmektedir. Eminenin karakteri babasına benzer. Hacı İlhami Efendi gibi katı ve sert bir dini eğitimden yanadır.

2.4.1.3.6.2. Eğitim:

Rabia, çocukluğunda eğitimini Hacı İlhami Efendi'den alır ve küçük yaşta hafız olur. Hacı İlhami Efendi, katı ve baskıcı bir eğitim anlayışına sahiptir. Hacı İlhami Efendi'nin katı ve baskıcı eğitim anlayışı öğrenci açısından güvensizliğe ve nefrete yol açmaktadır. Özmen'e göre günümüzde bir eğitimci, eğitim sürecine sevgi katabilmelidir. Sevgi, sosyal varlık olan insanın doğal bir ihtiyacıdır. Eğitim ortamında sevginin olması bir zayıflık değil, insan olmanın, birbirine güven duymanın getirdiği bir güçtür. Eğitim ortamları, birbirine karşı ilgisiz insanların, ağır disiplin kurallarının uygulandığı soğuk ve ruhsuz ortamlar olmaktan çıkarılmalıdır. Dolayısıyla eğitim ortamında öğretmen ile öğrenci arasında birbirinin görüşlerine değer veren, fikirlerine saygı gösteren, sorunlarında yardımcı olan bir sevgi temelli bir iletişim olmalıdır (Özmen, 1999:196). Bu bağlamda romanda Hacı İlhami Efendi'nin eğitim sistemindeki yanlışlıklar yazar tarafından kötü örnek oluşturularak okuyucuya sunulmuştur.

2.4.1.3.6.3. Roman ve Film Arasındaki Farklılıklar:

Hacı İlhami Efendi'nin eğitim anlayışı hem romanda hem de filmde anlatılmıştır. Dolayısıyla Hacı İlhami Efendi açısından roman ve filmde kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır.

2.4.1.3.7. Diğer Önemli Karakterler ve Eğitim

2.4.1.3.7.1. Karakterlerin Özellikleri:

Selim Paşa, dönemin Dâhiliye Nazırıdır. Eğitime önem veren ve padişaha sıkı sıkıya bağlı olan bir insandır. Selim Paşa'nın bağlılığı o derece yüksektir ki, bir olaya adının karışması sebebiyle oğlunu sürgüne göndermiştir. Selim Paşa, Rabia'nın konakta eğitim görmesi için çaba sarfetmiş, hatta Rabia'nın eğitim görmesi için mevlid ve mukabelelerde kazandığı parayı dedesine ödemiştir.

Sabiha Hanım, Selim Paşa'nın eşidir. Sabiha Hanım, neşeli ve eğitim gönüllüsü bir insandır. Sabiha Hanım, hayır yapmayı seven, konaktaki cariyeleri en iyi şekilde yetiştiren, onlara çeşitli dersler aldırarak eğitimlerine destek olan bir kadındır. Rabia'nın eğitim görmesini canı gönülden desteklemektedir. Rabia'nın eğitim sürecinde Rabia'nın gönül ve fikir dünyasının şekillenmesinde, ufkunun genişlemesinde etkisi vardır.

Hilmi Bey, Selim Paşa'nın oğludur. II. Abdülhamit yönetimine karşı olan ve isyan eden bir düşünce yapısına sahiptir. Hilmi Bey, batıya özenmektedir. Bu noktada babası ile taban tabana zıt fikirlere sahiptirler. Hilmi Bey'in genel olarak olumsuz bir ahlaki yapısı vardır. Örneğin Hilmi Bey ve arkadaşları, Tevfik'ten ortaoyununda yönetim aleyhine propoganda yapmalarını istemişlerdir. Hafiyeler tarafından Tevfik tutuklandığında sorguda işkence görmesine rağmen Hilmi Bey ve arkadaşları hakkında tek kelam etmez. Bu konuda babası Selim Paşa, Hilmi Bey'e romanda şöyle sitem eder:

“Eğer inansan sen şimdi Tevfik'in yanında olurdun. Fakat sen o kadın kıyafetine giren herifin cesaretini gösteremedin. Onun çektiklerini çeksen... Muzaffer'in pençesini kulağının tozunda bir duysan ananı, babanı ele verirdin, el ayak öper yalvarırdın... Seni tavşan yürekli, mundar tabansız seni.”(Adıvar, 2017: 226)

Selim Paşa ve Hilmi bey'in fikri ayrılıklarını Sabiha Hanım dengeler. Sabiha Hanım, eşi ve oğlu arasında daima durumu idare etmeye ve orta yolu bulmaya çalışır, çabalar.

Hilmi Bey, Rabia'nın batılı tarzda eğitim alması gerektiğini savunur. Rabia, Avrupalı kadınlar gibi olmalıdır. Esasında Hilmi Bey, batının bire bir taklitçisi ve şekilcisidir. Yönetime, iktidara, iktidarın paşalarına, kurumlarına gösterdiği eleştirel yapısı, Batı sözkonusu olduğunda asla ortaya çıkmaz, batıyı asla eleştirmez. Yönetime olan eleştirilerinin bedelini sürgüne giderek öder.

2.4.1.3.7.2. Eğitim:

Selim Paşa, eğitime önem veren bir insandır. Rabia'nın konağında çeşitli alanlarda eğitim almasını sağlamış, hatta dedesinin eğitime itiraz etmesini kesmek için mevlid ve mukabele parasını dedesine vermeye razı olmuştur. Selim Paşa, Rabia'ya Osmanlı'nın klasik usulde medrese eğitimi yerine doğu-batı sentezli bir eğitimi sağlar. Bu yönüyle eğitime dair fikirleri yönünden yaşadığı dönemin ötesine geçmiş bir insandır.

Sabiha Hanım, konağındaki cariyelerin dahi eğitim almaları için onlara özel öğretmen bulan bir hanımefendidir. Bu yönüyle Sabiha Hanımın eğitime önem verdiğini görmekteyiz.

Hilmi Bey, bir batı taklitçisidir. Rabia'nın tamamıyla Avrupalı kadınlar gibi eğitim almasını savunur. Batının her yönünü takdir eder, yönetime olan kininden dolayı kendi ülkesinin her işinin yanlış ya da eksik olduğunu savunur. Hilmi Bey ve arkadaşlarının yaşadığı dönemde Batı medeniyetini herşeyiyle taklit etmek modern olarak görülüyordu. Aslında Batı taklitçiliği, modernleşme ve ilerleme olarak görülse de Batı'ya fikren bağımlı olma sürecini ifade etmektedir. "Modernleşme ve ilerleme olarak sevdirmeye çalışılan bu süreç, aslında kendi adına düşünmeyi terk edip düşünce ithal etmek üzerine kurudur. Teknoloji üretemeyip dışardan ithal eden bir millet nasıl teknolojik olarak bağımlı hale geliyorsa, fikir üretemeyip dışardan ithal eden bir millet de fikrî bağımlılık içine düşmüş demektir." (Şentürk, 2019:9)

2.4.1.3.7.3. Roman ve Film Arasındaki Farklılıklar:

Sabiha Hanım, dünya görüşüyle, din anlayışıyla, fikirleri ile Rabia'nın ufkunu genişletmiş, bakış açılarını değiştirmiş bir hanımefendidir. Romanda anlatılan Sabiha Hanım'ın Rabia ile olan muhabbetine ve Rabia üzerindeki etkilerine filmde yer verilmemiştir. Bu açıdan, Sabiha Hanım'ın Rabia ile olan ilişkisi filmde romana göre eksiktir.

Sabiha Hanım, saza söze düşkün, başına bir sürü dalkavuk toplayan ve onlardan çabuk bıkan, neşeli, hoşuna giden herkesle dost olan ve mevkilere çok önem vermeyen birisidir. Sabiha Hanım, romanda halk türkülerini, oyun havalarını, aynı zamanda en ağır dini musikiyi seven renkli bir karakter olarak anlatılmaktadır. Lakin filmde Sabiha Hanım'ın bu özelliklerinden hiç birine değinilmemiştir. Sabiha Hanım'ın özellikleri yönünden filmin romana göre eksik kaldığı söylenebilir.

Selim Paşa, fikirleri, sadakati, eğitime önem verışı ile romanda ve filmde benzer bir şekilde işlenmiştir. Bu noktada Selim Paşa'nın roman ve filmde işlenişinde bariz bir farklılık

görülmediği söylenebilir.

Hilmi Bey, batı yanlısı olması ve sürekli iktidarı eleştirmesiyle romanda ve filmde benzer bir şekilde işlenmiştir. Bu noktada Hilmi Bey'in roman ve filmde işlenişinde bariz bir farklılık görülmediği söylenebilir.

2.4.2. Vurun Kahpeye Romanın ve Filminin İncelenmesi

Romanın Künyesi: Halide Edip ADIVAR (1926). *Vurun Kahpeye*, Can Yayınları, 3. Baskı, 159 sayfa.

Roman, “Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billahi!” sözleri ile başlar.

Eser, üstteki yeminiyle ruhunu ve yolunu şekillendirmiş Aliye'nin gözünden anlatılmaktadır. Roman, okulunu bitirip Milli Mücadele yıllarının en çetin dönemlerinde Anadolu'nun bir köyünde öğretmen olarak çalışmaya başlayan Aliye'nin köye gelmesiyle başlar. Roman, savaşın acımasız yüzünü, Anadolu halkının hem içerde hem dışarıda nasıl zorlu bir mücadele vermek zorunda kaldığını tüm gerçekliğiyle anlatmaktadır.

Vurun Kahpeye romanı ile filmdeki eğitsel unsurlar arasında değişiklik olup olmadığına bakmadan önce, romanın ve filmin özetine değinmek gerekir.

2.4.2.1. Vurun Kahpeye Romanının Özeti

Aliye, ömrü cephelerde geçen şehit bir yüzbaşı baba ile hasta ve zayıf Fatih'li bir annenin çocuğudur. Çok küçük yaşta annesini, daha sonrada cephede olan babasını kaybetmiştir. Çocukluğu, Darulmuallimat'ın koridorlarında diğer yetim kızlar gibi sevgi ve şefkaten mahrum geçer. Fakat asker babasına benzeyen güçlü yanları da vardır. Zira Maarif'in koridorlarında iş bekleyen diğer muallim arkadaşlarına nazaran O, korkusuz ve idealist bir tavırla taşraya gitmek ister. Nitekim Haydarpaşa'dan bindiği trenle kimsenin gitmek istemediği o taşra köyüne yolculuk başlar. Maarif dairesine geldiğinde oranın içler acısı halini görür. Ömer Efendi ve Maarif Müdürüyle tanışır. Maarif Müdürünün taşraya yalnız gelmiş bir kadın hakkında hiç te hoş şeyler düşünmediğini anlar. Ona karşı kendini korumaya alır. Buna karşılık Ömer Efendi'nin babacan tavrı sıcaklığını hemen hisseder. Kalacak yer konusunu Ömer Efendi, Gülsüm Hala'yı ikna edip Aliye'yi yanına alarak çözer.

Gülsüm Hala ve Ömer Efendi kısa zamanda Aliye'yi kaybettikleri kızları Emine'nin

yerine koyarlar ve onu bir anne baba gibi sahiplenir, şefkat gösterirler, Aliye de onların sıcaklığını hisseder, ilgi ve sevgileri yetim büyümüş Aliye'yi çok etkiler. Aliye'de onları annesi babası yerine koyar.

Aliye, mektebe gittiği ilk hafta kötü fiziki koşullara sahip okulun eğitim faaliyetlerini görür. Okul çalışanı Hatice Hanım'ın okulun kötü koşullarının sorumlusu olduğunu fark eder. Yardımcı öğretmen olarak çalışan Hatice Hanım'ın Aliye'ye olan tavrı çok çirkindir. Çok geçmeden Aliye, Hatice Hanım'ın çocuklara olan davranışlarının da eğitimden ziyadesiyle uzak olduğunu anlar. Hatice Hanım, sakız çiğner, küfür eder, sigara içer. Hatta sigarasını çoğu zaman laubali sohbetler eşliğinde, ayrıcalıklı olarak nitelenen eşraf çocuklarıyla beraber avluda içer. Aliye, okul ve Hatice Hanım hakkında hiç iyi şeyler düşünmezken öğrencileri tanıdıkçada bu düşüncesi değişir. Yapılacak çok şey olduğu kanaatine varır. Çünkü eşraf ve memur çocuklarının son derece şımarık ayrıcalıklı yetiştirildiğini, ne yaparlarsa yapsınlar hep kayırıldıklarını görmüştür. Birgün eşraf çocuklarından Kantarcıların Uzun Hüseyin'in oğlu Sabri, sınıfta bir başka çocukla kavga eder ve onu döver. O sırada Hatice Hanım içeri girer. Hatice Hanım da Sabri'nin dövdüğü çocuğu kulağından tutar ve dövmeye başlar. Aliye burada devreye girer. Dayak yiyen çocuğu Hatice Hanım'ın ellerinden alır yerine Sabri'yi verir. Sabri'ye uslu oluncaya kadar okula gelmemesi gerektiğini söyler evine gönderir. Hatice Hanım, Sabri'nin eşraf çocuğu olduğunu hatırlatarak Aliye'yi ikaz eder. Fakat Aliye dinlemez. Aliye'yi bekleyen olaylar da burada başlar. Aliye şimdiye kadar olan kurulu düzene karşı çıkmıştır ve sonuçları ne olursa olsun ortaya farklı bir tavır koymuştur. Köy halkı ilk zamanlar Aliye'nin yüzünün açık gezmesiyle modern görünüşüyle ilgili dedikodular yapsalarda çocuklar üzerindeki etkisi, çalışma azmi takdir toplamasını sağlar. Bütün bu alışma süreci ve Aliye'nin otoritesini kabul ettirme dönemi içerisinde onunla evlenmek isteyenler ona ilgi duyanlar olmuştur. Bunlardan biri de eşrafın önde gelen isimlerinde Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendidir. Aliye'nin başına gelen olayların çıkış noktası niteliğindedir. Aliye, tam bir vatan aşığıdır ve bütün bunlar olurken o öğrencilerinin eline bayraklar verip marş söyleterek kasaba meydanında tarafının Kuvay-ı Milliye olduğunu açıkça belli eder. Bir Cuma günü Hacı Fettah'ın kasaba meydanında halka konuşma yaptığı esnada Aliye'de öğrencileriyle oradan geçer. Hacı Fettah o sırada halkı Aliye'nin aleyhine kışkırtacak konuşma yapar. Kalabalık, zaten Kuvay-ı Milliye'ye karşıdır. Üstüne bir de Hacı Fettah, Aliye'nin giyim kuşamıyla ilgili olumsuz fikirlerini dile getirince halk galeyana gelir ve Aliye'nin üzerine yürür. Aliye çok cesur davranır asla geri çekilmez. O sırada Kuvay-ı Milliye Birliğinde olan Tosun Bey ve silah arkadaşları kasabaya girerler. Bu elim sahneye

tanık olurlar. Tosun Bey, kalabalığı etrafında toplar ve onlarla konuşacakları olduğunu söyler. Aliye ile Hacı Fettah ve kalabalığı arasındaki kaos orada geçici olarak son bulur. Tosun Bey'in Ömer Efendi'nin evinde kalması kararlaştırılır. Ömer Efendi, Hacı Fettah'ın Aliye hakkında halkı nasıl kışkırttığını, Kuvay-ı Milliye'yi nasıl kötülediğini Tosun Bey'e anlatır. Ertesi gün Tosun Bey halkı toplar ve Kuvayı Milliye için halkatan destek beklediğini açıklar. Bunun yanında, Hacı Fettah'ın halka yaptığı kışkırtıcı konuşmalar yüzünden cezalandırılacağını açıklar, Para yardımı yapmak istemeyen Hacı Fettah ve Kantarcılar kasabada dedikodu çıkarır. Tosun Bey'in halkın ödeyebileceğinden çok fazla parayı zorbalıkla almak istediğini kasabada söyler durur. Başta Hacı Fettah'ın karısı olmak üzere kasaba kadınları toplanır. Bu yalanlar üzerine Aliye'ye giderler ve ondan yardım isterler. Aliye onları geri çevirmez ve onlara yardım edeceğini söyleyerek Tosun Bey'in karşısına çıkar. Tosun Bey, Aliye'nin konuşmalarından, kasabayı sahiplenmesinden iyi kalbinden çok etkilenir ve orada kaldığı son gece Aliye'yi kasabadan ve Ömer Efendi'den ister. Aliye ve Ömer Efendi bu isteği olumlu karşılar. Fakat Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin, Aliye'ye iyiden iyiye dış bilemişlerdir. Tosun Bey, Yunan ilerleyişini durdurmak üzere başka bir kasabaya yola koyulur. Kısa zamanda geri döneceğini söyler. Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin, bunun üzerine gizlice Yunan karargâhına Kumandan Damyanos'un yanına gider. Tosun Bey ve Kuvayı Miliye'nin ilerleyişi hakkında bildiklerini anlatır. Bunun üzerine Kumandan Damyanos öncülüğündeki Yunan kuvvetleri çok geçmeden kasabaya gelirler. Kumandan, kasaba hakkında bilgi toplamıştır. Kimlerden para toplayacağını, emniyeti nasıl sağlayacağını bilmektedir. Yunan Kumandanı Damyanos da Aliye'nin güzelliğinden çok etkilenir ve eve giriş çıkışları kapatır. Kumandan, Ömer Efendi'yi tutuklar. Bunu duyan Aliye, karargâha gider ve babasının serbest bırakılmasını ister. Damayanos, Aliye'nin dedğini yapar ve Ömer Efendiyi serbest bırakır. Kumandan ikili oynamaktadır. Aliye tarafını elinde tutmak istediği için böyle davranmıştır. Fakat gün geçtikçe Aliye'ye olan ilgisi artar. Bütün bunlar olurken Uzun Hüseyin ve Hacı Fettah, Kumandan Damayanos'a Tosun Bey'e ulaşmak ve onu devre dışı bırakmak için öncelikle Ömer Efendiyi tutuklaması gerektiğini söyler. Yunan Kumandanın nitekim istedikleri olmuştur. Kumandan, Ömer Efendiyi ikinci kez tutuklar. Aliye, bunu öğrenir öğrenmez soluğu Kumandan'ın yanında alır. Çok öfkeli ve babasını bırakmasını ister. Kumandan, bunu fırsat bilerek Aliye'ye ailen ve çok sevdiğin vatanın için benimle evlen. Yunanistan'a gel teklifini sunar. Aliye, şiddetle reddeder ve onu sevmediğini, nişanlı olduğunu söyler, karargahı terkeder. Aliye, Ömer Efendiyi kurtarmak için çareler arar ve Hacı Fettah'la Uzun Hüseyin'in kapısını çalar. İki kapıdanda ahlak dışı muameleler

görerek kovulur. Çaresi kalmamıştır, babası gibi sevdiği Ömer Efendi'yi kurtarmak için tekrar Kumandan Damyanos'a gitmeyi göze alır. Öfkeyle ve çaresizlikle yanına gittiği Kumandandan babasını bırakmasını, yoksa kendini öldüreceğini söyler. Bütün bunlar olurken Ömer Efendi Yunanistan'a sürülmüştür.

Tosun Bey, bir gün gizlice Aliye'nin evine gelir. Aliye, o dönemlerde içindeki umudu hiç kaybetmeden annesinden kalan yüzüğü satarak aldığı al bayrağı işlemektedir. Kasaba karışmıştır. Herkes çok gergindir. Aliye'nin evinin etrafı sarılmıştır. Yunanlılar herşeyi kontrol altına almak istemişlerdir. Fakat Tosun Bey'in sabah olmadan evden çıkması, karargaha gitmesi gerekmektedir. Çaresiz bir süre bekletikten sonra Aliye dayanamaz. Tosun Bey'in halini anlar. Vatan sevgisinin herşeyin üstünde olduğunu düşünerek, adeta kendini feda edercesine Kumandan Damyanos'un yanına gitmeye karar verir. Karargâha varır. Orada Kumandan'a teklifini kabul edeceğini, fakat Yunan kuvvetlerinin evinin önünden çekilmesi gerektiğini söyler. Damyanos kabul eder. Çok geçmeden Yunan Birlikleri evin etrafından çekilirler. Tosun Bey, karargâhına döner. O gecenin sabahında Yunan cephanesi türk ordusu tarafından patlatılır. Kasabada büyük patlama sesleri duyulmaya başlar. Bütün bunlar olurken Aliye, vatanın kurtulması uğruna Damyanos'un evlilik teklifini kabul ettiği için Yunan karargâhında Damyanos'un yanındadır. Top sesleri duyulduğunda karargâhta panik havası oluşur. Aliye bu karışıklıktan faydalanır ve oradan kaçır. Gülsüm Hala'nın yanına gider, Damyanos, bir süre çaresizce Aliye'yi aradıktan sonra Türk ilerleyişine daha fazla karşı koyamaz ve askerleriyle kasabadan kaçarak uzaklaşır. Geceyarısı kasabada artık hiç Yunan kalmamıştır. Kasaba ahalişi hapisaneye gider ve Yunan askerinin tutsak ettiği insanları serbest bırakır. Serbest kalanlar arasında Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin Efendi de vardır. Olan biteni anlamaları uzun sürmez. Şimdiye kadar Yunan askerinin yanında yer alan, hatta onlara yardım eden bu vatan haini ikili birdenbire Kuvay-ı Milliye taraftarı olmuştur. Halkın arasında öyle coşkulu konuşmalar yapmışlardır ki, halkın gözünde en milliyetçi kahramanlar halini almışlardır. Askerleri karşılamadan önce Yunanlılara namusunu satan kahpeleri temizleyeceklerini söylerler. Sabaha karşı kıskırtılmış kalabalık Aliye'yi Durmuş'un evinden sürükleyerek çıkarır. Hacı Fettah din uğruna, Uzun Hüseyin milliyetçilik uğruna Aliye'nin katledilmesi gerektiğini vurgular. Aliye meydana getirildiğinde Yunan askerleriyle ilişkisi olduğu söylenen iki kadının kendinden önce katledildiğini görür. Aliye, taş ve sopa darbeleriyle kendinden geçtiğinde bile dudaklarında o yemini vardır: "toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billahi!" Aliye, şehit olurken yeminini tekrarlamıştır.

Kasabaya ilk giren Binbaşı Ali Bey olur. Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin, Ali Bey'e en yakın duran isimler oldular. Fakat çok geçmeden kasabadan Latif Ağa, Aliye'nin kasabada geçen melek gibi hayatını anlatmış ve şahitlik etmiştir. Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin, bir ay sonra kurulan İstiklal Mahkemelerinde yargılanırlar ve şehit ettikleri kadınların taşlandığı meydanda asılarak cezalarını çekerler.

Tosun Bey'in kasabaya döner. Durmuşla karşılaşır. Durmuş'un olanı biteni Tosun Bey'e anlatması romanın son satırlarıdır. Tosun Bey, acı içinde Aliye'nin cesaretini birkez daha takdir eder ve mezarı başında onun gibi kararlı cesur korkusuz bir vatansever olarak ölmeye yemin eder. Binbaşı Ali Bey'e mektup yazar. Cephaneyi atmak için kasabaya gelişini Aliye'nin Kuvay-ı Milliye için yaptığı fedakârlığı anlatır. Binbaşından Aliye'nin mezarının bir iyilik fedakârlık anıtı şeklinde yapılmasını, isminin yaşamasını istediğini söyler.

2.4.2.2. Vurun Kahpeye Filmi

Vurun Kahpeye romanı 1949,1964 ve 1973 yıllarında sinemaya uyarlanmıştır. Bu araştırmada 1949 yılında sinemaya uyarlanan film incelenmiştir.

Tablo 2.4. Vurun Kahpeye Filminin Bilgileri

Film	Vurun Kahpeye
Yönetmen	Ömer Lütfi Akad
Yapımcı	Hürrem Erman
Senarist	Selahattin Küçük
Tür	Dram, Savaş
Yapım Yılı	1949
Vizyon Tarihi	1949
Özellikler	Siyah Beyaz
Süre	110 dk.
Dil	Türkçe

2.4.2.2.1. Vurun Kahpeye Filminin Özeti

Film, Aliye'nin at arabasında kasabaya girişiyle başlar. Aliye, Maarif Müdürlüğü'ne gelir ve kendisini tanıtır. Ömer Efendi'yle ilk orada tanışır. Kalacak yer konusu gündeme geldiğinde ise Ömer Efendi, Aliye'ye hemen sahip çıkar. Ömer Efendi, Müdürün niyetinin pek iyi olmadığını da göz önünde bulundurarak, Aliye'yi kiracı olarak evine götürür. Aliye, kısa zamanda Ömer Efendi'nin karısı olan Gülsüm Hala'yla da anne kız gibi olur, onlara anne-babasını ve kısa yaşam öyküsünü anlatır. Ömer Efendi ve Gülsüm Hala onu ölmüş olan kızları Emine'nin yerine koyarlar ve çok severler.

Aliye'nin okulla ilgili izlenimi son derece olumsuzdur. Sınıfta eşraf çocukları başta

olmak üzere birbirlerine ve öğretmene karşı saygısız, disiplinden yoksun, şımarık çocuklar vardır. Okulda Aliye'den önce bulunan yardımcı öğretmen Hatice Hanım da bu durumdan rahatsızlık duymaz. Aksine, Aliye'nin de bu duruma alışması gerektiğini, değiştiremeyeceğini söyler. Fakat Aliye, idealist cesurdur. Gördüğü yanlışa boyun eğecek bir insan değildir. Birgün sınıfta eşrafın ileri gelen çocuklarından Uzun Hüseyin Efendi'nin torunu Sabri, Durmuş adında yetim bir çocuğa zorbalık eder. Sınıfta arbede çıkar. Hatice Hanım sınıfa girer ve kimin suçlu olduğuna bakmaksızın sahipsiz Durmuş'u elinden tutup azarlayarak sınıftan çıkarmaya çalışır. Aliye durumu görür görmez hemen müdahale eder ve asıl suçlunun Sabri olduğunu hemen sınıfı terketmesi gerektiğini, aklı başına gelmedende sınıfa gelmemesi gerektiğini söyler. Hatice Hanım çaresiz bu isteği yerine getirir. Çok geçmeden de olayları duyan Hüseyin Efendi, Sabri'yle beraber saygısızca sınıfa gelir. Aliye'ye hakaret eder. Aliye karşılıksız kalmaz korkusuzca onu da sınıftan kovar. Eve döndüğünde olanları Gülsüm Hala ve Ömer Efendi'ye anlatır. Onlar da durumun ciddiyetini, Hüseyin Efendi yüzünden birçok kişinin başının yandığını, dikkatli olması gerektiğini Aliye'ye söylerler. Aliye, hiçbir şeyden korkmadığını ve sahipsiz olmadığını söyleyerek onları bir aile olarak benimsediğini de bu tavrıyla açıkça gösterir. Diğer taraftan kasaba halkı, kahvelerde, sokaklarda Yunan ilerleyişini Kuvay-ı Milliye'nin haklı ve kahraman mücadelesini konuşurlar. İçlerinde Tosun Bey ve Kuvay-ı Milliye taraftarı olan, varını yoğunu maddi manevi vatan savunmasına vericek olan halkın sayısı hiçte azımsanacak gibi değildir. Halk, Aliye'nin kasabadaki varlığından nüfuzundan da sık sık bahseder. Aliye'nin çalışma azminden, kararlı ve korkusuz olmasından, çocuklar üzerindeki olumlu etkisinden dem vururlar. Hatta Hüseyin Efendi'ye korkusuzca karşı çıkmasından, onu bile etkisiz bırakmasından çok etkilenirler. Kasaba halkından Aliye'yi isteyenler olduğu gibi, Uzun Hüseyin Efendi'de Aliye'yi ister. Fakat Aliye oraya tek bir gaye için gelmiştir. Aliye'nin kasabaya geldiğinde ettiği yemin aklının hep bir yerinde ona cesaret verir yol gösterir. Aliye'nin vatan sevgisi film boyunca hep ön plandadır. Öyle ki annesinden yadigâr tek yüzüğünü, kurtuluş gününe olan inancını somutlaştırmak için satar. Bayrak işlemek için büyük kırmızı bir kumaş alır. Kumaşı satın aldığı esnaf, karşılığında yüzüğünü veren Aliye'ye sebebini sorar. O da bayrak için aldığını böyle bir sebepten anne yadigarı bir yüzüğün öneminin olmadığını söyler. Esnaf almak istemezse de, Aliye yüzüğü bayrak için verir ve milli mücadelenin kurtuluşla sonuçlandığı gün meydana çıkarmak için bayrağı işlemeye başlar. Aliye, okulda çocuklarla da büyük gün için hazırlıklarını sürdürür. Çocuklara marş öğretir. Bayraklarla meydanda gezdirir. Bu durumdan en çok rahatsız olan da Hacı Fettah'dır. Meydanda, kahvede halkı Aliye'ye ve Milli Mücadele yanlısı olanlara karşı

kışkırtır. Aliye'nin yüzünü açarak meydanda herkesin arasında dolaşmasının asla caiz olmadığını, bunlara çocuk emanet etmenin, hatta Aliye'yi yaşatmanın bile caiz olmadığını söyler. Halkı Aliye'yi öldürmeye teşvik eder. Aynı zamanlarda Kuvay-ı Milliye birliklerinin birinin başında olan Tosun Bey kasabaya gelir ve çok güvendiği Ömer Efendi'nin evinde kalır. Aliye ile ilk karşılaşmaları meydanda olmuştur. Birbirlerinden etkilenmeleri çok kısa belli belirsiz gösterilmiştir.

Tosun Bey, kasabaya gelme maksatını akşam Uzun Hüseyin Efendi'nin evinde topladığı ahaliye bildirir. Onlara, Kuvay-ı Milliye'nin henüz düzenli ordu masraflarını karşılayacak düzeyde olmadığını ve vatan savunmasında gönüllü savaşan Kuvay-ı Milliye'nin ihtiyaçlarının karşılanması için paraya ihtiyacı olduğunu söyler. İlk tepki Hacı Fettah'dan gelir. Kuvay-ı Milliye'ye verecek parası olmadığını, düşmanın kasabaya girip girmeyeceğinin belli olmadığını, kasabanın vatan savunmasına ihtiyacı olmadığını söyler. Bunun üzerine Tosun Bey, Hacı Fettah'ın meydanda “Kuvay-ı Milliye'nin kanı, kâfir kanı gibi helaldir” sözlerini hatırlatır. “Hiçbir mücahit onun parasını istemez” der ve Hacı Fettah'ın cezasını sonra vereceğini söyler. Toplanan halk, Tosun Bey'e yardıma gönüllüdür. Fakat Hacı Fettah boş durmaz. İnsanları Tosun Bey'e karşı doldurur. İnsanların verebileceğinden fazla para istediğini, veremeyenlerin Tosun Bey'in Hacı Fettah'ı tutukladığı gibi tutuklayacağını söyler. Kasabanın kadınları da aynı dedikoduları kasabanın her köşesinde konuşur ve buna inandırılan kadınlar “bu işi ancak Aliye Öğretmen çözer” deyip ona giderler. Aliye de Tosun Bey'in hakkında kadınların söylediklerine inanır ve kadınlara bu işi çözeceğine dair söz verir. Kararlı bir şekilde Tosun Bey'e gider ve olanları anlatır. Tosun Bey, sorgusuz sualsiz “ne istiyorsan söyle, seni böyle kederlendiren, bu kasaba için yapayım fakat benim eşim ol” der. Aliye, zaten etkilendiği Tosun Bey'in bu teklifini bu kasabaya sahip çıkması şartıyla kabul eder. Tosun Bey, kasabadan ayrılırken Aliye'nin nişanlısı olduğunu herkese ilan eder ve Aliye'nin bu kasaba için canını verecek kadar çok sevdiğini söyler. Hacı Fettah'ı affettiğini de bildirir ve kasabadan ayrılır.

Hacı Fettah, Aliye ve Tosun Bey hakkındaki yalan ve iftiralarına devam eder. Halka “düşman ilerliyor, Tosun Bey kaçacak yer arıyor. O yüzden bizden para almaktan vazgeçti” der ve abdest aldığı çeşme başında Uzun Hüseyin'e “o kahpeye cezasını burada vereceğiz, yarın Yunan kumandanına gidelim ve onu kasabaya davet edelim” der. Ertesi gün kimse görmeden erkenden yola çıkarlar, Kumandan Damyanos'un yanında, yolda giderlerken verilen bir sahnedan ibarettir, Damyanos'la konuşmaları konuşmaları gösterilmez. Çıktıktan

sonra kendi aralarında “Ömer Efendi’yi veririz, Aliyedende kurtuluruz” gibi konuşmalar yaparlar. Fakat Uzun Hüseyin, “Aliye benim olmalı” diye Hacı Fettaha çıkışır. Diğer sahnede camidedirler, ilahiler okunur ve asıl vurgu yapılan “Hz. Muhammedin doğumunu anlatan mevlid bölümüdür. Halk can kulağıyla çok etkilenererek dinler bu bölümü, kadınlar erkekler caminin uhrevi havasına kapılmışlardır. Aliye, o gece rüyasında camide dinlediği mevlidi, Tosun Beyi ve Hacı Fettahı görür. Gördüğü rüyadan irkilerek uyanır. Pencereden baktığında anlar ki Yunan askerleri direnenlere zor kullanarak kasabaya girmiştir. O ve gece Hacı Fettah, yine Yunan lehine çalışmalara devam eder. Kasabalıya birkaç Kuvay-ı Milliye’ciyi feda etmeleri gerektiğini anlatır. Yunan askerlerinden biri kumandanın emriyle Hacı Fettah’ı bulur ve ona daha önce konuştukları gibi en güzel evleri hazır edip etmediğini sorar. Hacı Fettah tereddütsüz emirlerini getirdiğini söyler.

Kumandan Damyanos, Aliye’nin güzelliğini işitmiştir onun hakkında bilgiye sahiptir. Aliye, kasabalı birçok erkeğin dikkatini fazlasıyla çektiği gibi Kumandanın da ilgisini çeker. Kumandan kasabaya girer girmez Aliye’nin evini korumaya alır. Hacı Fettah, bunu halka son derece olumsuz, Aliye’yi suçlayıcı ifadelerle, ahlaksızlık yaptığı iddasıyla kasabalıya nakleder ve Aliye hakkında olumsuz fikirlerin yerleşmesi için çalışır. İşgalde bile Aliye’nin payı olduğunu anlatarak halkı Aliye’ye karşı doldurur.

Hacı Fettah ve Hüseyin Efendi, Yunanla işbirliği yapar ve kasabadan Kuvay-ı Milliye’ye katılan kim varsa ihbar eder. Evlerine baskın düzenler. Bu baskınlarda ev halkına şiddet gösterip zor kullanmasına sebep olur. Kumandan, Hacı Fettah ve Hüseyin Efendi’den Kuvay-ı Milliye elebaşısı Ömer Efendiyi en kısa zamanda getirmelerini ister. Hacı Fettah, Ömer Efendiye yalan haber uçurarak yakalanmasına sebep olur. Bir akşam Aliye ve Gülsüm Hala otururlarken Durmuş gelir ve Ömer Efendi’nin tutuklandığı haberini verir. Aliye bunu duyar duymaz, Durmuş gözcülüğünde “babamı kurtaracağım merak etme anne” diyerek korkusuzca evden çıkar. O gece karargahda Uzun Hüseyin ve Damyanos, Ömer Efendi ve Aliye üzerine olan kirli pazarlıklarını konuşurlar.

Aliye de karargâha ulaşır. Aliye içeri girdiğinde Hacı Fettah, Ömer Efendi ve Uzun Hüseyin de kumandanın odasındadır. Aliye vakit kaybetmeden hesap sorar. Kumandan Damyanos, Hacı Fettah’ın ve Uzun Hüseyin’in iftiralarına rağmen, onlar üzerinden iz sürüp Tosun Bey’i yakalamak için Ömer Efendi’yi salıverir. Onlar giderken imalı bir şekilde en kısa zamanda evlerine gideceğini, dertlerini dinleyeceğini ve en ufak rahatsız edici bir olayda yardımcı olacağını söyler. Daha sonra Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin’e hazırlattığı eğlenceye

katılır. Yunan askerleri, sokaklarda abartılı bir şekilde eğlenir, rahatsız edici davranışlarda bulunurlar. Damyanos, söz verdiği gibi Ömer Efendi'nin evine gelmiştir. Onu serbest bırakmasının sebebinin halka kendini sevirme olduğunu, kendisiyle işbirliği yapmasını, Tosun Beyden malumat almasını söyler. Hacı Fettah, boş durmaz kahvede Kumandan ve Ömer Efendi hakkında konuşur, Aliye'nin Kumandan'a ne isterse yaptırdığını ahlaksız iftiralarıyla anlatır.

Damyanos, Ömer Efendiyi karargâha ister. Cinayet ve milliyetçilik suçlarından tevkif eder. Aliye ile Gülsüm Hala evde beklerler. Fakat geç saat olmasına rağmen Ömer Efendi gelmez. Aliye, Gülsüm Halaya kumandana gideceğini söyler. Kumandan, Aliye'yi çok iyi karşılar ne söylerse yapacağını söyler. Kumandan, Aliye'ye babasını kurtarma karşılığında onu çok sevdiğini, onu Tosun Bey'den de kasabadaki gençlerdende çok sevdiğini söyler. Zenginliğinden bahseder, en önemlisi güçlü bir kumandan olduğunu, oradan çekilmeyi bile göze aldığını, onu herşeyden çok istediğini anlatır. Aliye şiddetle karşı çıksada Kumandan ona zaman verir. Gidip düşünmesini söyler, tam o sırada Hacı Fettah içeri girer ve Aliye ile kumandanı görür. Hiç durmaz, kasabaya Aliye'yi kumandanın kollarında gördüğünü fütursuzca anlatır. Kısa zamanda kadın-erkek herkes bu durumu konuşur hale gelir. Aliye Gülsüm Hala'nın dizlerinde babasını kurtaramadığı için ağlar. Gülsüm Hala “yakında askerimiz girecek” diye Aliye'yi tesellii eder. Durmuş, Ömer Efendi'nin sürgüne gönderileceği haberini getirir. Aliye ve Gülsüm Hala çok üzülür. Aliye, herşeyi göze alıp Hüseyin Efendi'ye gider ve ondan babasını kurtarması için birşeyler yapmasını ister. Hüseyin Efendi, bu isteğin karşılıksız yerine gelemeyeceğini birkez daha hatırlatır. Aliye, bunu asla kabul etmez ve Durmuş'u da alarak oradan uzaklaşır.

Aliye, diğer sahnede kasabaya gizlice gelen Tosun Bey'i görür, sarılır, hasret giderir. Dayanamadığını, Onu da götürmesini ister. Tosun Bey ise az kaldığını, cephaneliğin yerinin öğrenilmesi gerektiğini söyler. Ömer Efendi'nin yakalanmasının Kuvay-ı Milliye için kötü olduğunu, Ömer Efendi'nin Yunan karargâhından haber getirdiğini, şimdi ise karargahtan haber alamadıklarını söyler. Artık bu görevi Aliye'nin yapmasını ister. Vatan sevgisiyle dolup taşan Aliye, elinden geleni yapacağını söyler ve ayrılırlar. Hacı Fettah, Kumandan'a kasabaya şüpheli şahısların girip çıktığını söylemeye gider. Hüseyin Efendi'yle de aynı şeyleri paylaşır ve Kumandan'ın Aliye'ye tutkun olduğu için kapılarına asker koymadığını, kendilerinin bu görevi yerine getirmeleri gerektiğini söyler. Kendi adamlarından birini gözcü koyarlar. Aliye bir gece Yunan karargâhına babasından haber alma bahanesiyle uğrar ve odada kimse yokken

cephanenin yazılı olduğu belgelere ulaşır. Belgeleri Tosun Bey'e ulaştırmak üzere oradan ayrılır. Damyanos, Aliye'ye birkez daha ısrarcı olur ve teklifini düşünmesi gerektiğini bir kez daha söyler. O akşam, Aliye eve döndüğünde taaruzun başladığını Tosun Bey'in ve Durmuş'un kasabaya geleceğinin haberini alır. Çok geçmeden Durmuş ile Tosun Bey gelir. Kapıda nöbetçileri görürler: Tosun Bey telaşlanır ve çıkmak ister. Fakat çıktığı takdirde Yunan askerleri tarafından yakalanacağını bilir. Aliye'nin fedakârlığı burada devreye girer ve Tosun Bey'in bir şekilde dışarı çıkıp cephaneliğı bulup patlatması için Damyanos'a gidip nöbetçileri kapıdan aldıracağını söyler. Tosun Bey, bu durumdan biraz rahatsız olur ve Aliye'ye Kumandan'a herşeyi yaptırıp yaptırmadığını sorar. Aliye, ona bunun karşılığında Kumandan'ın istediğı hiçbir şeyi yapmadığını, yapsaydı babasını kurtarabileceğini anlatır. Tosun Bey ikna olur ve Aliye'nin kahramanlığını takdir eder. Onun gösterdiği cesarete kimsenin ulaşamayacağını söyler. Aliye, kendini ve vatan sevgisini ifade eden vurgulayan sözleri burada yineler “vatan bizim üstümüzde birşeydir, ona kurban olmak şereftir” der Yunan karargâhına doğru yola çıkar.

Hacı Fettah ve yanındakiler, gece Aliye'nin Yunan karargâhına girdiğini görürler. Bu Hacı Fettah'ın işine yarar. Aliye hakkında çıkardığı ahlaksız ve asılsız dedikoduları yanındakilere ve kasabaya doğrulamış sayar. Damyanos, Aliye'yi karşısında görünce çok sevinir. Aliye, şartları olduğunu söyler. Damyanos, şartları dinlemeden onun için herşeyi yapacağını söyler. Aliye önce kapısındaki nöbetçilerin kaldırılmasını, daha sonra en büyük düşmanım dediğı Hacı Fettah ve Hüseyin Efendi'nin tevkif edilmesini ister. Damyanos ikiletmez, bu istekleri hemen yerine getirir. Aliye'nin Damyanos'a 3. şartı nikâh kıyılana kadar ona Türk adetleri gereğince davranılmasını istemek olur. Artık karargâhta kalacağını ve ona bir oda verilmesini istediğini söyler. Ertesi gün Tosun Bey ve birkaç Kuvay-ı Milliye askeri yerini daha önce Aliye sayesinde keşfettikleri cephaneliğı patlatırlar. O sırada Damyanos'un odasında olan Aliye derin bir oh çeker patlamanın yarattığı karışılıktan faydalanan Aliye, koşarak karargâhtan kaçır eve gelir. Gülsüm Halayı da alarak Durmuş'un evine doğru kaçır. Karşılıklıktan faydalanan mahkûmlarda kaçır. Yunanlar da sabah olunca kasabayı tamamen terketmiş olur. Mahkûmların içinde bulunan ve serbest kalan Hacı Fettah, hiç zaman kaybetmez. Kasaba halkını toplar ve Aliye'nin cezasız kalmaması gerektiğini tembihler. Halkı Aliye'ye karşı kışkırtır. Bu sırada Aliye, Durmuş'un evinin bahçesinde ateşler içinde yeminini sayıklamaktadır “toprağınız toprağımdır, çocuklarınıza bir ışık olucam vallahi ve billahi korkmayacağım”. Çok geçmeden kışkırtılmış, yalanlara inanmış kasaba halkı kapıya dayanır. Aliye'yi sopalarla taşlarla meydana götürür. Aliye, Hacı Fettah'ın

Yunanlarla işbirliğini, Kuvay-ı Milliyecileri nasıl ihbar ettiğini anlattıysada halk dinlemez ve Aliye'yi feci bir şekilde öldürürler. Gülsüm Hala ve Durmuş Aliye'yi bulduklarında artık çok geçtir. Çok üzülüp ağlarlar. Gülsüm Hala yanında getirdiği Aliye'nin işlediği bayrağı Aliyenin cansız bedeninin üzerine örter. Artık Türk askerleri kasabaya gelir Yunan tamamen temizlenmiştir bu topraklardan. Kasabaya gelen askerlerin komutanı, Tosun Bey'in arkadaşıdır. Kahveye gelir gelmez, bu zaferi Tosun Bey'e borçlu olduklarını, onun bir de nişanlısı olduğunu ve evvela onu bulması gerektiğini söyler. Sessizce birbirine bakarlar ve Hacı Fettah devreye girer. Aliye'nin Yunan kumandanı ile birlik olan bir kahpe olduğunu, halkın da ona cezasını verdiğini söyler. Kasabalı dayanamaz birçoğu söze girer ve Yunanlıları kasabaya davet edenin Hacı Fettah olduğunu söyler. Hacı Fettah, her ne kadar "ben halkın iyiliği için çalıştım" desede, mevzu İstiklal Mahkemesi'ne intikal eder ve iki vatan haini asılarak cezalandırılırlar. Son sahnede Tosun Bey atıyla kasabaya girer. Onu Durmuş karşılar ve olanı biteni anlatır. Aliye'yi Gülsüm Anayla gömdükleri, ağlayan söğüdün altına götürür. Tosun Bey, vatan için şehit düşmüş bütün kadınlar gibi aziz hatırasını ölünceye kadar saklayacağına dair yemin eder. Aliye'nin ettiği yemin ve sonrasında istiklal marşımızla film son bulur.

2.4.2.3. Vurun Kahpeye Romanının Karakterleri ve Eğitim

2.4.2.3.1. Aliye ve Eğitim

2.4.2.3.1.1. Karakter Özellikleri:

Halide Edip Adivar'ın, pek çok romanında güçlü, eğitilmiş kadın karakterlere yer vermektedir. Bu güçlü ve eğitilmiş kadın karaktere bu romanda Aliye karakteri can vermiştir.

Aliye romanda İstanbul Darülmualimattan mezun olmuş eğitilmiş, kendine güvenen güçlü bir karakterdir. Babasının asker olması ve şehit olarak ölmesi, annesinin hasta ve biçare olması onun kişiliğinin yapılanmasında önemli iki husustur. Önemli olan başka bir husus da Darülmualimat'ta bir öğretmenin Aliye'ye taşrada görev yaparak eğitim için fedakârlıkta bulunmanın çok önemli olduğunu aşılmasıdır.

2.4.2.3.1.2. Eğitim:

Aliye, Darülmualimat'ta eğitim görmekte iken bir öğretmeni Aliye'ye taşrada görev yaparak eğitim için fedakârlıkta bulunmanın çok önemli olduğunu aşmıştır. Aliye, mezun olunca diğer arkadaşlarının aksine özellikle taşrada görev yapmak için can atmaktadır. Bu sebeple de kasabaya bir eğitim neferi olarak gelmiştir. Bu noktada dikkati çeken şey ise

Darulmuallimat'ta Aliye'ye taşrada çalışma düşüncesini aşıl原因an öğretmenidir. Dilekman'a göre etkili bir eğitim sisteminin, öğrencisine ufuk veren, fikir aşıl原因an öğretmenlere ihtiyacı vardır. Bir ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücünün yetiştirilmesinde öğretmenler etkin bir rol oynamaktadır. Bu noktada genel kültürüyle, alan bilgisiyle ve davranışlarıyla öğrencisinin dünyasını şekillendirecek etkili öğretmenler, geleceğimiz olan gençlerimizin yetişmesi için elzemdir (Dilekman, 2008:213).

Kimsesiz büyüyen Aliye, mezun olur olmaz Maarif Müdürlüğüne gider ve taşrada çalışmak isteğini resmiyete döker. Fakat Aliye'nin dikkatini Maarif Müdürlüğü koridorlarında mezun olan diğer öğretmen arkadaşları çeker. Bu arkadaşlar, İstanbul'da çalışmak için son derece gayret sarfeden kimselerdir. Aliye, onların aksine taşrada çalışmak için çok isteklidir. Bu açıdan onları anlamak şöyle dursun içten içe onların bu tavır ve isteklerini küçümser. Bu bölüm kitapta şu şekilde geçmektedir:

“Basit bir yağmurluk içinde dalgalanan ince vücudunun, siyah başörtüsü içinde hassas bir çiçek gibi açılan güzel başının çağırıldığı, kendine çektiği aşk ilanları ve izlemeler onu ilgisiz bıraktı. Maarifin koridorlarında iş bekleyen yorgun ve kederli yüzlü kadın öğretmenlerin taşra hizmetinden vebadan ürker gibi kaçan İstanbulda bir yer bulabilmek için her aşağılanmaya katlanan tavırlarına küçümseyerek baktı.”
(Adıvar, 2017: 10)

Aliye bu seçimiyle, Vatanın sadece İstanbul'dan ibaret olmadığını vurgulamaktadır. Aldığı eğitimi her koşulda öğrencisine sunabileceğini belirtmektedir. Sadece bu açıdan bakıldığında bile Aliye'yi hem gerçek anlamda bir eğitim neferi, hemde vatanına milletine bağlı ve hertürlü fedakârlığa hazır bir eğitimci olarak adlandırmak mümkündür. Bakioğlu ve Banoğlu'na göre öğretmenlik mesleği, fedakârlık isteyen bir meslektir. Öğretmenler, sadece mesai zamanları ile sınırlı çalışmamaktadır. Öğretmen, akşam olduğu zaman ertesi gün işleyeceği dersin içeriğini, gün içerisinde öğrencilerle yaşadıklarını, sorunu olan öğrenciler ile ilgili alacağı tedbirleri, maddi imkanlardan yoksun öğrenciler için yapabileceklerini, öğrencilere ufuk aşıl原因amak için yapacağı etkinlikleri ve gezileri düşünmekte ve planlamaktadır. Dolayısıyla öğretmenlik sınıftaki kırk dakikadan ibaret görülemez. Bu bağlamda fedakârlık, ideal öğretmenin özelliklerinden biridir (Bakioğlu ve Banoğlu, 2013:38).

Romanda dönemin zor ve siyasi anlamda kaotik şartlarına rağmen “toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana bir ışık olacağım ve hiçbir

şeyden korkmayacağım; vallahi ve billahi!” diyerek yemin eden Aliye’nin kasabanın mektebine geldiğinde ilk dikkatini çeken mevzu, sınıfta eşraf ve memur çocuklarına tanınan iltimas olur. Diğer çocuklar ikinci sınıf muamele görmektedir ve bu durum idealist öğretmenin eğitim anlayışına taban tabana zıttır. Bu sınıfsal ayırım, bir gün sınıfta Kantarcıların Uzun Hüseyin’in oğlu Sabri ve babasını erken yaşlarda kaybetmiş Durmuş arasında patlak veren kavgayla daha belirgin hale gelir. Bu olay romanda şöyle geçer:

“Aliye buna karşın alacağı vaziyeti kararlaştırmadan Hatice Hanım elinde bir değnekle koşmuş sağa sola değneği sallamaya başlamış ve ortaya çıkan kargaşalıkta hemen sabrinin dövdüğü küçüğü (Durmuşu) kulaklarından yakalamış oda dövmeye başlamıştı ozaman Aliye parladi’o çocuğu bırak’ dedi sonra sabriyi kendi yakaladı. Hatice hanımın ellerine verdi’bunu şimdi aşağıya götür evine gönder uslu oluncaya kadar mektebe gelmesin ‘dedi.” (Adivar, 2014: 17)

Aliye’nin eğitim öğretimde kendisine prensip edindiği, eğitimde eşitlik şartını, Hatice, maarif müdürü ve kasaba halkına rağmen ettiği yemine sadık kalarak uyguladığını görülmektedir. Romanda değinilen bu kısmın aynısını filmde de görmek mümkündür. Hatice elinde değnekle sınıfa girer ve olayı anlamak için tek bir soru dahi sormadan eşraf çocuğu olan Sabri’ye hiç dokunmadan yetim olan Durmuş’u dövmeye başlar. Aliye ise korkusuzca hiç düşünmeden haklı olan Durmuş’un yanında olur ve onu ezdirmez, asıl suçluyu kimin çocuğu olduğuna bakmaksızın cezalandırmak amaçlı okuldan gönderir. Külahoğlu’na göre bir öğretmen, sınıfında tüm öğrencilerine eşit mesafede durabilmeli, öğrencileri maddi durumlarına veya veli profiline göre etiketlememelidir (Külahoğlu, 2018). Ayrıca Ataöv’e göre eğitim ortamında yapılan ayrımcılıklar, yaşanacak çatışmalara kaynak oluşturmaktadır. Yani sınıf ortamında yaşanacak çatışmaların temelinde ayrımcılıkların olduğu ifade edilmektedir (Ataöv, 1996).

Romanda mevlidi dinlerken Aliye’nin zihninde zuhur eden başka bir şey daha vardır. Hz. Muhammed’in doğumunun (veladet) anlatıldığı bölümde, Aliye tekrar çocukluğuna döner. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“Dedenin benzersiz bir doğu, hüznün ve gizemiyle, en garip ve kalbi yakan bir musikiyle başladığı bu satırlarda dünyanın en büyük sırrı olan ‘veladeti’bir çocuk, bir şair sadeliğiyle öyle bir anlatışı vardı ki, aliyenin fen kitaplarında kaba görünümüleriyle gördüğü şey, öncesiz ve insani bir mucize tatlılığıyla kalbini sardı.” (Adivar, 2017: 58)

Aliye'nin zihninde canlanan çocukluğuna dair yaşantısı filmde yer almamaktadır. Onun çocukluk yıllarında okulda öğrendiği bir bilginin bilim yönünün dışında burada daha soyut daha dini ruhsal olarak ele alındığını görmekteyiz. Bu nokta şu iki husustan dolayı önemlidir. Birincisi, ilkokul veya çocukluk yıllarında öğretilen bilgilerin kalıcılığının fazla olduğu görülmektedir. Bu konuda çocukluk yaşantılarının geleceğe olan etkisinin de büyük olduğu söylenebilir. İkincisi bir öğretinin veya fikrin iki farklı din adamı penceresinden nasıl bir etki yarattığını görmektir. Aşıkoglu, bu noktada din eğitimi yapan öğretmenlerin veya hocaların öğrenciye olan yaklaşımları öğrencinin gelecekte dine olan bakışını büyük ölçüde etkilediğini ifade etmektedir (Aşıkoglu, 2011:7).

Aliye, romanın ilerleyen bölümlerinde Yunan kumandanı Damyanos'la nihayet karşılaşır ve onun sorularını cevaplamak zorunda kalır. Çünkü Damyanos, bu Türk kızının güzelliğini, çekiciliğini duyarak ve merak ederek kasabaya gelmiş, onunla ilgili hayaller kurmuştur. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“- Siz Tosun Beyle nişanlısınız değil mi? Çevirmene gerek yok siz pekâlâ Rumca biliyorsunuz bana kendiniz rumca cevap veriniz.

- Evet tosun beyin nişanlısıyım

- Nişanlınızı çok severmişiniz

- ...

- Cevap vermiyorsunuz Matmazel

Yaver atıldı:

- Türk kızları böyle lakırdıları konuşmazlar kumandan, Matmazel utanıyor.” (Adıvar, 2017: 87)

Romanda geçen bu bölümden Aliye'yle ve aldığı eğitimle ilgili bazı önemli noktalara ulaşmak mümkündür. Aliye, Darulmuallimat mezunudur. Batılı tarzda eğitim almıştır. Yeni sistemde ders işlemek için eğitilmiştir. Ayrıyeten Rumca bilmektedir. Bu, onun batılı anlamda donanımlı olduğu gösterir. Bununla beraber Aliye, sözkonusu nişanlısı bile olsa sevgilisinden alenen bahsetmekten çekinir. Bu da aslında onun Anadolu örf ananesiyle yetiştiğinin kanıtıdır.

2.4.2.3.1.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanın ilk kısmında bahsedilen Aliye'nin kasabaya gelmeden önceki öyküsüne

filmde değinilmediği görülmektedir. Bu anlamda Aliye'nin eğitim süreci ve göreve atanma sürecine dair filmin romana göre eksik kaldığı görülmektedir. Film, Aliye Öğretmenin kasabaya girişiyle başlar ve Aliye'yi Aliye yapan aldığı eğitim süreci ve İstanbul'dan çıkmak istemeyen eğitimci arkadaşlarına, taşrada istekli olmasını, idealist olmasını sağlayan hocalarına filmde değinilmemiştir.

Hem romanda hem de filmde Aliye, prensiplerine bağlı kalmasının faturasını Kantarcıların Uzun Hüseyin'le çatışarak öder. Fakat romanda filmde farklı olarak, Aliye sadece Sabrinin ailesi olan Kantarcılarla uğraşmak zorunda kalmaz. Maarif Müdürünün karısı da Aliye'ye sınıfında herkese eşit davrandığı için zorluk çıkarır. Hatta terbiye sınırlarını epeyce aşar. Bu durum romanda şöyle geçmektedir:

“Bununla birlikte ona en çok güçlük çıkararak Maarif Müdürünün hanımı olmuştu. Çocuğuna ayrıcalıklı davranılmasını istiyor, Aliye'ye “hoca parçası kocamın hepimiz halayığsınız, istersek hemen görevden alırsız!” diye bar bar bağırdı.” (Adivar, 2017: 19)

Filmde ise; Maarif müdürünün karısına ve kasabada yaşadığı diğer sorunlara değinilmez. Bu sorun temsili olarak Uzun Hüseyin Efendi'yle sınıfta yaşadığı tartışma sonucu onu sınıftan kovması, saygısızlığını yüzüne vurması sahnesi ile gösterilir. Bu noktada Aliye'nin eğitimde eşitliği sağlaması noktasında romanda olup filme alınmayan bölümler olduğu tespit edilmiştir.

Aliye'nin eğitim öğretimde kendisine prensip edindiği, eğitimde eşitlik şartını, Hatice, maarif müdürü ve kasaba halkına rağmen ettiği yemine sadık kalarak uyguladığını görmekteyiz. Romanda değinilen bu kısmın aynısını filmde görmek mümkündür. Filmde de Hatice elinde değnekle sınıfa girer ve olayı anlamak için tek bir soru dahi sormadan eşraf çocuğu olan Sabri'ye hiç dokunmadan, yetim olan Durmuş'u dövmeye başlar. Aliye ise romanda olduğu gibi korkusuzca hiç düşünmeden haklı olan Durmuş'un yanında olur ve onu ezdirmez. Aliye, asıl suçluyu kimin çocuğu olduğuna bakmaksızın cezalandırmak amaçlı okuldan gönderir. Aliye'nin sınıf ortamında gösterdiği kararlı duruşu roman ve film aynı şekilde yansıtmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Aliye'ye çocukluğunu anımsatacak bir bölüm anlatılır. Aliye, kasabada okunan mevlide kasabadaki diğer kadınlar gibi iştirak eder. Mevlidi rastlantıyla kasabadan geçen bir İstanbullu dede okumaktadır. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“İhtiyar dedenin sesinde yüzyılların getirdiği bu Mevlevi kültürünün ince duyarlılığı, her perdede derece derece yükselen, büyük bir sanatın dinginlik ve yalınlık çerçevesinde çıkan bir heyecanı vardı. Aliye, bu kadar derinden hissettiği bir şey hatırlamıyordu. Çocukluğunda Süleymaniye’de beyazıt kubbeleri altındaki ramazan gecelerinin, cami avlularında mahyalar altındaki mahalle çocuklarıyla konuşup oynadığı dakikaların, verem annesinin, haber gelmeyen babasının hasretiyle loş ve çıplak odalarında, gece kandillerinin gölgesinde, yanaklarından dökülen göz yaşlarındaki garip surların havası bu akşam belleğinde uyandı, söndü.” (Adıvar, 2014: 57)

Filme bakıldığında Aliye’nin mevlid sahnelerinin hiçbirinde zihninde çocukken iz bırakan bu bölümlere rastlanmaz. Aliye’nin din algısı ve çocukluğundan bu yana onu şekillendiren ve onda yer eden bu manevi iklim, Aliye’nin karakterinin anlaşılması açısından önemlidir. Şöyle ki Aliye, din adamına ve dini öğretilere bakış açısı aslında burada gizlidir. Din, ona göre hoşgörüdür, Mevlevi kültürüdür, uhrevi bir yüceliktir. Onun inandığı öğreti, şahsa ve şahsın çıkarlarına indirgenmeyecek kadar önemli ve güçlüdür. Dolayısıyla bu bölümün filmde gösterilmemesi Aliye’nin iç dünyasının ve karakter oluşumunun tam manasıyla yansıtılmamasından dolayı film açısından eksikliklerdir.

Halide Edip Adıvar’ın baş kadın karakterlerinin ortak özelliği olan batılı anlamda donanımlı, milli duygulara fazlasıyla yer veren, Anadolu kültüründen ve terbiyesinden de kopmamış olmalarıdır. Romanda Aliye karakteri üzerinden bu özelliklerin hepsine yer verildiği görülmektedir. Filme baktığımızda ise, Aliye’nin dil bildiğine değinilmemiştir. Dönem için düşündüğümüzde önemli bir ayrıntıdır ve filmde yer verilmemiştir. Fakat Aliye, tıpkı romanda olduğu gibi filmde de Anadolu kültürü ve terbiyesinden kopmamış bir kadın karakterdir. Bu anlamda eğitim ekseninde ciddi bir eksiklikten söz etmemiz mümkün değildir. Aynı zamanda bu konu ile ilgili olarak romanın yazarı Halide Edip Adıvar’ın çocukluğunda Rum çocukların gittiği bir çocuk yuvasında kalmış olması ve o çocuklardan bir miktar Rumca öğrenmiş olması dikkat çekicidir.

Aliye karakterinin romanda Anadolu kültürü veya dini ahlaki öğretilerin ekseninden ayrılmamış olduğunu, Damyanos ile evlenmeyi kabul etmesi, bununla birlikte nikâha kadar ona dokunmamasını şart koşmasından da anlıyoruz. Bu kısım romanda şöyle geçmektedir:

“Evleninceye kadar, bana müslüman ve Türk âdetinde olduğu gibi davranacaksınız, söz veriyormusunuz? Dedi.” (Adıvar, 2017: 141)

Bu bölüm filme aktarılırken hiç kayıp yaşamamıştır. Yönetmen, Aliye'nin Türk ve Müslüman kimliğinden ve bu yolla kazandığı öğretilerden vazgeçmemiştir. Filmde de romandaki gibi vurgulamıştır. Dolayısıyla Aliye'yi Aliye yapan, onun fikir dünyasını şekillendiren bu öğretilerde film ile roman arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Roman ve filmi Aliye üzerinden değerlendirdiğimizde, genel anlamda doğal olarak romanda ayrıntının filme nazaran daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Fakat Aliye'nin öğrencileriyle sınıf içinde ve dışında gerçekleştirdiği faaliyetler, filmde somut olarak daha ayrıntılı verilmiştir. Örneğin filmde Aliye, sınıf içinde tahtaya Tevfik Fikret'e ait olan papatya şiirini yazar ve öğrencilerine de ezberletir. Bilindiği gibi Tevfik Fikret, Tanzimat Dönemi şairi olup, edebiyatımıza yeni değer yargılarıyla beslenen, yenilikçi ve değişimci bir zihniyet kazandırmaya çalışmış bir şairdir. Bu çerçevede baktığımızda Aliye, kasabadaki mektepte İstanbul usulü eğitim vermeye çalışır. Aliye'den önce eğitim veren Hatice Öğretmen ise eski usul eğitim vermektedir. Aliye Öğretmenin bu sahnesi romanda yoktur. Eğitim ekseninde Aliye'nin sınıf içerisindeki faaliyetini ve bu faaliyetin içeriğini göstermesi açısından, roman filme aktarılırken Aliye'nin sınıfta eğitim sürecini ve faaliyetlerini göstermesi açısından romana göre daha somut bir şekilde gözler önüne sermiştir.

2.4.2.3.2. Hacı Fettah ve Eğitim

2.4.2.3.2.1. Karakter Özellikleri:

Hacı Fettah köyün imamıdır. Fakat ne dinle ne de vatanseverlikle hiçbir ilgisi yoktur. Çıkarları için yaşayan, sadece kendini düşünen, vatani işgal altında olmasına rağmen bundan hiç rahatsızlık duymayan bir kişidir. Hacı Fettah Efendi karakteri eğitim noktasında romanın olumsuz örnek teşkil eden en önemli karakteridir. Romanın genelinde dini öğretilerin olumsuz ve yanlış bir şekilde öğretilmesi bu karakter üzerinden yapılmıştır. Hacı Fettah, milli duyguları olmadığı gibi yeniliklere de son derece kapalı birisidir. Din anlayışı oldukça katı ve hoşgörüsüzdür.

Romanda Hacı Fettah'ı ahlaki açıdan daha iyi anlamızı sağlayacak olayların arasında en önemlisi de Aliye'nin Ömer Efendi için Hacı Fettah'a yardım dilemeye gittiğindedir yaşanır.

“Genç kızın temiz gözleriyle titrek ve içten sesiyle sarsılan ihtiyar, bunu şeytanca ayartmanın etkisine yordu ve daha şiddetli bir kin ve hınçla zavallı Aliye'ye Ömer Efendi'nin üç güne kadar asılarak idam edileceğini bu sabah kumandandan

duyduğunu söyledi. Aliye'nin bu felaketten uslanmasını, tövbe ve istiğfar etmesini, yüzünü Müslüman kadınları gibi örtüp artık erkekleri günaha sokan gençliğini, güzelliğini kapaması gerektiğini öğütledi. Onunda siyah bir delik gibi dışsız açılan ağzında, iki bağınaz hilekâr gözlerinde şeriat Yunan eliyle bile olsa Ömer Efendi gibi Aliye gibi imansızları yola getirmesine, bütün ruhuyla şenlik yaptığını gösteren ayetli hadisli nutku Aliye'nin kalbini delik deşik etti. İhtiyarda öyle bir kuruluk, bütün insanlıkta, hatta dinde sığınak ve dayanak aramanın boş bir hayal olduğunu gösteren öyle hain ve alaycı bir zulüm vardı ki, Aliye önce ağzını açıp Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği herşeye lanet etmek arzusundaydı. Sonra kendide nasıl olduğunu belirleyemeyeceği bir düşünce zinciriyle mevlit akşamını hatırladı. Hayır, din bu değildi. Bu çirkin ve kaba Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği şey değildi. Din nurlar içinde sonsuz bir rahmetin şefaatin, görünüşüydü. Kundakta ümmeti için şefaate isteyen peygamberin, asi ümmetine sığınak olan büyük Muhammed'in diniydi. Hacı Fettah Efendi, din perdesine bürünmüş, dünya üzerinde şeytanın insanları üzme için gönderdiği bir temsilciydi.” (Adıvar, 2017: 104-105)

Görüldüğü gibi romanda Hacı Fettah'ın acımasız yüzü apaçık verilmiştir. Hacı Fettah, kadınlara nefsanî bir gözle bakmaktadır. Bu hastalıklı bakış açısını din ile bağdaştırarak topluma kabul ettirmeye çalışır.

2.4.2.3.2.2. Eğitim:

Eğitim bağlamında Hacı Fettah'ı incelediğimizde, dönemin şartlarını göz önünde bulundurulmalıdır. Köy halkının geneli medrese-cami tarzında eğitim almıştır. Yani dini öğretiler dışında eğitimi olmayan bir halk söz konusudur. Dolayısıyla bu durumda Hacı Fettah, eğitim açısından köy ortamında köylü tarafından Aliye'den sonra gelen en yetkin kişi olarak görülmektedir. Hacı Fettah, bir nevi görevini kötüye kullanmakta ve imamlık vasfından dolayı dini hükümleri kişisel çıkarlarına alet etmektedir. Dini hükümleri kendi görüşlerine alet ederek halkı Aliye'nin üstüne kıskırtmış ve Aliye'nin ölmesine sebep olmuştur.

2.4.2.3.2.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda Aliye ile Hacı Fettah'ın yüzyüze ilk çatışması köy meydanında Aliye'nin öğrencilerine marş söyleterek geçtiği bölümde yaşanır. Aliye, yüzünde peçe olmadan çocuklara milli marşlar söyletir. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“O, çok coşkun bir ruhla çocuklara milli marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancuların şiddetle aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda biraz halkla mektebi karıştıran milli heyecanla dolaştırıyordu. Bu doğal olarak ona kuvvetle bir Kuvay-ı Milliye yandaşlığı veriyordu.” (Adıvar, 2017: 23)

Filmde bu bölüm Ali Ulvi Elöve'nin “Dağ başını duman almış, Gümüş dere durmaz akar, Güneş ufuktan şimdi doğar, Yürüyelim arkadaşlar” şeklindeki Gençlik Marşı söylenerek gösterilir. Hacı Fettah, romanda cuma günü gerçekleşen bu olayı Kuvay-ı Milliye aleyhine konuşmalar yaparak karşılar. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“Bıyıksızlar gâvurlar gibi yakalık takanları din düşmanı olanları istemeyiniz! Onlar ki ellerine güç geçer geçmez kutsallıkları çiğner, kadınlarımızın örtülerini kaldırır, sünnet ve farzı inkâr edenler. Onları istemeyiniz! Ey ahali onların kanı kafirlerin kanı gibi helaldir. Hatta derimki herhangi bir kuvvet ve hükümet nereden gelir ve kim olursa olsun camilerimizi dinimizi korursa ona uyunuz.” (Adıvar, 2017: 24)

Filmde bu olay, kahvede Hacı Fettah'ın köy halkına nasihatleri şeklinde yansıtılır, fakat konuşmanın içeriği aynıdır. Milli duygulardan yoksun, dini kötüye kullanmaya, bağnazlığa dayalı bir üslupla halkı Kuvay-ı Milliye'ye ve Aliye'ye düşman etmeye çalışır.

Eğitim kavramını, romanın yazıldığı dönem içinde değerlendirdiğimizde, insanları yönlendiren, şekillendiren tek unsur olarak görebilmekteyiz. Romanda Hacı Fettah'ın imam olarak toplumda sözü geçen bu rolü filmle aynı doğrultuda kullanmış, olumsuz eğitim anlayışının toplum üzerindeki olumsuz etkisini görmemiz açısından filme eksiksiz olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

Romanda Hacı Fettah karakterinin en keskin hatta en acımasız çıkışı şöyle anlatılmıştır:

“Caminin önünde Fettah Efendi kollarını abdest almak için sıvarken ay ışığında sonsuz beyaz ve bomboş uzanan meydana baktı bulanık ve çapaklı gözleri kan içinde güliyordu, ihtiyar dudaklarının arasında dökük dişlerinden siyah ve boş ağız çirkin bir delik gibi açılıyordu: o kahpeye şeriat burada cezasını verecek! Hele sen, yarın sabah erken gel; hangimizin... Kasabasına tebdil gideceğine kararlaştıralım.” (Adıvar, 2017: 479)

Filme baktığımızda ise Hacı Fettah'ın bu sözlerinin neredeyse eksiksiz bir şekilde yer aldığını görüyoruz. Yani Hacı Fettah, dinen kutsal olan mekânda Aliye'nin şeri olarak ölümle

cezalandırılmasına din adamı olarak hükmetmiştir ve bunun için hiçbir mantıklı gerekçesi yoktur.

Hacı Fettah, nefsanî istekleri ve emelleri için halkın dini duygularını sömürmüş bir karakterdir. Hacı Fettah, kendi görüşü ve isteği çerçevesinde “din böyle emrediyor” diyerek, yani dini kullanarak halkı Aliye’ye karşı göre kışkırtma girişiminde bulunmuştur. Bu karakter dinin nasıl yanlış ve taraflı kullanılabileceğini göstermesi açısından önemlidir ve sinemaya eksiksiz yansıtılmıştır.

Romanda Hacı Fettah, varlığından haberdar olduğumuz tek din adamı değildir. Mevlid bölümünün anlatıldığı yerde mevlidi okuyan kişi Hacı Fettah değildir. Hacı Fettah ve mevlidi okuyan dedenin karşılaştırılması Aliye’nin zihninde çok çarpıcı bir şekilde anlatılmıştır. Bu kısım romanda şöyle geçmektedir:

“Bu dedenin derin yüzü, güzel sesi onu Allah’a yükselen bir ermiş coşkusuyla sarsmıştı. Hâlbuki bu güzel caminin durduğu meydanda daha kaç gün evvel başka bir adam, görevi kutsal olan bir din adamı, ona cehennem ve azap dakikaları yaşatmıştı. Nasıl oluyordu da, bu kadar insancıl bu kadar merhamet ve iyilikle dolu bir dinden Hacı Fettah Efendi o kadar kâbusa benzeyen bir azap ve işkence çıkarıyordu.”
(Adıvar, 2017: 58)

Alıntıda görülüyor ki roman, insana ve topluma yön veren bu iki din adamının ve öğretilerinin sonuçlarının işlenmesi açısından gereken bütün ayrıntılara Aliye’nin zihninde canlanan anılarla özenle yer vermiştir. Fakat filmdeki mevlid sahnesi, sadece veladet bölümünün okunması ve Aliye’nin bundan çok etkilenmesi şeklinde verilmiştir. Bu anlamda da roman ile film arasında bariz bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir.

Mevlid bölümünün geçtiği yerde Hacı Fettah ve onun yanlış öğretilerinin toplum üzerinde olumsuz etkisini tekrar görürüz. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“Kafesin arkasında, ön sıraya yığılan kadınların arkasında, duvarın önüne çömelmiş, başına siyah yeldirmesini atmış bir kadın vardı. Bunu Aliye ilk camiye girdikleri zaman görmüş, tanımış ve öteki kadınlar gibi oda bu zavallının arkada kalmasını doğal bulmuştu. Bu Bakkal Salim’in karısı denilen dul bir kadındı. Ötekinin berikinin tarlasında çalışır, kimsiz kimsesiz hayatını temin ederdi... Sonra bu kadar tatlı bir ortaklıkla kalbinin, ruhunun aynı ayinde yaşadığı cemaatin bu katı hareketi onu epeyce incitti. Hele her satırının ve kelimesinin tanrısal güzelliğini içer gibi dinlediği

bu büyük hikâyenin ruhuyla kadınların hareketini zıt buluyordu. Doğduğu an günahkâr ümmeti için cenabı haktan af dileyen ve ‘şefiül müminin ve ‘kamu düşmüşlere desgir’ diye selamlanan peygamberimizin ümmeti nasıl olurda günahkârlara ve düşmüşlere hakaretle bakabilirdi.” (Adıvar, 2017: 60)

Burada Aliye’nin zihninde sorularla meşguliyeti, kasaba kadınlarını anlamayışı, onlara hak vermeyişi ayrıntılarıyla veriliyor ve Aliye, kadınların sırf dul ve güzel olduğu için kadına yaptıkları bu muameleyi asla haklı bulmuyor ve eleştiriyor. Aslında burada dikkat edilmesi gereken unsur kasaba halkının kadınlarının davranışlarından önce onlara bu bağınaz ve mesnetsiz anlayışı kazandıran, onlara yön veren kasabanın din adamı sıfatını taşıyan Hacı Fettah ve yanlış yönlendirmeleridir. Romanda onun yönlendirdiği insanların, kadınların, vicdanlarından, adalet duygularından nasıl bağımsız davrandıklarını apaçık görmekteyiz. Hacı Fettah’ın bir nevi eseri sayılan kasaba halkı, sorgulamıyor, düşünmüyor, vicdan muhasebesi hiç yapmıyor. Hacı Fettah’ın doğru veya yanlış dedikleri üzerinden acımasızca yargılıyor. Bu bölüm romandan filme yansıtılmamıştır. Kasaba halkının davranışlarını değerlendirmemizde önemli bir çıkış noktası olduğunu düşündüğümüz bu hususun yer almaması Hacı Fettah karakteri üzerinden ciddi bir kayıptır.

Romanın son bölümlerinde Hacı Fettah, yine dini kendi isteklerine alet ederek etrafındaki insanları zehirlemiş ve Aliye’ye karşı yaptığı kışkırtmaların sonucunda zehirli fikirleri ile Aliye’nin ölümüne neden olmuştur. Bu kısım romanda şöyle geçmektedir:

“Biz kendi ordumuz girmeden, burada şeriatın namusunu temizleyeceğiz. İzzet ve şerefini yükselteceğiz, önce burada Yunanlılara namusunu satmış ne kadar kahpe varsa temizleyeceğiz. Şu büyük cami meydanında Allah’ın evi önünde onları öldüreceğiz. İslam’a islamın namusuna hıyanet etmiş bir tek kahpe bırakmayacağız.”
(Adıvar, 2017: 146)

Filmde bu bölüm, yani Hacı Fettah’ın din kisvesi adı altında bir insanın canını alacak kadar insanlığından vazgeçmesi, roman ile aynı kuvvetle vurgulanmıştır. Bir din adamı burada da eserin tamamında olduğu gibi toplumu iyiye sevk etmek yerine, öğretmekte yükümlü olduğu öğretileri hep kötüye kullanmıştır. Kalabalığı coşkuyla Aliye’yi almaya getirmiştir, Aliye’yi Allahu Ekber nidalarıyla öldürtmüştür. Hacı Fettah Efendi’nin toplumu eğitme görevini tüm olumsuz yönleriyle temsili ve dini kötüye kullanması romandan filme eksiksiz bir şekilde aktarılmıştır. Bu noktada cahil, bağınaz bir din adamının bilgisiz bir toplumu nasıl felakete sürüklediği apaçık gösterilmektedir.

2.4.2.3.3. Hatice Hanım ve Eğitim

2.4.2.3.3.1. Karakter Özellikleri:

Hatice Hanım, mektepte yardımcı öğretmen konumundadır ve sadece dini eğitim vermek amaçlı derslere girer. Fakat kişilik yapısıyla, davranışlarıyla eğitim anlayışıyla bir eğitimci olmaktan çok uzaktır.

2.4.2.3.3.2. Eğitim:

Hatice, ilk olarak Uzun Hüseyin Efendi'nin oğlu Sabri'yi sırf eşraf çocuğu olduğu için kayırıp, haklı görüp, yetim Sabri'yi elindeki değnekle döverken çıkar karşımıza. Aliye'nin bu olaya sert bir müdahalesi olur. Bu olaydan da anlaşılır ki Hatice ve Aliye'nin eğitim anlayışları taban tabana zıttır. Bu durum roman ve filmde aynı şekilde aktarılmıştır. Hatice Hanım, eşraf veya memur çocuğu bulunmayan sınıfları önemsiz olarak görmektedir. Bu durum romanda şöyle geçer:

“Öğretmen Hatice Hanım bu sınıfa hiç önem vermez, ders saatinde çoğu zaman sigarasını yakar, sakızını çiğner, önlerine yazı örneği diye bir besmele atar, herhangi biri başını kaldıracak olursa “seni körolası piç” diye üstüne saldırırdı.” (Adıvar, 2010: 16)

Hatice öğretmenin öğrenciler arasında ayırım yaptığını ve olması gereken eğitim anlayışından çok uzak olduğunu dair bu anlatım rahatça anlayabiliyoruz. Öğretmenlerin her öğrenciye her anlamda eşit davranması gerektiği düşünüldüğünde Hatice öğretmenin bu davranışları eğitimde eşitlik ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Külhahoğlu'na göre öğretmen, iki öğrenci arasında adil davranmalı, ayrımcılık yapmamalıdır (Külhahoğlu, 2018:1187). Diğer taraftan sınıf ortamında yapılan ayrımcılıklar öğrenciler arasında yaşanan çatışmaların nedeni haline gelebilmektedir. Dolayısıyla ayrımcılığın çatışmalara dönüşmemesi için öğretmenler sınıf ortamında öğrencilere eşit ve adil davranmalıdır (Ataöv, 1996).

Diğer yandan romanda Hatice, bir eğitimciye yakışmayan birçok davranışı seğilemektende geri durmaz. Öğrencilerle sigara içer. Laubali konuşmalar yapar. Bu noktada Hatice karakteri eğitim anlamında değerlendirildiğinde, eğitimde öğretmen nitelikleri öne çıkmaktadır. Dilekman'a göre okullarda insanın yetiştirilmesinde en önemli kişi öğretmendir. Sınıfın, okulun ve hatta eğitim sisteminin başarısı öğretmene bağlıdır. Öğretmenler, eğitim programının uygulanmasından sorumludur. Dolayısıyla öğretmenin niteliği, sunulan eğitimin kalitesini belirlemektedir. Öğretmenler hem genel kültür hem alan bilgisi hem de pedagojik

anlamda yeterli olmalıdır. Öğretmen, sergilediği davranışları ile öğrencilere rol model olmalıdır (Dilekman, 2008:213).

Romanın başka bir kısmında Hatice öğretmenin anlayışına göre bir öğretmende bulunması gereken özellikleri Tosun Bey'e Aliye'yi şikâyet ettiği şu kısımdan çıkarabiliyoruz:

“Hatice hanımın sınıfı sallana sallana “elif lam mim” suresini hep bir ağızdan bağırarak okuyorlar. Hatice hanım da masa başında beyaz başörtüsü altındaki rastıklı kaşlarını çatmış, yine sallana sallana dinliyordu. Tosun bey'i yerlerden temenna ederek kabul etti. Mektebe yaptığı hizmetlerden, kendisine İstanbul'dan boyuna gönderilen çoluk çocuk kadın öğretmenlerin açık saçıklıklarından hoppalıklarından yeteneksizliklerinden söz etti: “Efendim benim sınıfımda her çocuk namaz surelerini bilir hiç olmazsa amme cüzünün sonuna kadar ezberler, yeni hanımlar hep dinsizlik milliyetsizlik öğretiyorlar. Ben dokuz yaşında kızların bile yüzlerini siyah peçelerle kapadım. Hâlbuki istanbuldan yeni gelenler kendi yüzleri açık geziyorlar. Şimdi on üç yaşında ergen kızlar saçlarını açıyorlar. Artık bunların terbiyesi sayenizde inşallah verilirde...” (Adivar, 2010: 32)

Görülüyor ki Hatice, romanda Tosun Bey'e olan serzenişiyle aslında eğitimden eğitimin içeriğinden, ahlaki birtakım unsurlardan çok biçime, görünüşe önem veriyor. Eğitim verirken de bu unsurları ön planda tutuyor. Hatice öğretmenle ilgili romandan verilen bu bilgi filmde de tıpkı bu şekilde gösterilmiştir. Dolayısıyla bir eğitim çalışanı olarak ele aldığımız bu olumsuz karakter romandan filme aktarılırken burada bir kayıp yaşamamış aynen aktarılmıştır.

2.4.2.3.3.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Hatice karakterinin yaptığı sınıfsal ayırım romanda çok belirginken filmde gösterilmemiştir. Bu karakterin eğitim anlayışını ve Aliye'nin bu karakter nezdinde kasaba toplumunun genel anlayışıyla da mücadelesinin eksik gösterilmesi eğitim ekseninde bu karakter üzerinden esere kayıp yaşatmıştır.

Diğer yandan romanda Hatice, bir eğitimciye yakışmayan birçok davranışı seğilemektende geri durmaz. Öğrencilerle sigara içer. Laubali konuşmalar yapar. Hatice'nin romanda ayrıntısıyla verilen bu alışkanlıkları da filmde gösterilmemiştir. Dolayısıyla bu

noktada Hatice'nin öğretmenliğinin filme yansıtılması noktasında eksiklikler bulunmaktadır. Bu noktada Hacite'nin eğitim ortamındaki olumsuz hareketlerinin gösterilmemesi kötü örneğin görülmesi açısından filmin romana göre eksik kaldığını göstermektedir. Aliye mektebe gelmeden Hatice'nin çocuklara nasıl davrandığı, sınıfı nasıl yönettiği, Aliye'nin mücadele etmesi gereken ortam ve şartlarında ne kadar ağır olduğunu gösterir.

2.4.2.3.4. Kasaba Çocukları ve Eğitim

2.4.2.3.4.1. Karakter Özellikleri:

Aliye bir öğretmen olduğu için romanda okul ortamının anlatımı da yer almaktadır. Aliye'nin öğrencileri olan kasaba çocuklarından bu anlamda bahsetmek gerekir. Romanda kasabanın çocukları, Aliye mektebe ilk geldiğinde şöyle tasvir edilir:

“Bazen koşuşan, çok zaman makine gibi sıralara yapışık, hasta ve soluk yüzleriyle oturan, İstanbul’un serbest ve yaramaz çocuklarının yüzlerine benzemeyen, yağlı küçücük, püzkülsüz fesleriyle kız çocuklar üzerinde baskı kuran erkek çocuklar, gözünün önünden gelip geçiyordu. Kızlar o kadar acınacak siliktiler ki, Aliye üzerinde yalnız merhamet izleri bırakıyorlardı. Fakat oğlanlar daha saldırgan, daha canlıydı ve kasaba halkını temsil eden sınıflara garip bir biçimde benzeyişleri vardı. Önce kasaba esnafının çocukları vardı, bunlar yaşça en sağlam ve en çok çocuğa benzeyen bir sınıftı... Bunlarda öteki erkek çocuklar gibi kızların fırsat buldukça saçlarını çekiyor ve dövüyorlardı. Fakat kendi kız kardeşlerini hatta kendi sınıflarından olan kızları ötekilere karşı koruyorlardı... Sayıları az olmasına rağmen ayrıcalıklı iki sınıf çocuk eşraf çocuklarıyla memur çocuklarıydı. Eşraf çocuklarının çoğu cılız, fena bakılmış, sümüklü, kirli fakat zorba ve ahlaksızdı. Hepsinin cebinde bir tabaka tütünü var, hemen hepsi Hatice Hanım’la karşılıklı sigaralarını yakarlar, avluda çömelirler hem sigara dumanlarını savurur, hemde evlerinde olanı biteni anlatırlardı. Bu karnı şiş, nefesi kokan, yarı sakat hastalıklı çocukları Aliye’yi sevmemişti... Bunların karşısında birde bunlarla zorbalık ve kibarlık yarışı eden süslü büyük memur çocukları vardı.” (Adıvar, 2010: 16)

2.4.2.3.4.2. Eğitim:

Romanda kasaba çocuklarını tasvir eden bu satırları filmde çok daha yüzeysel ve de eksik görüyoruz. Filmde Aliye sınıfa girdiğinde erkekler fesli, kızlar başörtülü ve bakımsızdır. Kurallara uymayan, saygısız, başına buyruk halleri vardır. Çocuklar, Aliye öğretmenle eğitim

öğretime başlar iken son derece kötü alışkanlıklara, yanlış davranışlara sahiptirler. Ahlaki olarak ve sınıf kuralı olarak neredeyse hiçbir kurala bağlı değillerdir. Sınıf ortamında kurallarla ilişkili olarak düzenin sağlanması büyük ölçüde öğretmene bağlıdır. Okul ve sınıf ortamının kuralsızlığı ve düzensizliği Aliye'nin dikkatini çekmiştir. Aydın'a göre okul ve sınıf ortamının düzeninin sağlanmasında öğretmenlere görevler düşmektedir. Öğretmenler, yılın başında sınıf düzeninin sağlanması için sınıf kurallarını öğrenciler ile belirlemeli ve sınıf kurallarına aykırı davranan öğrencileri uyarmalı veya yaptırımlar uygulamalıdır. İyi bir eğitim ortamı için sınıfın huzuru ve düzeni önemlidir (Aydın, 2006:21).

2.4.2.3.4.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda kasaba çocuklarını tasvir eden bu satırları filmde çok daha yüzeysel ve de eksik görüyoruz. Filmde Aliye sınıfa girdiğinde erkekler fesli, kızlar başörtülü ve bakımsızdır. Kurallara uymayan, saygısız, başına buyruk halleri vardır. Fakat sınıfsal fark filmde sadece Uzun Hüseyin'in oğlu Sabri üzerinden gösterilir. Romanda çocukların sigara içtiğinden, laubali sohbetlerinden bahsederken filmde bunlara yer verilmemiştir. Dolayısıyla burada da bir kayıp sözkonusudur. Romanda çocuklar Aliye öğretmenle eğitim öğretime başlarken son derece kötü alışkanlıklara, yanlış davranışlara sahiptirler. Ahlaki olarak ve sınıf kuralı olarak neredeyse hiçbir kurala bağlı değillerdir. Aliye romanda onları kararlı tavırla, cesur ve dik duruşuyla kısa zamanda hizaya getirir. Film Aliye'nin eğitim için bu üstün çabasının kazanılması oldukça zor olan davranışların çocuklar üzerinden kazandırmaya çalışırken verdiği mücadelesini göstermesi açısından eksik kalmıştır. Bu bağlamda romandan filme eğitim ekseninde çocuklar üzerinden bir kayıp söz konusudur.

2.4.2.3.5. Maarif Müdürü ve Eğitim

2.4.2.3.5.1. Karakter Özellikleri:

Maarif Müdürü, kasabaya öğretmen olarak atanan Aliye'nin göreve başlamak için gittiği maarif müdürlüğünün müdürüdür. Maarif müdürü, davranışları, tavırları ve söylemleri ile eğitim camiasına yakışmayan bir karakter rolündedir.

2.4.2.3.5.2. Eğitim:

Bir kasabanın eğitiminden sorumlu en üst makamda yer alan Maarif Müdürü'nün eğitim anlayışına ve ahlakına uzak davranışları ile dikkat çekmektedir. Maarif müdürünün karısının Aliye'den istediği çocuğu için ayrımcılık talebi ise etik konusunu akla getirmektedir. Üstmakamda görevli bireyler, makamın verdiği yetkileri şahsi menfaatleri için

kullanmamalıdır. Bu noktada maarif müdürünün karısının yaptığı ayrımcılık talebinin ve makamı şahsi menfaatler için kullanmanın etik olmadığı görülmektedir.

2.4.2.3.5.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Bir kasabanın eğitiminden sorumlu en üst makamda yer alan Maarif Müdürü'nün eğitim anlayışına ve ahlakına uzak davranışları romanda ayrıntılı olarak yer almakta iken filmde karakterin özellikleri yeterince ele alınmamıştır. Ele alınmayan özellikleri sebebiyle bu noktada Aliye'nin başettiği zorluklar da yeterince işlenememiştir. Maarif Müdürü'nün işlenişinde filmin romana göre eksik kaldığı söylenebilir.

Romanda Aliyeyle maarif müdürünün ilk karşılaşmasında maarif müdürünün Aliye öğretmene bakış açısını yansıtan şu cümleleri görürüz:

“Müdür ona mektepte yatıp kalkmayı teklif ettiği zaman Ömer Efendi oldukça endişeli: “eksük etek nasıl oluu? Yanında Gantarçıların Hüseyin'in evinde...”

Müdür öfkeyle atıldı:

- Sizin ki taşra zihniyeti. Bu İstanbullu medeni hanımlar yalnız evde de yatar, ne sanıyorsunuz? Bu yaşta yapayalnız taşraya çıktıktan sonra...” (Adıvar, 2017: 13)

Maarif müdürünün kasabaya gelen bir eğitimciye bakış açısı romanda olduğu gibi filmde de aynı şekilde işlenmiştir.

2.4.2.3.6. Tosun Bey ve Eğitim

2.4.2.3.6.1. Karakter Özellikleri:

Tosun Bey, vatansever bir komutandır. Milletin kendisine verdiği görevi sonuna kadar her türlü zorluğa rağmen sürdürmüştür. Sahip olduğu az kuvvet ile cephanesini çok az kullanarak düşmana karşı vatanını savunmuş, hainlerin düşmanla işbirliği içinde olması onu mücadelesinden vazgeçirmemiştir.

Romanda Tosun Bey bütün hayatını aynı amaç ve ülkü için adanmış, kuvvetli bir iradeye sahip, vatanını herşeyin üstünde tutan, kurtuluş için çareler arayan, halktan onları mağdur etmeden askere yardım toplayan fedakâr bir vatanseverdir. Tosun Bey'in karakterine ilişkin bir anektot romanda şöyle geçer:

“...Demir iradeli, çok temiz hayatlı, hemen hemen hiç kadına el sürmemiş, bir Türk genciydi. Kendi çetesinde en korkunç soğukkanlılıkla yok ettiği adamlar, geçtiği yerlerde kadınlara bakanlardı. Memleketin namusu onlara emanet edilmişti. Memleket

onları besleyecek elbet besleyecekti, fakat onlarda memleketin namusuna kendi kanlarıyla kefil olmuşlardı. İşte bütün bunlar onu genç öğretmen hakkında merak göstermekten alıkoyuyordu. Yalnız bu tatlı işkence ve sürekli yeni çarpıntıyı azıcık hafifleten bir düşünce bulmuştu. Herzaman yaptığı gibi ertesi gün kasabanın mekteplerini gezecekti ve belki...” (Adivar, 2017: 309)

Bu paragraftan çok net anlaşılıyor ki Tosun Bey, vatani için kendi duygularını yok sayabilir, vatani için canından vazgeçebilir.

2.4.2.3.6.2. Eğitim:

Tosun Bey, kasabaya her geldiğinde mektebe uğramakta, okul hakkında bilgi almakta ve mektebe zaman ayırmaktadır. Tosun Bey, savaş döneminde dahi okula verdiği bu önem ile eğitimin önemine dikkat çekmektedir. Eğitim, her zaman ve her koşulda önemlidir.

Tosun Bey, yeni öğretmen Aliye'nin çocukları İstanbul usulü tedarisattan geçireceğine inanmaktadır. Bu noktada yeni öğretmenin modern eğitim sunacağına ilişkin Tosun Bey'in inancı vurgulanmaktadır. Burada bir nevi “eski kafa” düşünceleri eleştirilmekte, eğitime ve eğitimde yeniliğe açık bir Tosun Bey karakteri sunulmaktadır.

Tosun Bey'in alıntılanan metindeki sözleri ile namus kavramına olan bakış açısına değinilmiştir. Tosun Bey, bu noktada kasaba halkından farklı düşünmektedir. Namus kavramının yüzünü örtme ile ilişkisi olmadığını söylemektedir.

2.4.2.3.6.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Tosun Bey, vatani için kendi duygularını yok sayabilir, vatani için canından vazgeçebilir. Tosun Bey karakterinin filme aktarımında bu önemli ayrıntılar filmde de aynen yansıtılmıştır. Karakterin Kuvay-ı Milliye ruhu, vatan sevgisi ve bu öğretiyi hem kendi ekibinde, hemde konakladığı kasabada, insanlara aşlamaya çalışması aynı şekilde işlenmiştir.

Tosun Bey, kasabaya her geldiğinde mektepleri gezmektedir. Vatanın savunmasında dönem itibariyle önemli bir yeri olan Tosun Bey, bulunduğu yeri düşmana karşı korumakla kalmıyor, orada eğitim veren mektebinde işleyişi hakkında bilgi almak için her seferinde zaman ayırıyor ve bilgi alıyor. Eser filme aktarılırken Tosun Bey'in mektep ziyaretine yer verildiği görülmektedir. Bu, onun kurtuluşa sadece bir asker bakış açısıyla bakmadığını, toplumun eğitiminin de bir o kadar önemli olduğunu düşünen öncü bir karakter olduğunu vurgular. Bu husus filmde de romandaki gibi vurgulandığı için eğitim bağlamında Tosun Bey karakteri üzerinden bir kayıp yaşanmamıştır.

Tosun Bey, romanda bahsedildiği gibi kasabaya geldiğinde vakit kaybetmeden mektebi ziyarete gider ve orada Hatice öğretmenle karşılaşır. Ondan hem mektep hakkında hem de içinde bastıramadığı duygulara neden olan Aliye hakkında bilgi alır. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“-Siz yalnız başınıza mı çalışıyorsunuz burada?”

- Hemen hemen öyle efendim. İstanbuldan yeni bir hoca geldi. Ama söz aramızda dün çarşıdan çocukları yüzü gözü açık geçirmiş. Halkın tutuculuğuna dokunmuş galiba. Hücum etmişler bugün hastaymış gelmedi.

Kuvay-ı Milliye kumandanlarının ortak ve belirgin bir özelliği vardı. Çavuşundan paşasına kadar içlerinden yeni bir şeyler isteyen, herhalde hiç bağınaz olmayan, önemli bir biçimde yeni kadına taraftar olan bir şey vardı. Tosun Bey, Hatice Hanım’a sert sert baktı:

- Öğretmen hanım, namus kadının yüzünü açıp açmamasında değildir, din de peçe demek değildir. Öyle kapalı kadınlar vardır ki, kapı arkasından hertürlü rezaleti yaparlar. Onun için yeni hoca hanıma yüzü açık diye kasabanın hücumu hiç hakkı yoktur. Çocukları İstanbul usulü, güzelce okutan herhangi hoca hanıma birisi yan bakarsa biz onun terbiyesini...” (Adivar, 2017: 33)

Alıntılanan bölüm, aslında Tosun Bey’in kadına, eğitime, namus kavramına son derece kuvvetli bir biçimde yansıtıyor.

Tosun Bey ile Yunan kumandan Damyanos karşılaştırıldığında, iki karakter de Aliye’yi tüm kalbiyle sevmektedir. Damyanos, Aliye için herşeyi yapmaya hazırdır. Damyanos hatta o kadar ileri gitmiştir ki, Türk tarafına geç deseler onu bile kabul edecek kadar Aliye’yi çok sevdiğini söylemektedir. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“Bunu Türk ordusunun zaferi arefesinde ona öyle baş döndürücü hülyalar veriyorduki, kız ondan Yunan ordusuna hıyanet, hatta Türk ordusuna katılma teklif etse kabul edecek kadar kendinden geçmişti.” (Adivar, 2017: 140)

Damyanos’un gibi bir askerin milli duyguları, vatanına bağlılığı Damyanos’un gözünde aşk ile kıyaslanacak bir konumdaydı. Görevini kötüye kullanmak, vatana ihanet etmek, hatta düşman saflarına geçmeyi bile düşünmekteydi. Öte yandan Tosun Bey, böyle şeyleri hiçbir şartta düşünmemektedir. Bu düşünceler romanda şöyle geçer:

“Eğer Tosun beni hala sevse, eğer Tosun benim yanımda olsa gelirdi, sizinle evlenmeye söz verirmiydim kumandan... Bu zavallı kız, memleketi için altı ay evvel reddettiği korkunç fedakârlığı onun kalbinde kendisine rakip olan memleket aşkının zaferi için yapıyordu, fakat ızdırıp sızması arasında memleket, ordu, kasaba, çocukluğundan beri en ilkel bir tapınmayla sevdiği herşey hatta din ve hayat Tosunun erkek yüzünde simgesini bulmuştu.” (Adıvar, 2017:141)

Milli ve dini duyguların iki ayrı milletten, iki ayrı kumandanının fikrinde nasıl bir yeri olduğu veya nasıl bir kuvvete sahip olduğunu açıkça görülebilmektedir. Halide Edip Adıvar, milliyetçi duygu ve öğretilerin Tosun Bey cenahında her şeyin üstünde olduğunu, Damyanos ise kutsal veya vazgeçilmeyecek kadar kutsal olmadığını yansıtmıştır. Romanda geçen bu bölümler neredeyse ufak ayrıntılar dâhil edilmek üzere filme aynen yansıtılmıştır. Dolayısıyla Halide Edip’in okuyucuya vermek istediği milli duygu, milli öğretiyi kayıp yaşamamış aynı kuvvet ve dikkat çeken bir karşılaştırmayla hem beyaz perde seyircisine hemde okuyucuya aynı oranda verilmiştir.

2.4.2.3.7. Uzun Hüseyin ve Eğitim

2.4.2.3.7.1. Karakter Özellikleri:

Kantarcılar’ın Uzun Hüseyin, kasaba halkının ileri gelen eşraflarındandır. Aliye öğretmenin sınıfında sorun çıkaran, şımarık davranan, başına buyruk, saygısız Sabri’nin de babasıdır. Aliye, yetim olan ve kasaba halkına göre hiçbir ayrıcalığa sahip olmayan, eşraf veya memur çocuğu olmak gibi, yetim Durmuş ile Uzun Hüseyin Efendi’nin oğlu Sabri’nin kavgasında karşımıza çıkar. Aliye, bu bölümde Sabri’nin kimin çocuğu olursa olsun suçlu olduğu için cezalandırılması gerektiğini düşünerek eve göndermiş uslanana kadar gelmemesini tembihlemiştir.

Bu olayı haber alan Uzun Hüseyin mektebe gelir ve oğluna yapılanları son derece saygısız ve hadsiz bir şekilde sorar. Bu kısım romanda şöyle geçer:

“Birdenbire dersanenin kapısı vurulmadan bir darbeye açılmış, önde günlerden beri yan pencereden mektebi gözetleyen adam sapsarı ve öfkeli bir yüzle, elinde küçük Sabri, içeriye dalmıştı. Donuk siyah gözleri parıl parıl yanyor, biraz çatık ağzı çok çirkin bir kasılma içerisinde haykırıyordu onun ne dediği anlaşılmeden Aliye daha güçlü bir hiddetle kapıya doğru yürüdü asker babasının sağlam iradesinden miras aldığı sakinlikle ve kuvvetli bir sesle: “siz kimsiniz, ne hakla kapıyı vurmadan giriyorsunuz?”

...

- Aliye: Kasaba demek siz demek değilsiniz. Ben Anadolu'ya çocukları okutmak için geldim. Bu kasabada sizin gibi terbiyesi eksik adamların yüzünden kalamazsam başka yere gider görevimi yaparım. Çıkınız ve beni Maarif Müdürü'ne şikâyet ediniz, fakat bende bir kadın mektebine, özel odasına girer gibi hemde söylediğini bilmez bir tarzda gelen sizi şikâyet edeceğim. Haydi, çabuk şimdi!" (Adıvar, 2010: 19-20)

Romanda geçen bu kısım Aliye'nin dik duruşunu, cesur tavrını açıkça gösterir. Buraya kadar filmde de aynı şekilde verilmiş, karşılıklı konuşmalar bile değiştirilmemiştir.

Uzun Hüseyin, romanda hukuk fakültesi mezunu olarak anlatılır ve oldukça düzgün bir Türkçeyle konuştuğu yazar. Bu kısım romanda şöyle geçer:

"Uzun Hüseyin Efendi, çoğunlukla olduğu gibi İstanbul'da Hukuk Fakültesi'ne senelerce devam etmiş oldukça düzgün İstanbul lehçesi fakat bol mecelle deyimleriyle konuşuyordu. Uzun Hüseyin Efendi'nin yüzüne korkusuz gözlerle bakıp bir vali kurumuyla onu azarlamasına fena halde şaşırılmıştı. Hüseyin Efendi'de herhangi kadın üstünde kişisel sahiplenme ve baskıyı doğal bulan bir düşünce yapısı altında tahtı sallanan bir hükümdar gibi telaşa düşmüş, anlaşılmaz bir öfkeyle sonuna kadar hakkını gücünü korumak için silahlanan bir durum almıştı. Hatta İstanbul şivesini unutarak "sen kim oluyon garı?" diye haykırdı "sen öğretmen değilmisin? Sen bu kasabanın öğretmeni değilmisin? Ne haddine bir eşraf çocuğunu kovuyon ne haddine benim suratıma haykırıyon? İstanbul'un hayâsız garılarına erkeklerin suratına haykıran, yol iz bilmeyen garılarına burada gerek yok. Ne okutmanı ne de seni isteyoz!" (Adıvar, 2010: 19-20)

2.4.2.3.7.2. Eğitim:

Uzun Hüseyin, hukuk fakültesi mezunu ve düzgün İstanbul Türkçesi konuşan biridir. Uzun Hüseyin, üniversite mezunu olmasına karşın bağınaz fikir yapısından dolayı eğitim anlamında kötü bir örnek teşkil etmektedir. Uzun Hüseyin karakteri üzerinden görülmektedir ki; mezuniyet bilgisi insanın yalnızca diplomalı olmasını sağlarken, ahlaki eğitimi sağlayamayan bireylerin diploma ile eğitilmiş olamayacakları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda eğitim, tek başına okuldan mezun olmakla sağlanamayacağı, bireyin ailesinin ve yetiştiği toplumun etkilerinin büyük olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi eğitim okulla başlayıp bitmez, çok kapsamlıdır bireyin içinde bulunduğu her türlü ortam onu eğiten bir unsurdur, bu

durum filmde izleyiciye aktarılmamıştır. Uzun Hüseyin karakteri üzerinden romandan filme eğitim eksenindeki bu kayıp toplumun ve ailenin de öneminin vurgulanması açısından son derece önemlidir.

2.4.2.3.7.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda Uzun Hüseyin'in hukuk fakültesi okuması ve düzgün İstanbul Türkçesi konuşması ile ilgili geçen bu kısımlar filmde kısmen vardır. İstanbul ağzıyla mecelle terimlerini kullanarak konuştuğu ve hukuk okuduğu filmde işlenmemiştir. Uzun Hüseyin, bize romanda yüksek tahsilin, eğer o insanda aileden gelen, toplumdaki alınan ahlaki vicdani kavramlar eksikse bunun bir yerde ortaya çıkacağını gösterir. Sadece okulla eğitim olmayacağı, içinde bulunulan toplumun ve bireyin yetiştiği ailenin önemini aslında sandığından çok daha büyük olduğunu gösterir. Dolayısıyla eser romandan filme aktarılırken bu anlamda önemli bir kayıp yaşamıştır. Filmde de uzun hüseyinin tahsilinden bahsedilmesi konuşma tarzının İstanbul Türkçesi olduğunun vurgulanması gerekirdi. Film içinde bu karakter romana göre eksik kalmıştır.

2.4.3. Ateşten Gömlek Romanın ve Filminin İncelenmesi

2.4.3.1. Ateşten Gömlek Roman Özeti

Romanın Künyesi: Halide Edip ADIVAR (1922). *Vurun Kahpeye*, Can Yayınları, 16. Baskı, 256 sayfa.

Milli mücadele yıllarını anlatan *Ateşten Gömlek* romanı, aslında romanın kahramanlarından olan Peyami'nin hatıra defteridir. Peyami, hatıra defterinde sıklıkla Ayşe, İhsan ve Cemal'den bahseder. Sadece romanın sonundaki kısa bir bölüm Peyami tarafından yazılmamıştır. Bu bölüm doktorların Peyami hakkındaki görüşlerini içerir.

Peyami, Dışişlerinde çalışan iyi bir memurdur. İzmirli, zengin bir aileye mensup olan annesiyle Şişli'de oturmaktadır. Annesi, onu akrabası olan Ayşe'yle evlendirmek düşüncesiyle Ayşe'yi İzmir'den İstanbul'a davet eder. Bu durum, Peyami'nin hiç hoşuna gitmez ve acele bir kararla yurt dışına gider. Ayşe ise Hariciye'ci olan Mukbil Bey ile evlenir. Bir de erkek çocuğu olur. Ailesiyle İzmir'de yaşayan Ayşe'nin erkek kardeşi Cemal, subaydır. Kendi isteğiyle askerlik mesleğini seçmiş olan Cemal, Harbiye Nezareti'nden

tanıştığı Binbaşı İhsan ile mütakerenin ilk zamanlarından itibaren çok iyi anlaşmaktadır.

Peyami'nin Şişli hanım efendilerinden olan annesinin evi, büyük salonuyla dönemin kibar olarak tanınan öncü kişilerini misafir eder. Kadınlar arasındaki propagandayı da yine Peyami'nin annesi bu toplantılar üzerinden yürütür. Bu toplantıların misafirleri ve bizzat ev sahibi İngiliz mandasını kuvvetle savunur. Peyami'nin annesi ve arkadaşları tabii olarak ittihatçı düşmandır. Bu konukların içinde kurtuluşu İngiliz mandasında gören en ateşli savunucu Salime Hanım'dır.

Cemal ve İhsan'ın o dönemlerde İstanbul'da bulunması münasebetiyle Peyami'yle samimiyetleri ilerler. Bu karışık dönemlerde bir gün İzmir'in işgali haberini alırlar. Bu haberin Cemal için en acı tarafı kardeşi Ayşe'nin küçük oğlunun ve eşinin Yunanlılar tarafından vahşice öldürülmesidir. Öldürülenler, sadece Ayşe'nin kocası ve oğlu değil, bir sürü günahsız insandır. Ayşe, İzmir'i terkeder ve Şişli'deki eve getirilir. Sağ kolundan yaralanmıştır. Beyaz tenli, iri yeşil gözlü, kıvılcıklı dudaklı bu kadın İhsanı hemen etkilemiştir. O dönemlerde İstanbul'da arka arkaya Fatih ve Sultan Ahmed mitingleri düzenlenir. Mitinglere halktan katılım çok fazladır ve katılan halk vatanın sağ salim kurtuluşu için yemin etmiş, gözünü karartmış büyük bir kesimden oluşur. Peyami, bu mitinglerin en büyüğü olan Sultan Ahmed mitinginde Ayşe'den çok etkilenir. Onun nezdinde Türkiye'nin asıl yüzünü görme imkânını bulur. Peyami, artık vatani için can vermeye hazır hale gelmiştir. Bu zorlu günleri takip eden günlerden bir gün Peyami'nin annesinin Şişli'deki evinde, yine o bildik İngiliz mandası savunucularının iştirak ettiği toplantıların birinde Ayşe de vardır. Yine o salonda bulunan bir İngiliz'e dönerek Çanakkale'deki kayıpları için istenen özrün asla dilenmemesi gerektiğini düzgün bir Fransızca ile ifade etmiştir. Yaşanan bu gerginlik ve düşman kuvvetlerinin Ayşe hakkında bilgi edinmesi üzerine Peyami'nin annesi huzursuz olur ve onu evde tutmak istemez. Ayşe, hiç vakit kaybetmez ve Gedik Paşa'da iki odalı mütevazı bir eve taşınır. Burada boş durmaz dantel yapar, ders verir ve kazandığı paraları Milli mücadele yolunda harcar, takip eden zamanlarda İstanbul işgal edilir ve insanlar düşman kuvvetleri tarafından zulüm görür, öldürülür. Peyami, Cemal ve İhsan'a göre zayıf bir ruha sahiptir ve bu olanlardan çok etkilenir. Bu acı olayların verdiği ızdırapla hastalanır ve belli bir süre Ayşe'yle haberleşemez. Ayşe, daha sonra Peyami'ninde iyileşmesiyle Peyami'yle beraber Anadolu'ya geçer ve Kuvay-ı Milliye'ye katılırlar. Peyami ve İhsan, her geçen gün Ayşe'ye tutkuyla bağlanırlar, çok çetin günlerdir. İhsan ve arkadaşları Bolu, Düzce, Adapazarı ayaklanmalarını bastırıp, halkı milli mücadeleye sevk etmek için çalışırken, Ayşe'de

hastabakıcılık yapmaktadır. Kuvay-ı Milliye kuvvetleri hem içerdeki çetelerle hem de işgal kuvvetleriyle savaşıyor. Bu durum Peyami'nin, İhsan'ın, Cemal'in ve İzmir'in kızı Ayşe'nin nezdinde İzmir'in kurtuluşu için canlarını ortaya koymalarıyla tasvir edilir. Peyami, bir süre sonra İhsan komutasındaki birliğe katılır. İkinci İnönü Savaşında İhsan ciddi bir yara almıştır, çok kan kaybetmiştir. Fakat Ayşe'nin bulunduğu yere getirilir. Günlerce Ayşe tarafından bakılır, tedavi edilir. İhsan'ın Ayşe'nin yakın temasını hissettiği bu günlerde Ayşe'nin kendisiyle evlenmesini ister. Bunun üzerine Ayşe cevap vermeden gitmeye kalkar. Bu durum üzerine İhsan, yarasını deşerek intihara kalkışır. Ayşe kayıtsız kalamaz ve geri döner. Aynı zamanda da İhsan'dan etkilenmiştir. Hava değişimi için Ankara'ya gönderilen İhsan, daha önceden de konusu geçen amcakızıyla evlendirilmek düşüncesini kabul etmez. Bunu da amcakızına trene binerken veda sırasında öperek söyler. Kötü bir tasadüftür ki, Ayşe bu sahneyi görür ve artık İzmir'den başka hiçbirşey düşünmez. Ayşe, benliğini tamamıyla bu yolda feda etmeye hazırdır. İhsan'ın daha cevval bir halle düşmana karşı koymaya devam ettiği zamanlarda İhsan, Sakarya Savaşı'nda vurulur ve hayatını kaybeder. Peyami, bu ana tanıklık eder ve daha sonra anlar ki, Ayşe de bu saldırı sırasında vurulanlar arasındadır. Peyami, Ayşe'yi de İhsan'ı da yan yana defneder ve romanın sonunda Peyami'nin hatıra defterine ait olmayan bir bölüm yer alır. Bu bölüm Cebeci Hastanesi'ndeki iki doktorun bacaklarını kaybetmiş, kafasından kurşunla yaralanmış olan hastaları, Peyami hakkındaki tespitini içerir. Doktorlar Peyami'nin tuttuğu günlüğü okur ve o isimleri araştırırlar. Ardından o isimlerin hiç yaşamadığını öğrenirler. Peyami'nin kafasındaki kurşunun bu hayallere sebep olduğu kanısında birleşirler.

2.4.3.2. Ateşten Gömlek Filmi

Tablo 2.5. Ateşten Gömlek Filminin Bilgileri

Film	Ateşten Gömlek
Yönetmen	Ziya Öztan
Yapımcı	Altuğ Savaşal
Senarist	Ziya Öztan
Tür	Dram, Macera, Savaş, Tarih
Yapım Yılı	1987
Vizyon Tarihi	1987
Özellikler	Renkli
Süre	240 dk.
Dil	Türkçe

Ateşten Gömlek filmi Halide Edip adının *Ateşten Gömlek* romanına konu, kurgu, kişiler ve olay örgüsü üzerinden birebir bağlı kalınarak sinemaya uyarlanmıştır.

2.4.2.3. Ateşten Gömlek Romanının Karakterleri ve Eğitim

2.4.3.3.1. Ayşe ve Eğitim

2.4.3.3.1.1. Karakter Özellikleri:

Romanda Ayşe, İzmirli bekar bir kız olarak karşımıza çıkar. Romanın başkarakteri olan Peyami'nin teyzesinin kızıdır ve hikâyenin başında Peyami'nin annesi tarafından Peyami ile evlendirilmek istenmiştir. Peyami, bu isteğe şiddetle karşı çıkmış ve evlenmek istememiştir. Sonuç olarak Ayşe, Mukbil adında bir beyle evlenmiş ve Hasan adında da bir erkek çocukları olmuştur. Sonradan Peyami'nin kafasında tabulaştırarak, sevdiği uğruna asker olup cepheye gittiği Ayşe'nin anlatımı, Ayşe'nin eşini ve çocuğunu kaybetmesinden sonra başlar. Ayşe, Cemal'in kız kardeşidir. Halide Edip Adıvar, Ayşe'yi kardeşi Cemal ile teyzesinin oğlu Peyami ve İhsan'ın tam ortasına koyar. Vatanın düşman işgalinde çırpınışında bu üçlüye gaye olması için yarattığı karakterdir. Ayşe, onlara yol gösterir vatan savunmasında onları ateşler ve bu mücadele duygusunu hep diri tutar.

Romanda Ayşe, Peyami'nin annesinin arkadaşları ile birlikte iken İngiliz vatandaşı Mister Cook ile İngiliz mandacılığı ve milli mücadele üzerine bir gergin konuşma yapar. Ayşe, Fransızca kendi fikirlerini ifade eder. Bu tartışmayı izleyenler arasında İngiliz yanlısı Salime Hanım da vardır. Salime Hanım, Ayşe'ye karşı olumsuz bir tavır içindedir. Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Salime Hanım, Ayşe'nin yerine eğitim için İngiliz mürebbiye almalarını söyler. Buradan anlaşılacağı üzere o dönemde İstanbul'da İngiliz (yabancı) mürebbiyelerin oldukça yaygın olduğunu anlaşılmaktadır.

2.4.3.3.1.2. Eğitim:

Halide Edip Adıvar, diğer karakterler için yön tahliye eden bu güçlü karakterin eğitim durumuna az da olsa değinmiştir. Genelde başvurduğu gibi güçlü kadın karakterleri, eğitim anlamında donanımlı ve eğitimin verdiği olumlu ne varsa çevresine, halka faydalı olabilecek şekilde kullanan bir karaktere burada da Ayşe üzerinden yer vermiştir. Romandan alınan şu metinler bu mevzuya örnek olarak gösterilebilir:

“Siyah elbisesinin yaması kırkı aştı. Elinde hep bir dantel ya da dikiş... Çalışıyor, elindeki parayı İzmir'e ait saydığı için hayatının büyük bir kısmını ders vermekle, dantel yapıp satmakla çıkarıyor. Haftada üç-dört gün ders veriyor ve dinlenmek ya da eğlenmek için İzmir göçmenlerinin çocuklarına çorap örüyor. Ders verdiği evlerde kimse onun gerçek kimliğini bilmiyor. Kocası, dünya savaşında şehit olmuş dul kadın

sanıyorlar. Çok basit ve sessiz olduğu için kimsenin dikkatini çekmiyor. Bu çalışmasının dışında İzmir’de başlayan Milli hareketle Cemal’in arkadaşlarının mücadelesiyle meşgul.” (Adıvar, 2018: 53)

“Ayşe, neşeli olmaya çalıştı. Türkçe ders verdiği evlerden birinde Salime Hanım’a rastlayışını anlattı... Talebem küçük hanım masa başında duramaz oldu. Ben gerçekten korktum. Nihayet ders odasına Salime Hanım’ı getirmezler mi! Ben başımı eğdim, meşgul oldum. Salime Hanım başımdan bir arşın yüksekte baktı “bu çocuğa bir İngiliz mürebbiye alsanız” dedi.” (Adıvar, 2018: 57)

Romanda Ayşe’nin anlatıldığı bu bölümlerden Ayşe’nin eğitimi ile ilgili çok ayrıntılı olmasada bilgi sahibi olunmaktadır. Ayşe, hemşiredir. Fakat ders verecek bir bilgiye ve yeteneğede sahiptir. Bu bilgi ve yeteneğini de kendi ihtiyaçları için asla kullanmaz. Halide Edip Adıvar’ın eğitilmiş kadın karakteri burada da kendini gösterir. Ayşe, verdiği derslerle elde ettiği maddi kazancını kendisi için harcamaz. Derslerden elde ettiği geliri Milli mücadele için Anadolu’ya gönderir.

Romanda Ayşe’yle ve onun eğitimiyle ilgili bilgiyi Peyami’nin ağzından öğrenilmektedir. Peyami, onu yıllar önce reddettiği için pişmanlık duyar. Çünkü onu yakından tanıma fırsatı bulmuş ve ne kadar yanıldığını anlamıştır. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“On sene önce adı Ayşe, kendi taşralı diye evlenmekten korkarak Avrupa’ya kaçtığım bu kadının, bizim Avrupa taklidi kadınlardan daha fazla kişiliği var. Düşünsel eğitimi, gösterişçi olmayan sağlam ve basit hayat görgülerinden alınmış gerçeklerle biraz okumuş ve yabancı dil bilir bir kadın...” (Adıvar, 2018:52)

Peyami, Ayşe’yle ilgili yanıldığını söylerken, Ayşe’nin ciddi bir tahsilden öte düşünce dünyasının farklılığı ve mütevaziliğini de anlatmaktadır. Bütün bu özelliklerin dışında yabancı dil de bilen Ayşe’nin döneme göre düşünüldüğünde önemli özelliklere sahip bir Halide Edip Adıvar kadını olduğu görülmektedir.

2.4.3.3.1.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Vatan savunmasının Peyami’nin kafasındaki karakterlerde vücut bularak anlatıldığı romanın sinema uyarlamasına baktığımızda, Ayşe karakterinin eğitiminin bu şekilde ayrıntıyla verildiği görülmemektedir. Yönetmen Ayşe’nin vatani için herşeyi yapabilecek, fedakâr, gözü kara, cesur bir kadın olarak parlatmış, fakat onun bütün bu özelliklerinin yanında aynı zamanda eğitilmiş, düşünsel anlamda donanımlı olduğundan bahsetmemiştir.

Sinema uyarlamasında yönetmen Ayşe'nin hemşire olan yönünü ön plana çıkarmıştır. Yönetmene göre Ayşe, ömrünü yaralı ve hasta askerlere bakarak geçirebilecek kadar herşeyden vazgeçmiş, vatanın kurtuluşundan başka bir şey düşünmeyen bir kadın olarak görülmektedir. Film uyarlamasında Ayşe'nin düşünceleri, eğitimi noktasında filmin romana göre eksik kaldığı tespit edilmiştir.

2.4.3.3.2. Cemal ve Eğitim

2.4.3.3.2.1. Karakter Özellikleri:

Cemal, İhsan'ın asker arkadaşı, Peyami'nin teyzesinin oğlu, Ayşe'nin de kardeşidir. Romanda onun eğitimiyle ilgili edindiğimiz tek bilgi Erkan-1 Harbiye Mektebi mezunu olmasıdır.

Cemal'in romanda öne çıktığı en büyük özelliği, korkusuz bir asker oluşudur. İzmir'in işgal edilip, yeğenin ve eniştesinin öldürülmesi haberi üzerine Cemal çok üzülür. Fakat aynı zamanda hem Cemal hem de Ayşe soğukkanlıdır. Bu olayı metanetle karşılar ve Ayşe ile birlikte milli mücadeleye daha ateşli bir şekilde devam eder.

Eserin aslından, Cemal ile ilgili çıkarabileceğimiz en genel düşünce, Milli Mücadeleye aklını, ruhunu, benliğini tam anlamıyla veren, taşra kültüründen gelen cesur bir asker, milli duruşunun dışında başka hiçbir özel hissiyle, isteğiyle yer almayan bir karakter olmasıdır.

2.4.3.3.2.2. Eğitim:

Cemal, Erkan-1 Harbiye mezunudur. Erkan-1 Harbiye, kurmay subay yetiştirmek üzere kurulan bir askeri okuldur. Okuldan mezun olanlar subay olarak vazife almaktadırlar. Cemal'in korkusuz, cesur ve vatansever bir asker olarak yetişmesinde disiplinli bir eğitim aldığı okulunun önemi büyüktür. Cemal'in Erkan-1 Harbiye gibi kaliteli bir askeri okulda eğitim alarak sağlam vücudun yanında sağlam iradeye de sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada eğitim alınan okul, bireyin düşünce yapısını da şekillendirebildiğinden önemlidir.

2.4.3.3.2.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Cemal karakteri açısından roman ile uyarlama film karşılaştırıldığında, aynı Peyami'de olduğu gibi Cemal karakteri de yönetmen tarafından tamamen aslına sadık kalınarak yansıtılmıştır. Cemal'in eğitimiyle ilgili edindiğimiz kısıtlı bilgi sinema uyarlamasında da aynen yerini almıştır.

Halide Edip Adıvar, romanlarında Cemal gibi eğitilmiş, düşünce dünyası geniş, milli duygulara sahip karakterlere yer vermektedir. Uyarlama, romanın asıl konusundan

uzaklaşmayarak, karakterin sadece askeri özellik gösterecek biçimde yansıtılması anlamında eser ve film uyarlaması okuyucuya ve izleyiciye aynı bilgiyi vermiş ve aynı duyguyu hissettirmiştir. Dolayısıyla Cemal karakteri açısından roman ile uyarlama arasında herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

2.4.3.3.3. İhsan ve Eğitim

2.4.3.3.3.1. Karakter Özellikleri:

İhsan, İstanbul'un modern ailelerinden birinin oğludur. İhsan, bir asker olmasına rağmen zarif davranışlara sahiptir. Onun tahsili ile ilgili romanda herhangi bir bilgi verilmemiş, sadece asker yönü kuvvetli bir şekilde vurgulanmıştır. İhsan'ın Cemal'le tanışması, Peyami'den çok daha öncedir. Peyami'yle İhsan'ı Cemal tanıştırır. İhsan ile Cemal'in tanışmasına ilişkin bölüm romanda şöyle geçer:

“Beli ince, çizmeleri dar ve parlak, kalpağı çarpık, bıyıkları küçük kendisi ince bir İstanbul çocuğuydu. O biraz çarpılarak elini uzattı. Cemal “şark” diye kalın çizmelerini çarptı, katı pençesiyle arkadaşının eldivenini, zarif bir edayla çıkardığı beyaz elini sıktı... Bilinç dışı olarak arkadaşının şehir zerafetine tahammül edemiyor ve İhsan da Cemal'e bir taşra çocuğu gibi bakıyor; ancak şehir nezaketinin gerektirdiği kadar tahammül ediyor.” (Adıvar, 2018: 21)

İhsan'ın kişisel bilgilerine dair kesit romanda şöyle geçer:

“İhsan'ın ailesinde Şişli'de kibar ve eski bir aile, annemle ahbab olduklarını sonradan anladım. Fakat anası uygar bir hanım olmakla birlikte erkekle konuşmuyor, kendisinde eski bir Babıali görgüsüyle temizlik, aşırı nezaket, azıcıkta muhafazakarlık ağır basıyor... İhsan, yüksek kaleden bir varlık... Alafranga genç bir subay ruhundan başka özel şeyler taşıdığını seziyorum... Yeni bir Osmanlı örneği, Türk demiyorum. Çünkü yeni Türk genci daha saldırgan, daha dalgalı, daha istediği çok olan bir yaratıktır. İhsan'ın belirli bir istediği yok. Onur ve namus duygusuyla cepheden cepheye koşmuş, yaralanmış, fedakarlığı gösterişçi olmayan birazda mağrur bir insan.” (Adıvar, 2018: 24)

Romanın İhsan'la ilgili bölümlerinden İhsan'ın tahsiliyle ilgili bir bilgi edinemiyoruz. Halide Edip Adıvar, onu okuyucuya asker yönüyle sunuyor. Fakat İhsan, Cemal gibi taşralı değil, Peyami gibi askerlikten muharebeden uzak değildir. Ortak bir noktada görgülü, düşünceli, nezaket sahibi bir insan. Bütün bu özelliklerinin yanında ise asıl vurgulanan onun

milli mücadele döneminde Ayşe'ye olan zaafına set çekebilmesi, duygularına hâkim olabilmesidir. İhsan da romanın diğer kahramanları gibi herşeyin önüne vatan savunmasını koymaktadır.

2.4.3.3.3.2. Eğitim:

İhsan da Cemal gibi askeri okul mezunudur. İhsan, aldığı kaliteli askeri eğitimin sonucu olarak Ayşe'ye duyduğu duyguların önüne set çekmiştir. Bu anlamda bireysel duygularını dizginleyerek vatan sevgisini herşeyin üstünde görmesi ile örnek bir karakter olduğu anlaşılmaktadır.

2.4.3.3.3.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanın sinema uyarlamasını incelediğimizde, İhsan karakterinin romandan filme olduğu gibi aktarıldığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla İhsan karakteri açısından roman ile film arasında herhangi bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

2.4.3.3.4. Peyami ve Eğitim

2.4.3.3.4.1. Karakter Özellikleri:

Peyami, geleneksellikten uzak, hatta alafranga diye tabir edilebilecek annesiyle beraber yaşamaktadır. Peyami, Hariciye'de iyi bir makamda memurdur. Sadrazamın Paris ziyaretinde ona eşlik etmiştir ve annesi onun bu konumundan çevresine övgüyle bahseder. Çünkü Peyami'nin annesi, ihtilal karşıtı hatta manda yanlısı bir çevrede yaşayan, bu anlayışı benimseyen bir kadındır. Peyami, hayatının kısa bir dönemini de Avrupa'da geçirmiş ve yabancı dili iyi derecede bilmektedir.

Romanda yaşanan olaylardan dolayı ön planda olan duygu “vatan savunması”dır. Bu nedenle Halide Edip Adıvar'ın eğitilmiş karakterleri bu roman içinde diğer eserlerindeki kadar parlatılmamıştır. Karakterlerin bu yönü, yaşanan kaotik dönem içinde eğitimin faydalanılacak noktaları ön plana çıkarılarak verilmiştir. Peyami karakteri de tıpkı diğer karakterler gibi bu tespitin bir örneğidir.

2.4.3.3.4.2. Eğitim:

Peyami, romanda Ayşe'yle ikinci karşılaşmasından sonra hayata bakışı değişen, içinde bulunulan siyasi ortamda fikirleri farklı bir yöne doğru kuvvetle şekillenen bir karakterdir. Peyami de Ayşe gibi eğitimiyle ilgili özellikleri vatanın kurtuluşu için kullanan bir karakterdir. Bu duruma dair romanda geçen anlatılan kesitler şöyledir:

“Bütün Dar-ülfünun gençleri, birçok subay, bütün Türk Ocağı bununla meşgul. İhsan, Cemal, ben hep bu işteyiz. Benim Hariciye’deki konumumdan yararlanılıyor. Bana iyi yabancı dil bildiğim için bir tür seçkin insan diye bakıyorlar”(Adivar, 2018: 28).

“Rumca bildiğimi, fotoğraf yaptığımı duymuş olduğunu söyledi. İlgisiz bir tavırla onayladım.

- O halde hemen hazırlanınız, Batı Cephesi istihbaratı bir rumca çevirmeniyle bir fotoğrafçı istiyor, ikisini birden yaparsınız. Yarın akşamki trene ne olursa olsun yetişiniz.” (Adivar, 2018: 145)

“Çok şükür, gündüzleri Rizospastis ve Kathimerini’nin makaleleri üstünde çalıştıktan sonra geceleri bizim Baş Amir beni de yıldırım kuvvetiyle başımızı döndürerek dönen harp makinesi içinde çalıştırıyor, ben bazen başkumandanlık’a, bazen yukarıda yanan çadırlara gidip geliyorum, harekâta günlük emirleri yazıyorum.”(Adivar, 2018:148)

“- Seni kolordu istiyor mu bakalım?

- Yine bir sessizlik... Sonra o:

- Peyami efendi!

- Ha!

- Bugün beşinci kolordu’dan Başamir’e gelen bir tezkere gördüm.

- Eee

- Cepheden rumca bilen bir subay istiyorlar.” (Adivar, 2018: 153)

Romandan aldığımız bölümlerden anlıyoruz ki Peyami’inde Ayşe gibi yabancı dil bilen, memuriyet hayatı iyi kademedede olan, eğitilmiş, verilmştir. Dolayısıyla Peyami karakterinin bilgisinden, yabancı dilinden faydalanılması milli mücadelede sadece eli silah tutan askere değil, belli özelliklere sahip olan insanların da cephede savaşan askerler kadar önemli olduğunun vurgulanmıştır. Bu noktada savaş esnasında dahi eğitimin önemi anlaşılmaktadır. Sevgi’ye göre özellikle günümüzde silah ve sanayi teknolojisinin geliştiği göz önüne alındığında, savaşlarda eli silah tutan askerden ziyade askeri teknolojiye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitim, diğer alanlarda olduğu gibi savaşlarda da çok önemli bir konuma yükselmiştir. Ülkesi ve devletiyle bölünmez bütünlüğümüzün muhafaza edilmesi için tüm bilim ve teknoloji alanlarında eğitilmiş bireylere ihtiyaç vardır (Sevgi, 2002:2).

2.4.3.3.4.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Eserin sinema uyarlamasında Peyami'yi ele aldığımızda roman ile uyarlama arasında farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Peyami'nin yabancı dil bilmesi, bir dönem Avrupa'da yaşaması, memuriyet hayatı, cephede yaptığı çeviriler eksiksiz bir şekilde verilmiş ve eserle aynı oranda vurgulanmıştır.

2.4.3.3.5. Salime Hanım ve Eğitim

2.4.3.3.5.1. Karakter Özellikleri:

Salime Hanım, Peyami'nin annesinin eve davet ettiği kadınlardan biridir. Salime Hanım, ittihatçı düşmanı olmasıyla öne çıkmakta, yabancı hayranlığıyla dikkat çekmektedir. Salime Hanım, yabancı dil bilmekte ve kendi fikrinde olmayan, hatta eğitilmiş olmadığını, alaturka olduğunu düşündüğü kadınları küçümsemektedir. Salime Hanım tam bir yabancı hayranıdır. Salime Hanım romanda şöyle tasvir edilir:

“Şişli hanım propagandası”nı Rodoslular yönetir. Bunlar yabancı dil bilirler, alafrangadırlar. En büyüklerini Ankara'nın kurşuni ufkunda hala hatırlıyorum. Uzun, güçlü, iyi giyinmiş canlı bir hanımdır. Siyah gözlüdür. Pembe, keskin çizgili bir yüzü vardır; muntazam açık kanatlı burnu, sürekli etrafında üstüne atılacak, hafif kalpli ittihatçı kadın avı koklar. Kendisi şiddetle ve içtenlikle ittihatçı düşmanıdır.” (Adıvar, 2018: 29)

“Salime Hanım, Ayşe'yi hissetmedi. Ayşe, onun için basit, sessiz belkide yabancı dil bilmeyen bir kadındı ve onun gözünde Fransızca yâda İngilizce bilmeyen kadının yeri olmazdı.” (Adıvar, 2018: 43)

2.4.3.3.5.2. Eğitim:

Salime Hanım, Halide Edip Adıvar'ın eğitilmiş fakat siyasi fikir çerçevesinde ve topluma bakışında olumsuz karakteri net bir şekilde yansıtmıştır. Halide Edip Adıvar, Salime Hanım karakterini ana karakter olmamasına rağmen vurgulayarak anlatmıştır. Salime Hanım, belli bir eğitilmiş bir kadın olmasına karşın, bilgi ve donanımını milli olmayan batıl fikirlerine hizmet etmek için kullanmaktadır. Halide Edip Adıvar'ın eğitilmiş, ama yanlış siyasi fikirli bir karakteri Salime Hanım üzerinden oluşturmuştur. Dolayısıyla bu noktada eğitimin tek başına

yeterli olmadığı, milli duygular ve vatanseverlik içermeyen eğitimin vatana katkısı olmayacağını vurgulamak gerekir. Bu noktada bireylerin mezun olduğu okuldan daha önemli olan milli ve manevi değerler öne çıkmaktadır. Eğitim seviyesi ne olursa olsun, birlik, beraberlik, kardeşlik, vatan sevgisi, bayrak sevgisi gibi değerlerimizi anlamayan ve özümsemeyen bireyler, kendilerini toplumun bir parçası olarak görmezler. Bu bağlamda eğitim politikalarında yer alan önemli noktalardan birisi olan değerler eğitimi, çocuklara küçük yaştan itibaren öğretilmeli, bireyin değerlerimizi içselleştirmesi sağlanmalıdır (Cihan, 2014:431).

2.4.3.3.5.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanın sinema uyarlamasında Salime Hanım, romandaki kadar ayrıntılı verilmemiştir. Salime Hanım, Peyami'nin annesinin evinde verilen, yabancıların ağırlıkta olduğu müzikli, danslı eğlencede Paris'ten gelen Peyami'yi abartılı bir sevinçle karşılarken çıkar. Filmde onunla ilgili bilgiyi net bir şekilde aldığımız tek sahne de budur. Salime Hanım, burada yabancı konuklara içki ikram eder ve onlarla İngilizce konuşur. Peyami'den bahsederken de günün kahramanı diye hitap eder. Peyami'nin "*neden günün kahramanı ilan ediliyorum*" demesi üzerine "*Paris'ten gelmen yeterli*" cevabını verir. Romanda da bahsedildiği gibi Salime Hanım, tam bir yabancı hayranıdır. Paris'ten havadis almak oralarla ilgili yeni birşeyler duymak için Peyami'yi sıkacak derecede sıkıştırır. Yabancı dil bildiği ve çevresindeki yabancılarla konuştuğu da filmde vurgulanır. Romanda anlatılan İttihatçı karşıtı ve hatta manda yanlısı tarafı ise Peyamiye yönelttiği sorulardan anlaşılmaktadır.

Romanın film uyarlamasında Salime Hanım uyarlamada romandaki kadar ayrıntılı yer almamıştır. Fakat Salime Hanım'la ilgili verilmesi gereken bilgiyi yönetmen, karakterin yer aldığı o kısa sahneye sığdırmıştır. Dolayısıyla Salime Hanım karakteri üzerinden roman ile film arasında bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

2.4.4. Döner Ayna Romanın ve Filminin İncelenmesi

2.4.4.1. Döner Ayna Roman Özeti

Romanın Künyesi: Halide Edip ADIVAR (1954). *Döner Ayna*, Can Yayınları, 1. Baskı, 248 sayfa.

Roman, Hanife adında bir genç kızın yaşam öyküsüdür. Hanife, küçük yaşta

ailesinden ayrı yaşamaktadır. Birgün varlıklı ve çiftlik sahibi babası onun varlığından haberdar olur ve onu çiftliğine getirtir. Bu yolculukta Hanife onları getiren Katırcı Mürsel'in kötü muamelesine maruz kalır. Fakat sağ salim babasının bulunduğu yere getirilir. Babası Hacı Murat, Hanife'yle -o dönemin anlayışı itibariyle- bir kız çocuğuyla ne kadar ilgilenilirse o kadar ilgilenir. Hanife, çiftlikte kardeşi Hasan, abisi Macit, üvey abla diye tanıtılan Huriye ve babaannesi Satı Nine'yle yaşamaya başlar. Kardeşleriyle çok iyi anlaşır. Babasının hizmetine bakar. Satı Nine tarafından korunur. Günleri rutin bir şekilde geçer ve Hanife genç ve güzel bir kız olur. Çocuklukta ailesinden ayrı çektiği sıkıntıları tam unutmaya yüz tutmuşken, onu hiç sevmeyen Huriye ve yıllar önce ona kötülük yapmaya çalışan Mürsel işbirliği yaparak Hanife'yi evleneceği gün kaçırlar. Mürsel ve Huriye evlidir, fakat onların evlilikten çok babaları Hacı Murat'a karşı besledikleri kinin bir ortaklığıdır. Katırcı Mürsel, Hanife'yi dağ taş dolaştırır. Ona hem psikolojik hem de fiziki şiddet uygular ve kısa zamanda korkutup sindirir. Hanife, bütün bu yaşadıklarına ses çıkaramaz hale gelir ve Mürsel'in kirli işlerle geçinip hayatına devam ettiği yıllar geçirirler. İstanbul'da bu sırada Hanife varlıklı bir ailenin konağında işe girer ve gündelik işleri yapar. Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal* romanındaki Bilal karakteriyle tanışır ve evlenirler. Bu evliliğin gerçekleştiği zamanlarda Mürsel'in yaptığı kanun dışı işler gün yüzüne çıkar ve cezasını çekmek için Mürsel hapse atılır. Roman Hanife'yle Bilal'in mutlu evliliğiyle son bulur.

2.4.4.2.Döner Ayna Filmi

Tablo 2.6. Döner Ayna Filminin Bilgileri

Film	Döner Ayna
Yönetmen	Süreyya Duru
Yapımcı	Naci Duru
Senarist	Şakir Sırmalı
Tür	Dram
Yapım Yılı	1964
Vizyon Tarihi	1964
Özellikler	Siyah Beyaz
Süre	104 dk.
Dil	Türkçe

Filmin kurgusu, geçmişin intikamını almak için yanıp tutuşan Huriye'nin yaptıkları çerçevesinde şekillenir. Huriye'nin çiftlik sahibi Hacı Murat'a olan kını, onun Hacı Murat'ın kızı olan Leyla'nın hayatını mahvetmesine kadar gitmektedir. Bunun öncesinde olaylar Huriye'nin Hacı Murat'ın küçük kızı Emel'i arı kovanlarının oraya getirir ve arılar tarafından ölümüne sebep olur. Huriye, bu olayı herkesten gizler. Polislerin soruşturması ve şüpheli

hareketleri, çiftliğinde kâhyası olan oğlu Mustafa'nın dikkatini çeker. Mustafa'nın bu olayı annesine söylemesi üzerine Mustafa, annesinden büyük tepki görür. Mustafa da Hacı Murat'ın kızı Leyla'ya âşıktır ve annesiyle Leyla'nın aşkı arasında kalmıştır. Leyla'nın Mürsel tarafından düşman çiftlik olan Karamemişoğulları işbirliği ile kaçırılmasını sağlar, fakat filmde akli fiziki olarak çok sağlıklı olmayan Mürsel ve Leyla'yı çok seven Mustafa sayesinde Leyla kurtulur. Fakat eve döndüğünde babası Hacı Murat ölmüştür. Mustafa da annesi Huriye'yi kaybetmiştir.

2.4.4.3. Döner Ayna Romanının Karakterleri ve Eğitim

2.4.4.3.1.Hacı Murat ve Eğitim

2.4.4.3.1.1. Karakter Özellikleri:

Hacı Murat, çiftlik sahibi, zengin, kadınlara karşı kötü muameleler etmiş, eğitimsiz bir karakterdir. Halide Edip Adıvar'ın genellikle eğitimsiz karakterleri aynı zamanda olumsuz karakterler olarak göstermesi, Hacı Murat'ı incelediğimizde de karşımıza çıkar.

2.4.4.3.1.2. Eğitim:

Romanda Hacı Murat, çocuklarının hiç birinin eğitimiyle okul çerçevesinde, özel bir çaba sarfetmez. Maddi olarak güçlüdür, bulunduğu çevrede nüfuzludur, fakat bu yanını çocuklarının eğitimiyle ilgili kullanmaz. Sadece Oğlu Hasan'la birebir ilgilenir. Hasan'a hergün saatlerce ders verir. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Bilhassa Hasan'ın muhabbeti bütün varlığını ısıtıyor; O, arapça fiilleri tekrar ederken hayranlıkla dinliyor, bu garip sesli kelimeleri bu kadar kolaylıkla anlayan oğlan kardeş ona kainatın bir numaralı harikası gibi geliyordu. Fakat Hasan derslerini okurken babası Hanife'nin bir bahane bulup odada dolaşmasına müsaade etmezdi... Hiç olmazsa kendinin hükmü geçebilecek, kadın taifesinin hatta o kadar sevdiği Hanife'nin bile dizginlerini elinde tutmaya karar vermişti, bütün bu kadın meselesinde bir tek istisna Satı Nineydi... Hacı Murat'ın fikrinde Satı Nine, eski zamanın sağlam ananeleri içinde yetişmiş, hâlbuki Hanife dünyayı küfür, fesat sardığı devirde doğmuştu... Kadınların sebebi vücutları sadece erkeğin rahatını ve zevkini tatmin olduğunu unutmamak lazımdı.” (Adıvar, 2017: 48)

Hacı Murat'ın eğitim anlayışı ve hayat görüşü içinde kadının yeri, alıntının içinde rahatlıkla görülmektedir. Hacı Murat, evlatları arasında ayırım yapmakta ve kız-erkek eşitliğini sağlamamaktadır. Aynı zamanda kadını erkeğin kölesi gibi görmekte ve kadının

erkeğin hizmeti için yaratıldığını düşünmektedir. Dolayısıyla Hacı Murat, kız çocuklarının eğitilmesini de gereksiz görmektedir. Seven ve Engin'e göre, bir kadını eğitmek, aileyi eğitmektir; bir aileyi eğitmek ise toplumu eğitmektir (Seven ve Engin, 2007:177). Halide Edip Adivar, romanda Hacı Murat karakteri üzerinden kız çocuklarının eğitime karşı olan bağınaz fikirli karakterini okuyucuya sunmuştur. Romanın yazıldığı günden günümüze bakıldığında halen Hacı Murat ile benzer fikirli insanları görmek mümkündür.

Yukarıda romandan yapılan alıntıda görülen bir diğer husus ise evlilikte kadın-erkek arasındaki konumdur. Hacı Murat, kadını erkeğin hizmetini görmek üzere yaratılmış bir varlık olarak görmektedir. Halide Edip Adivar, bu noktada Hacı Murat karakteri üzerinden kadın-erkek eşitliğine aykırı düşünceleri okuyucuya sunmakta, bir nevi yanlış fikirler üzerinden doğru olanı işaret etmektedir.

Romanda Hacı Murat, köyü rahatlıkla yönetmek için köylünün eğitilmemesi gerektiğini düşünür. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Evet, batıl itikatlar kalkarsa ağaların elindeki kuvvetlerin başlıcası ortadan kalkmaz mı? Köy kooperatifi köy bilmem nesi gibi ortaya atılan şeylerin hepsi Bolşeviklik! Amma velâkin belki ağa zekâsı bunları da avucunun içine almak yolunu bulacak!” (Adivar, 2015: 67)

Hacı Murat, alıntıda fikirleri ile köylünün eğitilmesi ile cahillik üzerine kurulu olan düzeninin yıkılacağını düşünmekte ve “ağa kafası”nın bunların üstesinden gelebileceğini de belirtmektedir. Hacı Murat’ın köyde oluşturduğu ağalık düzeninin köylünün eğitimsizliği üzerine kurulduğu görülmektedir. Köylünün eğitilmesiyle köylü hakkı, hukuku, adaleti, sorumluluklarını öğrenecek ve bir nevi ağaya karşı özgürlüğünü kazanacaktır. Çakır’a göre adaletsiz düzenin yok edilmesi noktasında eğitim önemlidir (Çakır, 2015:562).

2.4.4.3.1.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda Hacı Murat, çocukları tarafından olumsuz yönleriyle bilinmez. Çocukları için Hacı Murat, bilgili, her konuda fikri olan ve fikrine güvenilmesi gereken bir adamdır. Özellikle küçük oğlu Hasan, babasının âlim bir adam olduğuna inanır. Çünkü o el yazısı kitapları okur, Arapçayı su gibi bilir dünyada onun örneği yoktur. Film uyarlamasında Hacı Murat’ın bu yönünden hiç bahsedilmediği tespit edilmiştir. Hacı Murat’ın eğitim veya kitaplarla ilgili hiçbir sahnesine rastlanmamıştır. Filmde, Hacı Murat karşımıza maddi sıkıntılarından kurtulmak ve hastalığının çözümü için gereken parayı Memişoğullarıyla kızını

evlendirmekte çare gören bir babadır. Dolayısıyla Hacı Murat, eğitime olan bakış açısının filme yansıtılmamasından dolayı romana göre filmin eksik kaldığı söylenebilir.

Hacı Murat, çiftlikte kâhya olan Mustafa'nın annesi Huriye tarafından da hep intikam alınmak istenen bir adamdır. Fakat filmde bunun nedenlerinden çok bahsedilmez. Bu noktada Hacı Murat'a Huriye'nin yaptığı düşmanlığın sebebinin filme yansıtılmadığı görülmektedir.

2.4.4.3.2.Hanife ve Eğitim

2.4.4.3.2.1. Karakter Özellikleri:

Hanife, romanın başkarakteridir. Samanambarı köyünden Hacı Murat'ın evlilik dışı çocuklarından sadece biridir. Bir zaman sonra Hacı Murat, onu yanına almak ister ve Samanambarı'na getirtir. Hanife, çiftliğe gelmeden önce annesinin sevgisizliğine ve kinine maruz kalmıştır. Hanife'ye Dereköyü'nde "piç" diye hitap edilmesi, kendisinin de Dereköyü'nde kadın erkek çoluk çocuk hep dışlanması, Hanife'nin annesine de "piç anası" diye seslenilmesi, annesinin Hanife'ye hep kin duymasına neden olmuştur. Hanife Dereköyü'nde kendini kabul ettirmek için kadınların işlerine koşmuş, köyün çocuklarını her zaman eğlendirmiş, bütün bunlara rağmen hep dışlanmıştır. Daha sonra İzmir'e Ziba kadının yanına evlatlık verilmiştir. Burada da Dereköyü'nde olduğu gibi okul gönderilmez, sadece Ziba kadından dikiş nakış öğrenir, aldığı tek eğitim budur.

2.4.4.3.2.2. Eğitim:

Hanife, eğitim görmemiştir. Hacı Murat'ın onu çiftliğe aldırması sonrasında da genelde mutfak işleriyle uğraşır. Eğitim için istekli davranır fakat yine okula gönderilmez. Hanife, köyde kendi kendini eğitir, dönemin şartları düşünüldüğünde Hanife'nin mutfak işlerini, zirai işleri öğrenmedeki çabukluğu ve çabası önemlidir. Tarla bahçe işlerini kısa zamanda öğrenir ve akranlarına göre günlük çiftlik işlerinde bilgilidir. Tek başına babasının hizmetini görür. Küçük cüssesine rağmen azimle çalışmaktan, öğrenmekten, hiç vazgeçmez, babası kardeşi Hasan'a neredeyse her gün rutin bir şekilde arapça dersler vermektedir. Hanife öğrenmeye çok istekli olduğu için odadan çıkmak istemez. Fakat bu Hacı Murat'ın gözünden kaçmaz ve her defasında onun odada kalmasına engel olur. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

"Fakat Hasan, derslerini okurken babası Hanife'nin bir bahane bulup odada dolaşmasına müsaade etmezdi. Son zamanlarda kadınların herşeye burunlarını sokmalarına karşı içinde hudutsuz bir isyan vardı. Hiç olmazsa kendinin hükmü geçebilecek kadın taifesinin, hatta o kadar sevdiği Hanife'nin bile dizginlerini elinde

tutmaya karar vermişti. Herhalde İzmir’de genç bir kadın müddeiumumî gördükten sonra Hanife’ye namaz surelerini ezberletmekten fazla tahsil vermemeye karar verdi”

“İşte Hanife’nin muhakemeye değil, insiyakla hâsıl olan müdafaası... şimdi Ziba kadının her gece yatağının başında ona tekrar ettiği duayı okuyor, ’yattım sağıma döndüm soluma, sığındım sübhanıma, hep melekler şahit olsun dinime imanıma; kalkarsam elhamdülillah, kalkamazsam elhükümülillah..” (Adıvar, 2015:107)

Görülüyor ki, Hanife Samanambarı köyünde Ziba kadının ve annesinin evindeki gibi namaz sureleri, dikiş-nakış, mutfak, bağ bahçe işleri dışında hiçbir eğitim almıyor, almasına izin verilmiyor. Ziba kadından ama en çokta Satı Nine’den dinlediği darbı meseller, dualar, Hasan’ın ve Macit’in bildiklerini Hanife’ye anlatması, Hanife’nin merakla sorup öğrenmeye çalışması dışında hayatında eğitim adına herhangi bir kuruma gitmemiştir, daha doğrusu gönderilmemiştir. Bu noktada Samanambarı köyü insanının eğitimden anladığı köy hayatını idame ettirecek becerileri kazanmaktır.

Bu romanda Halide Edip Adıvar, diğer eserlerinin aksine burada başkahramanının eğitimsiz olmasını tercih etmiştir. Gayrimeşru olarak dünyaya gelen, Mürsel’in onu kaçırmayla başına gelen kötülüklerden hiç kurtulmaya çalışmaz. Hanife’nin boyun eğmesinin altında yatan en büyük sebep eğitimsizliğidir. İsmiyle Müsemma olan eserde Hanife, sabırla aynanın dönmesini, hayatında kötü olan ne varsa tersine dönmesini bekler, fakat umutla beklediği güzellikler Hanife’nin son çalıştığı evde, Hıfzı Demirbaşın evinde gelir. Eğitilmiş, gerçek anlamda modern ve iyi niyetli insanların yaşadığı evde onu önemseyen, dinleyen, ilgilenen insanların içinde uzun zaman sonra kendini mutlu hisseder. Bilal’le evlenir ve hayatının kötü dönemi böylece son bulmuş olur.

2.4.4.3.2.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanın film uyarlamasını incelediğimizde romandaki ayrıntıların, yardımcı karakterlerin, olay örgüsünün tamamının filmde olmadığı görülmektedir. Filmin romanla paralel olmaması sadece film süresinin kısa oluşuyla ilişkilendirilemez. Eserde verilmek istenenin verilmediği, bu uyarlamada net olarak görülür. Fakat burada yönetmen içeriği eksik vermekle kalmamış birçok karakteri ya hiç yansıtmamış ya da aslına uygun olmayarak değiştirmiştir. Bunların başında Hanife gelir. Romanda geçen Hanife ile film uyarlamasındaki Hanife’nin birçok açıdan çok farklı olduğu görülmektedir. Hanife, filmde

Hülya adıyla geçer. Annesiz büyümüştür. Fakat evlatlık verilmez, kötü, kaba ve küfürlü sözlerle aşağılanmaz, şehir değiştirmez. Hanife, filmde romana göre de çok daha modern giyimli ve özgür bir kızı temsil eder. Onun filmdeki tek çaresizliği, babasının çiftliğinin batmak üzere olmasıdır. Babası hastadır ve hastalığı nedeniyle Hanife'yi zengin olan Karamemişoğulları'na vermek ister. Düğün günü Hülya (Hanife) evlenmek istemediğini söyler. Karamemişoğulları'yla Huriye'nin yaptığı hain bir planla Mürsel ve Karamemişoğulları tarafından kaçırılır. Kanlıkaya'da tutulur, kötü muamele görür, fakat mutlu son yine Huriye'nin oğlu, çiftliğinde kâhyası Mustafa ile olur. Görüldüğü gibi romanda Hanife'nin başından geçenler hem hiçbir ayrıntıya yer verilmeden hemde olaylara müdahale edilerek çok farklı bir şekilde Hülya karakteri üzerinden anlatılmıştır. Burada benzer olan ve Hülya'nın hayatına kötü bir şekilde yön veren tek ortak nokta, Hacı Murat'a kininden dolayı kızının hayatını mahveden Huriye'dir.

Romanda Hanife, film uyarlamasında Hülya'nın eğitim durumuyla ilgili hiçbir bilgi yoktur ve filmdeki Hülya'nın Hanife'den en büyük farkı modern giyimli cesur olmasıdır. Romandaki Hanife gibi ezilmiş bir çocukluğun verdiği ürkeklikle yaşamaz. Hülya, filmde babasının gözdesi bir kızıdır. Hanife filmde bütün özellikleriyle içi boşaltılmış bir karakterdir. Romanda aslında Hanife eğitilmiş değildir, fakat onun hayatın içinde kendi çabasıyla öğrendiği herşeye yer verilir. Dahada önemlisi Hanife'nin çaresizliğinden kurtulmaya çalışmaması, onun eğitimsizliğine bağlanır. Fakat filmde Hülya'nın eğitimiyle ilgili elimizde hiçbir bilgi olmadığı için yaşadıklarıyla bir örüntü kurmamızda mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla roman ile film arasında eğitim, karakter özellikleri ve olay kurgusu açısından Hanife (Hülya) ile ilgili büyük farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir.

2.4.4.3.3. Hasan ve Eğitim

2.4.4.3.3.1. Karakter Özellikleri:

Hasan, Hacı Murat'ın küçük oğludur. Babası tarafından rutin olarak ders verilen Hasan, arapça harflere ve dilbilgisine hâkimdir. Aynı zamanda öğrenmeye hevesli bir çocuktur.

2.4.4.3.3.2. Eğitim:

Babası Hacı Murat, Hasan'a rutin olarak ders verir. Dolayısıyla Hasan, arapça harflere ve dilbilgisine hâkimdir. Sadece kendisine öğretilenlerle yetinmez, Hasan da abisi gibi radyo programlarını takip eder. Yeni çıkan yayınları kaçırmaz ve kendini geliştirmek için çaba

sarfeder. Zaman zaman Hanife'ye masallar okur, onunla İzmit'e sinemaya gider ve Hanife'yle bildiklerini paylaşır. Hasan'ın özellikleri romanda şu şekilde betimlenir:

“Hasan, bünye ve kafa itibariyle Macit'ten bambaşka... İnce fakat sıhhatli bir bünye yüzünün manasında kendisine mahsus bir anlayış bariz, gözleri hülya membası, kafası Arapçanın sarfında ve nahvinde ancak yirmi yılda kavranabilecek muğlak noktaları delip geçecek keskin bir görüşe malik... Hacı Murat, içinden belki bu oğlan ulemanın hürmetle anacağı bir eser yazacak... diyordu” (Adıvar, 2017: 58).

“çiftlikte Yunus Emre ilahilerini söyleyen Hasan'ın bu güzel sesi bu defa babasının rakıyı fazla kaçırdığı zaman, bir kaçkere mırıldandığı galata minaresi/ezan okur zemparesi türküsünü söylüyor.” (Adıvar, 2017: 61)

“Hasan, kısmen radyodan ve popüler neşriyattan, kısmende tecrübesi sayesinde kendi kendine yetişen bir nevi baytar oluyordu... Köy halkı Hasan'a içlerinde adeta o kadar tabiatüstü bir kudret atfediyorlardı ki, değil hayvanlar hatta kendi hastalıkları içinde ondan akıl danışıyorlardı.” (Adıvar, 2017: 66)

Görülüyorki Hasan, abisi Macit gibi babasının tersine olumlu bir karakterdir. Yüksek tahsilli değildir, fakat kendisini yetiştirmek için çabalamaktadır. Bununla birlikte babası gibi bağınaz fikirlere de sahip değildir. Odak noktamızın eğitim unsurlarının ne kadar verildiği, ne kadar yansıtıldığı sorusu olduğunu düşünürsek Hasan'ın köyde ilkokulu bitirip öylece kalmayarak, belli bir donanımına sahip olmak adına çaba sarfetmesi görmezden gelinemez. Hasan, kendi hevesi ve çabası ile ortaokula dahi gitmeden eğitimini eldeki imkânlarla sürdürmektedir. Sever, Baldan ve Tuğlu'ya göre eğitim, bireyin yeni birşeyler öğrenmeye ve keşfetmeye hevesli olması ile ilgilidir. Buradan anlaşılmaktadır ki, bir okula devam etmeden birey kendi kendini eğitebilmektedir. Günümüzde teknolojik imkânların da gelişmesi ile bireyler bir okul ortamında bulunmadan eğitimini tamamlayabilmektedir. Mobil öğrenme, uzaktan eğitim programları gibi uygulamalar ile birey kendisini geliştirebilmektedir. Hatta Kanada gibi bazı ülkelerde aileler çocuğunu okula götürmeyip evde eğitimini (homeschooling) tamamlayabilmektedir (Sever, Baldan ve Tuğlu, 2018:1593). Sonuç olarak, bireyler, merak ederek ve isteyerek bir alanda kendini eğitebilmektedirler. Eğitim, cebren yapılacak bir iş değil, istekle, hevesle yapılacak bir yolculuktur.

2.4.4.3.3.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Süreyya Duru'nun yönettiği 1964 yapımı film uyarlamasında Hasan karakterine yer verilmediği tespit edilmiştir. Kendini her bulduğu fırsatta geliştirmeye çalışan, öğrenme azmi ile vurgulanan bu karakterin filme hiç yansımamış olması eğitim açısından film için eksiklik oluşturmaktadır.

2.4.4.3.4. Macit ve Eğitim

2.4.4.3.4.1. Karakter Özellikleri:

Macit, Hacı Murat'ın büyük oğludur. Çiftliğin rutin işleriyle Macit ilgilenir. Çiftliğin sorumluluğunu üstlenen, öğrenmeye ve kendini geliştirmeye açık bireydir.

2.4.4.3.4.2. Eğitim:

Macit, ilkokulu bitirmiştir fakat günlük yaşamında köyde çiftlikte kullandığı bilgilerin hepsini rutin bir şekilde dinlediği radyodan ve gazeteden öğrenir. Çiftçilikle ilgili bilgisi ve hâkimiyeti herkesin başta da babasının kabul ettiği Macit'in en önemli özelliğidir. Hacı Murat, çiftliğin yönetimi işlerini her yönüyle çok güvendiği Macit'e bırakmıştır. Macitin özellikleri romanda şöyle geçer:

“Macit, ne anasına ne babasına ne de küçük kardeşi Hasan'a benzerdi, saf fakat vücudu kadar kafasında sağlam, kimseye fenalık etmez, bütün ömrünü toprağa bağlı geçirmekten başka bir ihtirası yoktu. İlk mektebi bitirmiş, yeni harfleri okur ve yazar fakat babasının eski harflerle elde ettiği geniş ve eski bilgileri bilhassa âlim sıfatını içinden lüzumsuz görürdü. Muntazam radyo dinler, hayvanlara ve ziraate ait saatleri hiç kaçırmaz, arada bir gazetede okurdu. Hacı Murat'ın çiftliğin bütün işlerini işte bu gence bırakmıştı.” (Adıvar, 2017: 51)

2.4.4.3.4.2. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanda Macit, ailesindeki herkesten farklı olarak anlatılmış, sorumluluk sahibi ve herşeyden önce kendini geliştirmek için çaba gösteren, sürekli öğrenen ve öğrendikleriyle köy halkına ve sahibi oldukları çiftliği yöneten, yardım isteyenlere yol gösteren olumlu bir karakterdir. Fakat uyarlamaya baktığımızda yönetmen Macit karakterine filmde hiç yer vermemiştir. Film uyarlamasında Hülya'nın (Hanife) kardeşine yer verilmemesi filmin romana göre eksik kaldığını göstermektedir. Macit'in çiftlikte aldığı yönetim rolüyle ve özgün kişisel özellikleriyle filmde gösterilmemesi film için önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir.

2.4.4.3.5. Mürsel ve Eğitim

2.4.4.3.5.1. Karakter Özellikleri:

Mürsel, karşımıza katırcı yamağı olarak çıkan eğitimsiz bir kişidir. Yazar onun hayatın içinde nasıl bu kadar kötü olabileceğini, toplum ve kanunlar tarafından asla kabul görmeyecek işlerle sürekli uğraştığını ve bunların asıl sebebinin nereye dayandığını vermek için onun çocukluğunda bahseder. Mürsel'in böylesine kötü işlerle uğraşmasının sebebi olarak onun eğitim almamasına ve eğitim almayan kişilerle büyüüp yaşamasına bağlar.

Mürsel, çiftlikte Hacı Murat'a kını olan Huriye'yle evlenir ve çocukları olur. İkisinin ortak noktasıda zaten Hacı Murat'a kin gütmeleridir ve bunun acısında Hanife'den çıkarırlar. Mürsel'in kişisel bilgilerinin yer aldığı bölüm romanda şöyle geçer:

“Mürsel, beş yaşında bir zelzele felaketi neticesiyle anasını babasını kaybettikten sonra Burdur'a yakın bir köyde kahveci çırağı oldu. Kamil, katır kafilesiyle oradan geçerken bu becerikli oğlanı yanına aldı. Onyediy yaşında başlayan bu katırcı çıraklığı onun huzursuz ruhunu, mütecesessi kafasını tatmin etti, hayat hakikat döner ayna gibi mütemadiyen değişen yerler ve insanlar gösteriyordu. Fazla olarak Mürsel'in içindeki kötü eğilimleride en kötü vasıtalarla inkişaf ettiren, gene bu serseri hayat oldu. Mürsel'in içinde tabii olmayan bir sadizm olduğu gibi yaşıyla mütenasip olmayan ölçsüz tutkular ve emeller vardı. Bu katır kervanında birsürü amaçsız, köksüz yolculara hizmet etti. Onlardan işittiği sözler oğlanın hayatında ilk ve son mektep oldu. Onsekizine basmadan herhangi köylüye taş çıkartana kadar hem de kafasını kaybetmeden içer; anadolunun dağlarında karı kaçırın, kan döken yol kesen herhengi eşkıyayı geride bırakan küfürler savurur ve onları hayran eden bir kaypaklıkla cezadan kurtulmanın yolunu bulurdu.” (Adıvar, 2015: 70)

Mürsel'in Hacı Murat'a evvelden kını vardır. Bu kin onu çiftliğe girmeye Huriye'yle evlenmeye kadar götürür. Amaç sonunda Hanife'ye ulaşmaktır. Sonunda emeline ulaşır onu kaçıtır. Yıllarca ona türlü işkenceler eder, bu dönem içerisinde de afyon kaçakçılığı yapar. Hayatını bu şekilde kirli işlerle idame ettirir. Romandaki sonu cinayet şüphesiyle tutuklanması olur. Mürsel, sadece eğitimsiz olmasıyla yeralmaz romanda, aynı zamanda medeniyetin, Cumhuriyet'in, hürriyetin de kendince sapkın tanımlarını yapmakta, din olgusunu bile kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Bu bölümler romanda şöyle geçer:

“Cumhuriyet var be... Karılar istedikleri herifin koynuna girerler artık. Hürriyet var saltanat günleri geçti be.” (Adıvar, 2015:116)

“Mürsel’e göre din, bilhassa Allah adını anmak moderenliğe mugayir ve en köhne hareketti, bilhassa bu mevzu üzerinde dağda, ormanlıkta Hanife’ye eziyet etmediği zamanlarda, bağıra bağıra nutuk çekerdi, fakat Hanife’nin içindeki Allah korkusu, Allah’ın insanlar için son sığınak olduğu hissi bir türlü zail olmuyordu.” (Adıvar, 2015: 15-49)

Görüldüğü gibi Mürsel’in bilgisizliği, daha da önemlisi bilgisizliğinin farkında olmadan herşeyi bilen tavrıyla güncel olan ne varsa fikir yürütmesi, eğitim çerçevesi içinde ele aldığımızda onu daha vahim bir karakter yapar. Mürsel’i sadece eğitimsiz bir karakter olarak yorumlayamayız, o hem kendini geliştirmeye kapatmış, hemde çevresinde duyduğu kavramları fikirleri kendi çıkarlarına göre yontmayı bilmiş bir karakterdir. Bu da toplum için en tehlikeli olandır.

2.4.4.3.5.2. Eğitim:

Mürsel, eğitim almamıştır. Mürsel’in yaptığı işlerin olumsuz ve çirkin işler olduğu görülmektedir. Bu noktada yazar, Mürsel’in bu karakterinin eğitimsizlikten kaynaklandığını belirtmektedir. Eğitim ile suç arasındaki ilişki üzerine yapılmış araştırmalara bakıldığında, eğitim düzeyleri içerisinde suç oranının en yüksek olduğu düzeyin ilkökul olduğu görülmektedir (Kızmaz, 2004:313). Dolayısıyla bireyi suça iten nedenlerden birinin de eğitimsizlik olduğu söylenebilir. Bireyin topluma zarar veren davranışlarının sonlandırılması ve topluma faydalı birey olması açısından eğitim son derece önemlidir.

2.4.4.3.5.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romanın film uyarlamasındaki Mürsel’le romandaki Mürsel’in çok az ortak noktası vardır.

Mürsel, filmde Hacı Murat’ın çiftliğinde çalışır, fiziksel ve zihinsel engellidir ve filmin sonunda Memişoğulları’yla Huriye’nin aklına uyararak romandaki Hanife’yi yani Hülyayı kaçıtır. Asıl suçlular onu kullanırlar. İki Mürsel arasındaki en önemli farkta zaten burada vurgulanır.

Filmde Mürsel, etkisiz ve aslında zararsızdır. Kötü insanların yönlendirmesi sonucunda bu işe kalkışır. Eğitimi veya bilgisine gelince bununla ilgili hiçbir şey filmde yer almaz. Onunla ilgili filmde tek bilinen Hacı Murat’ın konağında çalışıyor olmasıdır. Filmde Mürsel, Hülya’nın onu sevmediğini anladığında onu bırakacağını söyler. Yani Mürsel, filmde bunları fiziksel görüntüsünden ötürü yaşadığı sevgisizlik ve saflıktan yapmaktadır.

Roman ile film, Mürsel karakteri açısından değerlendirildiğinde, Mürsel'in eğitimsizliğin yaşanan sahipsiz çocukluk günlerinin hem ferdi hem toplumsal olarak doğurduğu olumsuz sonuçları göstermesi açısından esere kayıp yaşatmıştır. Halide Edip'in eğitilmiş insan-iyi, eğitimsiz insan-kötü şemasında filmde Mürsel'in eğitimsizliğinin gösterilmemesi onun hakkında bir bilgiye yer verilmemesi net bir şekilde film için büyük eksikliklerdir.

2.4.4.3.6. Satı Nine ve Eğitim

2.4.4.3.6.1. Karakter Özellikleri:

Satı Nine, Hacı Murat'ın annesi, Hanife'nin ninesidir. Hacı Murat'ın sadece erkek çocuklarına eski harfleri ve Kuran'ı öğretmek gibi bir çabası vardır. Kız çocuklarını ayrı tutar ve öğrenmelerine gerek olmadığını düşünür. Çiftlikte Hacı Murat'ın oluşturduğu bu durumun da tek istisnası Satı Nine'dir.

Oldukça yaşlı olan Satı Nine, ekseriyetle mutfakta hamur açar, çiftlikteki kadınlara yön verir, eski ve yeni harfleri bilmesi sebebiyle kitap okur, bunu da yalnız yapmaz, köyün kadınlarının da istifade etmesini sağlar onları da unutmaz. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Bütün bu kadın meselesinde bir tek istisna Satı Nine'dir. Değil eski harfleri hatta yeni harfleri bile ahir vaktinde öğrenmiş olan bu ninenin köy kadınlarına vaaz eder gibi kitap okumasına hiçbir diyeceği yoktu, çünkü Hacı Murat'ın fikrinde Satı Nine, eski zamanın sağlam ananeleri içinde yetişmiş; hâlbuki Hanife dünyayı küfür ve fesat sardığı devirde doğmuştu. Mamafiş insanı günaha sokan yeni yetişmiş dışı şeytanlarında onu cezbetiği zamanlarda oluyordu.” (Adıvar, 2015: 48)

Görülüyor ki romanda Satı Nine, kitap okuması ve eski yeni harfleri bilmesi yönüyle Hacı Murat tarafından tek meşru görülen kadındır.

2.4.4.3.6.2. Eğitim:

Satı Nine, yaşlı bir insan olmasına rağmen kitap okur, eski harfleri bilir. Aynı zamanda Satı Nine'nin yaşadığı ortam ve zaman düşünüldüğünde Satı Nine çağın ötesinde bir eylem gerçekleştirmektedir. Satı Nine eğitim açısından değerlendirildiğinde, iki güzel niteliğinin olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, Satı Nine'nin yaşına rağmen hala okuma ve öğrenme çabası, “eğitimin yaşı yoktur” sözünü hatırlatmaktadır. Satı Nine'nin bu davranışları günümüzde hayat boyu öğrenme kavramı ile karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak da, Satı Nine'nin okuma ve öğrenme çabası çocuklarına ve torunlarına karşı eğitimde iyi

örnek oluşturmaktadır. Özellikle çocukların büyüklerini taklit ettikleri göz önüne alınırsa, Satı Nine'nin kendini geliştirme çabası içinde olan iki torununa Satı Nine'nin ilham verdiği düşünülebilir.

2.4.4.3.6.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Eserin film uyarlamasına baktığımızda, filmde bu karaktere yer verilmediği görülmektedir. Karakter, ne başka isimle ne de genel hatlarıyla başka bir karaktere dönüşerek filmde yer almamıştır. Dolayısıyla başta eserin içeriğine sadık kalınmadığı için, daha sonra eğitim bağlamında bakıldığında köyde çok yaşlı olmasına rağmen dönemin şartlarında düşünülerek kendini geliştiren kitap okuyan bu ninenin film uyarlamasında yer almamasından dolayı romana göre filmin eksik kaldığını görmekteyiz.

2.4.4.3.7. Döner Ayna Romanında Yer Alan Diğer Karakterler

Bu bölümde romanda yer almasına karşın film uyarlamasında yer almayan diğer karakterler kısaca değinilerek verilmiştir.

Hıfzı Demirbaş, Abdülhamit devrinde yetişmiş yüksek memurdur. Silik bir karakterdir. Romanda isminin çokça geçmesi romanın son bölümlerinde Hanife'nin çalıştığı konağın sahibi olmasından ileri gelmektedir. Eğitimiyle ilgili bir bilgi yoktur. Filmde bu karaktere yer verilmemiştir.

Hıfzı beyin eşi, önceki zamanlarda Sinekli Bakkal'da oturan Zaptiye Nazırı Selim Paşa'nın uzak akrabasıdır. Yazar yine Sinekli Bakkal'da karşımıza çıkan, ihtilal yanlısı olarak bilinen Selim Paşa'nın yetiştirdiği, sonrada Selim Paşa'ya damat olan Bilal'in okul arkadaşıdır. İstanbul hanımını temsil eder. Filmde bu karaktere yer verilmemiştir.

Bilal, Sinekli Bakkal'da Rabia'ya gönlünü kaptırmış fakat muvaffak olamamıştır. Sinekli Bakkal'da Selim Paşa'nın damadı Rumelili Bayram Ağa'nın yeğenidir. Selim Paşa tarafından Sultani Mektebinde okutulur. Bilal, kendine Selim Paşayı örnek alır. Bilal, *Döner Ayna*'da karşımıza "Bilal Balkan" olarak çıkar. Soyadını o yıllarda ihtilal hareketlerine karışması önemli makamlarda bulunması neticesiyle alır. Bilal Balkan, stratejik yerlerde valilik yapmıştır. Karısını kaybeden Bilal, Sinekli Bakkal'daki konakta oturmaktadır. Fakat demirbaşların evini sık sık ziyaret etmektedir ve gelip gittiği zamanlarda Hanife dikkatini çekmiştir. Ona karşı duyguları zamanla netleşir ve romanın sonunda Hanife'yle evlenirler. Demirbaşlar'ın kameriyesinde dost ve akrabalarıyla ettikleri entelektüel sohbetler ve Bilal'in

siyasi yönü dışında eğitimiyle ilgili çok az bir bilgi vardır. Romanda Demirbaşlar'ın evinde Ayşe karakterinin güzel sanatlar bölümünden hocası Şemullah Gündüz ile Bilal'in karşılaşmasında, onun Sinekli Bakkal zamanlarında Vehbi Dede ve Peregrini'den ders aldığını, hem piyano hem de ney çaldığını anlayabiliyoruz. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Hayır hayır, bana hususi bir yerde gördüm gibi geldi, sakalsız bıyıksız olduğumuz günlerde. O günler kadim oldu. Ben vaktiyle hem Peregrini'nin hem de Vehbi dede merhumunu talebesiydim, yani hem piyano hem ney çalardım...”

-İyi hatırlıyorum bir defa sinekli bakkalda Vehbi dede ney çalarken siz piyanoda ona refakat ettiniz. Peregrini İtalyadaydı, sizi Vehbi Dede getirmişti.” (Adıvar, 2015:219)

Bilal, tahsilli ve iyi bir karakterdir. Yazarın *Sinekli Bakkal*'da da yer verdiği karakter, burada da kendini geliştirmiş, entelektüel yanı olan birisidir. Filmde bu karaktere yer verilmemiştir. Filmde Hülya'nın (Hanife'nin) evlendiği kişi Huriye'nin oğlu Mustafa'dır. Dolayısıyla Bilal karakterine filmde yer verilmediği tespit edilmiştir. Bilal karakterinin eğitilmiş ve iyi insan tipi, romandan filme yansımadağından filmin bu noktada büyük kayıp yaşadığı tespit edilmiştir.

Ayşe ve Fatma, Hıfzı Bey'in eşinin 5 yaşlarında annesiz kalan ikiz yeğenleridir. Babaları çoğunlukla yurt dışında olduğundan onlara teyzeleri bakmaktadır. Ayşe, edebiyat fakültesinin İngiliz filolojisi bölümünü bitirmiş, güzel sanatlar akademisine başlamıştır. Fatma, felsefe bölümü mezunudur. İki genç kız da doktora yapmak için hazırlık içerisinde. İki genç kızın da üniversiteden kalabalık bir arkadaş grubu vardır. Bu gençler, sık sık konakta biraraya gelerek sanatta, siyasette, dünyada ve ülkede olup biten çeşitli konular üzerine uzun konuşmalar yapar, fikirlerini paylaşırlar. İki kız da son derece sosyal, bilgili, entelektüel insanlardır. Ev işleriyle ilgilenemedikleri içinde Hanife'yi konağa yardıma çağırırlar, Hanife'nin Ayşe ve Bilal'e ilgisi burada başlar. Hanife'nin ilgisinin başladığı dönemde Ayşe resim yapar, Fatmada doktora teziyle meşgul olur. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Fatma'nın o aralık hazırladığı 'türk mistikleri' mevzulu doktorası onu gençler grubundan biraz uzaklaştıracak kadar meşgul ediyordu. Esasen Fatma'nın siyah gözlerinin derinliklerinde yaşıyla mütenasip olmayan çok derine giden olgun bir ruh sezdiriyordu en fazla galip dedenin hüsnü aşkına saplanmış içindeki tabiatüstü manzara ve karakteri coleridgenin eski denizcisiyle mukayese eder gençler bunun üzerinde heyecanlanır dururlardı... Fatma anlaşılan bunları ressam kardeşinin eserlerine sokturmak için herşeyi yapıyordu fakat ayşe daha fazla realist ve hep göze

görünen günlük şeylerle alakadar olduğu için pek aldırılmazdı. Fatma kafasının bulandığı fikrinde vuzuh kalmadığı zaman piyanoya oturur ‘wagner’in karışık anlaşılmaz ruhundan akan ses çağlayanı içine kendini atardı emsalsiz bir musiki istidadı olan Fatma bilhassa alman klasiklerinin en anlaşılmaz en fazla karışıklık ifade eden taraflarına tutkundu.” (Adıvar, 2015:204)

“bilhassa demirbaş, elinde kitabı oradan hiç ayrılmıyordu yalnız bugün odasından aşağı hiç inmemişti çünkü ayşenin yaptığı ve beyoğlunda’ genç ressamlar’ın resim sergisinde teşhire karar verilen portre münasebetiyle ressam arkadaşları orada toplanacaklar.” (Adıvar, 2015: 210)

Fatma’nın doktora çalışması ele alındığında, Halide Edip Adıvar’ın güçlü ve eğitilmiş kadın rolleri arasında Fatma’nın doktora çalışması ile eğitim seviyesi açısından diğer kadın karakterlere göre en yüksek düzeyde öğrenim gören kadın karakter olduğu görülmektedir.

Romanda iki genç kız da kendi seçtikleri alanda donanımlı, hevesli ve başarılıdır. Daha sonra Ayşe’nin Amerika’da eğitim görmüş, maden arayan mühendis bir talibi ile zengin ahlaklı ve tahsili olmayan Anadolu’lu bir talibi çıkar. Bu Anadolu’lu genç de yıllar önce Mürsel’in Hanife’yi kaçırdığı dönemde evinde kaldıkları Trabzonlu Tarık’ın ta kendisidir. Fakat Ayşe, şeffaf bir şekilde iki adayla da olamayacağını, aşk evliliği yapmayı istediğini söyler ve arkadaş grubundan şimdilerde Paris’te ressam olan Erdoğan’la sözleneceğini bildirir. Romanda Hanife’nin Bilal ile yakınlaşması aslında bu iki karakter, Ayşe ve Fatma üzerinden olmuştur. Eserin film uyarlamasını incelediğimizde bu iki karakterin de yer almadığı görülmektedir. Romanın okuyucuya göstermek istediği modern eğitilmiş insan tipi bu karakterler üzerinden filme yansıtamadığından, film romana göre eksik kalmıştır.

Şemullah Gündüz, Ayşe’nin Güzel Sanatlar Akademisi’nden hocasıdır. Tanınmış bir hoca olduğu için onu, Fatma, felsefe bölümünden arkadaşları ve İstanbul’da ki entelektüel çevrede minyatürcülüğü ve şarkılarının güftelerine yaptığı bestelerle tanınmaktadır. Şemullah Gündüz, Hıfzı Bey’in konağında Ayşe’nin yaptığı resmi sergilemek için düzenlediği toplantıda karşımıza çıkar. Orada Bilal’le karşılaşır ve birbirlerini sinekli bakkaldan tanıdıklarını anlarlar. Bu bölümde *Sinekli Bakkal* ve *Döner Ayna* arasında bir bağlantı kurulur. Bu bağlantı karakterlerin paralel zamanlarda aldıkları eğitimin ve eğitim ortamının neticesinde olduğu için önemlidir. Bilal ile Şemullah Gündüz’ün konuşmaları romanda şöyle geçer:

“Bilal, Şemullah Gündüz’e takdim edildiği zaman ikiside durdu, birbirine baktı.

- Ben sizi tanıyorum galiba, Şemullah Bey.

Fatma söze girdi:

- Onu kim tanımaz, Bilal amca?

- Hayır hayır, bana hususi bir yerde gördüm gibi geldi.

- Sakalsız bıyıksız olduğumuz günlerde. O günler, tarihi kadim oldu, ben vaktiyle hem Peregrini'nin hem de Vehbi Dede merhumunun talebesiydim. Yani hem piyano hem de ney çalardım...

- İyi hatırlıyorum, bir defa sinekli bakkalda Vehbi Dede ney çalarken siz piyanoda ona refakat ettiniz.

Fatma atıldı;

- Hala piyano çalıyormuşsunuz?

- Hayır. Sonraları kendimi tamamen minyatüre verdim. Musiki artık parmaklarımda değil ruhumda evlat...

- Siz o gece odaya Galatasaray üniformasıyla geldinizdi. Birde başörtülü bir kızcağz Kuran okuyordu, o ses daima kulağımda kim diye hep düşünürüm.

Bilal'in sesinde, eski bir hatıraya saplanmış bir hüüzün vardı." (Adivar, 2015: 220)

Şemullah Gündüz gibi eğitim yönü güçlü bir karakter de eserin film uyarlamasında yer almamıştır. Dolayısıyla film eğitim bağlamında iki roman arasında kurulan bu bağlantıyı da, eğitim yönü güçlü bu karakteri de işlenmemiştir.

2.4.5. Yol Palas Cinayeti Romanın ve Filminin İncelenmesi

2.4.5.1. Yol Palas Cinayeti Roman Özeti

Romanın Künyesi: Halide Edip ADIVAR (1936). *Yol Palas Cinayeti*, Can Yayınları, 10. Baskı, 68 sayfa.

Romanın başkahramanı Nadire, köydeki adıyla Kazakkız, babasını küçük yaşta kaybettiği için annesiyle yalnız yaşar. Tek geçim kaynakları annesinin çalışmasıdır. Annesi köyde daha iyi yaşayıp kimseye muhtaç olmamak için para biriktirerek iki öküz almak ister. Bunun için evlere hizmete gider. Hizmetçiliğin yanında köyde neredeyse her işe koşar,

Sivrihisar adında bir köyde dul bir kadının yaşaması oldukça zordur. Kızıyla tek başına olan bu kadın hakkında köyde dedikodular çıkar. Nadire, bu durumdan çok rahatsız olur. Dedikoduların sebebi Nadire'nin annesinin eve aldığı Emmioğlu adlı erkeklerden dolayı çıkar. Mükkerrem adında ki bir "Emmioğlu" Nadire'yi sevmediği gibi, ona ve kızına karşı kötülük de eder. Bir zaman sonra Mükkerrem, Nadire'nin annesinin her işe koşarak biriktirdiği öküz parasını alarak kayıplara karıştırır. Parayı alıp evden çıkmadan öncede Nadire'nin gözü gibi baktığı Sırma adındaki kazı ayağıyla çiğneyerek öldürür. Kaz, Akkız için yani Nadire için kazlar ayrı bir önem taşımaktadır. Onları çocuk gibi giydirir, sever ve her türlü tehlikeye karşı korur. Bu yönü düşünüldüğünde, Nadire'nin Mükkerrem'den nefret etmesi kin beslemesi çok doğaldır. Mükkerrem hem paralarını almış hem de gözü gibi baktığı kazını öldürmüştür.

Bir zaman sonra Nadire, annesini kaybeder ve bir başına kalır. Abidin'lerin yanına sığınır. O aile de Nadire'yi her işte çalıştırır. O yıllarda köyü sık sık ziyaret eden Refika ve Nuri çifti Nadire'yi yanlarına alarak Bursa'daki evlerine giderler. Orada ona besleme gibi davranmazlar. Bir kardeş gibi muamele ederler, Nadire, Refika ve Nuri çiftinin yanında mutlu zamanlar geçirir. Zaman sonra Refika, Bursa'da kaplıcalarda romanın diğer önemli kadın karakteri olan Sacide'yle tanışır. Sacide, zengin karakter Murat Sallabaş'ın sonradan görme karısıdır.

Aslen Karagümrük'lü olan Sacide, fakir bir adam olan Agah Efendi'nin kızıdır. Ergenlik çağları Karagümrük'te kardeşlerine bakarak, babası tarafından hapis hayatı yaşayarak geçer. Taa ki bir gün komşu kızları Sacide'yi Bebek'teki meşhur bahçeye götürene kadar. Gittiği bu mekanda Sacide, Murat Sallabaş'ın çok ilgisini çeker ve çok geçmeden de Murat Sallabaş'ın oturduğu Yol Palas apartmanında Murat'ın karısı olarak oturmaya başlar. Artık Sacide değiştirmiştir, sosyeteye özenen sonradan görme bir kadın oluvermiştir. Bursa'da Refika'yla tanışan Sacide, oğlu Bülent'e dadılık yapsın diye Nadire'yi Refika'dan ister ve onu beraberinde Yol Palasa götürür. Tesadüf odur ki, Nadire ve annesinin canını zamanında çok yakan Mükkerrem de orada şoför olarak işe başlar. Nadire'nin aklında çok yer ettiği için Mükkerrem'i görür görmez hatırlar. Fakat ona belli etmeden ondan gizlenmeye devam eder. Bu gizlenme Murat Sallabaş ve eşinin sosyetenin önde gelen isimlerine verdikleri davette ortaya çıkar. Mükkerrem onu tanır ve fütursuzca odasına gider. Ona ahlaksız tekliflerde bulunur, Nadire yılların birikmiş kiniyle onu öldürmek ister. Fakat yıllar önce kazlara olan merhamet ve koruyuculuğu şimdilerde dadısı olduğu Bülent'te ortaya çıkmıştır. Çünkü çocuk, annesinden sıcak bir sevgi görmez. Sadece gösteriş amaçlı kullanılır, Nadire bu

yüzden Bülent'e karşı çok hassas ve bir anne tavrıyla korumacıdır. Mükerrerem, orada Nadire'yi yarın kovdurmakla ve Bülent'i de öldürmekle tehdit eder.

Ertesi sabah erkenden Nadire'nin odasına Bayan Sallabaşın hizmetçisi gelir ve işine son verildiğini, Bülent'e artık kendisinin bakacağını söyler. Nadire, önceki gece Mükerrerem'in söylediklerini düşünür ve sarsılır. Mükerrerem'in Bülent'i öldüreceğini söylemesi ihtimalinin verdiği korku ve telaşla hemen Sacidenin odasına gider. O sırada kişisel bakımını yaptıran Sacide'nin önünde diz çöktüğünü gördüğü Mükerrerem'e doğru masadan aldığı bıçakla saldırır, boynuna saplar ve onu orada öldürür. Yaşanan arbedede bayan Sallabaş'ı da yaralar ardından tutuklanarak mahkemeye çıkarılır. Mahkemede kendisini hiç savunmaz suçunu hemen kabul eder.

Akkızın (Nadire'nin) avukatlığını o gece davette gördüğü, fakat daha öncesinde de Bursa'da tanıştığı, aynı zamanda da Murat Sallabaş'ın yeğeni olan Rıfki üstlenmiştir. Rıfki, yeğeni olduğu aileden çok farklıdır. Aileye karşı Nadire'yi savunur. Çünkü onun bu cinayeti sebepsiz işlemeceğine kannat getirmiştir. Rıfki, avukatlık hayatının ilk ve belkide en zor davasını almıştır.

Nadire'nin kendini savunmamasının üzerine mahkemeden zaman ister ve delil toplamak için Nadire'nin yıllar önce yaşadığı köyüne gider. Nadire ve Mükerrerem hakkında bilgi toplayarak İstanbul'a döner. Akıl hastanesine kapatılan Nadire'nin yanında alır soluğu ve onu konuşturmayı başarır. Herşeyi öğrenir. Rıfki, bundan sonraki adımında mahkemeye topladığı bütün bilgileri ve Mükerrerem aleyhine tanıklık edeceği, ondan zulüm görmüş kadınları sunar. Hakim, kadınları dinleyip olanları anladıktan sonra Nadire'yi suçsuz bulur. Fakat akıl hastanesinde kalması gerektiğine kanaat getirir. Nadire, Mükerrerem'i öldürdüğünü, annesinin ve çok sevdiği Sırma'nın intikamını aldığını söyler. Fakat mahkeme kararını vermiştir ve romanın sonunda Nadire tımarhaneye götürülür.

2.4.5.2. Yol Palas Cinayeti Filmi

Tablo 2.7. Yol Palas Cinayeti Filminin Bilgileri

Film	Yol Palas Cinayeti
Yönetmen	Metin Erksan
Yapımcı	Nazif Duru
Senarist	Metin Erksan
Tür	Dram, Polisiye
Yapım Yılı	1955
Vizyon Tarihi	04 Ocak 1956
Özellikler	Siyah Beyaz

Süre	110 dk.
Dil	Türkçe

Halide Edip adının *Yol Palas Cinayeti* romanına konu, kurgu kişiler ve olay örgüsü bakımından birebir bağlı kalınarak filme uyarlanmıştır.

2.4.5.3. Yol Palas Cinayeti Romanının Karakterleri ve Eğitim

2.4.5.3.1. Sacide ve Eğitim

2.4.5.3.1.1. Karakter Özellikleri:

Romanda Sacide, babası Agâh Efendi tarafından sürekli eve kapatılmış, baskı yapılmış bir ev kızıdır. Ev işleriyle meşgul olur, kardeşlerine bakar. Yaşadığı hayattan hiç memnun değildir ve tek hayali dans edilen bir partiye gitmektir. Oysaki bu hayal babasına göre tam bir ahlaksızlık örneğidir. Bir gün gizlice bir davete gider. Murat Sallabaş'la tanışır ve bu davet, hayatının dönüm noktası olur. Murat Sallabaş'la evlenir ve artık Yol Palas apartmanında yaşamaya başlar. Sacide, evlendikten sonra son derece görgüsüz, insanları küçümseyen, hor gören bir yapıya bürünmüştür. Sacide, artık sosyetenin gözdesi ve bulunduğu ortamda sevilme de, diğer kadınlar tarafından kiskanılan, sözü geçen, ağırlığını hissettiren bir kadın olmuştur.

Romanda Sacide, Yol Palas'a geldikten sonra babası Agâh Efendi'yi kâhya olarak evine alır. Artık babası, onun bir çalışanı olur ve babasına karşıda çevresine takındığı küçümseyen, hor gören tavırlarıyla yaklaşır. Bu durum filmde de romanda olduğu gibi gösterilmiştir.

Sacide karakteri romanda halkın gelir düzeyine göre sınıflara ayrılmasında, işçi sınıfın sömürülmesinde hiçbir sakınca görmez hatta bunların gerekliliğinden bahseder. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Evvela gündelik meselesini hallederdim. Sizin işçi, köylü değil mi? Tarlasında çalışırsa kaç para alıyor? Hiç değil mi? O halde işçiye günde bir somun, bir soğan, yağmurda sığınmaları için bir klübe. Sonra da tepe tepe kullanırdım.” (Adıvar, 2017: 25)

Romandan aldığımız bu bölüm Sacide'nin alt gelir düzeyine sahip insanlara bakış açısını ve ahlaki düzeyini yansıtmaktadır. Bu durum uyarılama yapılırken romandakine birebir sadık kalınarak yapılmıştır. Dolayısıyla bu konuda romandan filme bir değişiklik söz konusu değildir.

Sacide, gösterişe ve ayrıcalıklı olmaya çok önem vermektedir. Oğlu Bülent'i hasta olmasına rağmen özel kıyafetlerle salona inmesi için Dadi'ya zorlar. Amacı onun üzerinden bile konuşuluyor olmaktır. Bunun yanısıra sınıfsal ayrımın şart olduğunu, bu davetlerden biride keskin bir şekilde anlatır. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Ben Murat’ın bir kâtibini kovdurdum. Çünkü bir gün bir barda arkasında smokinle gördüm. Murat’ın daktilosunu da kovdum. Çünkü turnaklarını turuncuya boyuyordu. Eğer ben birgün kısmet olurda saylav olursam ilk işim, her sınıfa göre bir giyiniş, bir üniforma teklif etmek olacak. Yalnız milyonerler müstesna.” (Adıvar. 2017: 27)

Romandan alınan bu bölüm filme de eksiksiz yansımış, eğitimsiz kadın karakterin içinde yaşadığı topluma bakış açısı ve uygar toplumdaki fikirleri gözler önüne serilmiştir.

2.4.5.3.1.2. Eğitim:

Sacide, Murat Sallabaş ile evlendikten sonra son derece görgüsüzleşmiştir. Baskıcı bir ailenin elinde yetişmiş olsa da Sacide'nin gözü para görünce içindeki görgüsüz kadın ortaya çıkarır. Bu noktada insanların karakter eğitimi önemlidir. Bireylerin karakteri çocukluk yaşlarında şekillenmektedir. Bu noktada bireyin karakterinin şekillendiği çocukluk yılları önemlidir. Sacide'nin evlenince hal ve hareketlerinin değişmesi, çocukluk döneminde baskıcı aile yapısı içerisinde Sacide'nin karakterinin tam olgunlaşmadığı söylenebilir. Baskıcı ailede yetişen çocukların sağlıklı aile içi iletişiminden dolayı manevi değerlerinin tam olgunlaşmadığı ve değerler eğitimi noktasında diğer çocuklara göre daha zayıf kaldıkları belirtilmektedir (Doğan, 2016:156). Dolayısıyla çocukların gelecekte davranışlarını şekillendirecek olan karakterinin doğru bir şekilde gelişmesi için çocuğun sağlıklı bir aile ortamında büyümesi önemlidir.

Romanda Sacide, Yol Palas'a yerleştikten sonra Fransızca öğrenmeye başlar ve sosyetenin diğer hanımlarının alay konusu olur. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Şişli asilzade bayanları birer birer Sacide'nin etrafında toplandılar. Yalnız kalınca Sacide'nin yeni öğrendiği Fransızcada ki yanlışlarıyla eğlenir dururlardı.” (Adıvar-2017:19)

Sacide'nin dil öğrenmesi aslında Sacide'nin karakterini yansıtmaktadır. Sacide, parasıyla ve çevresindeki insanların ilgisiyle mutlu olan bir karakterdir. Böyle bir karakterin romanda dil öğrenmek için çaba harcaması, dönemin popüleritesi olan, konuşurken yabancı sözcükler kullanmak hevesinden gelir. Sacide'nin gösteriş için dil öğrenmesi ile eğitimin

bağdaştırılacak bir yönü bulunmamaktadır. Eğitim, bir popüler olma aracı değildir. Dolayısıyla Sacide, popüler olmak için kullandığı dil eğitiminde başarısızlık yaşamakta ve alıntıda geçtiği üzere diğer bayanlar Sacide'nin yanlışları ile kendi aralarında eğlenmektedirler.

Romanda Sacide, evlerinde verilen bir davette medeniyetin toplumlarda nasıl sağlanabileceği hakkında konuşmuş, fikir beyan etmiştir. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

“Siz hangi Paris’te tahsil ettiniz? Dünya zenginsiz olmaz. Size sorarım, zengini olmayan yerde medeniyet olur mu?... Bir memleketin ne kadar milyoneri çok olursa okadar medeni sayılır. Bakın Amerika’ya. Ford olmasa?...” (Adıvar, 2017:26)

Romanda geçen bu bölüm filmde de hiç değiştirilmeden aktarılmıştır. Eğitimsiz, popüler kültürün gerektirdiği herşeyi harfiyyen yapan, sadece paraya değer veren Sacide'nin medeniyet anlayışı alıntıdan anlaşılmalıdır. Sacide'nin medeniyet anlayışı romanda ve film uyarlamasında aynı şekilde yansıtıldığı görülmektedir.

2.4.5.3.1.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Filmdeki Sacide'nin romandakinden tek farkı, babası tarafından gördüğü muamelenin farklı olmasıdır. Filmde Agah Efendi romandaki gibi ona baskı yapmaz, eve hapsedmez, ahlak anlayışı da romandaki kadar sığ değildir. Hatta Sacide, Murat Hürbaş'la (romanda Murat Sallabaş) babasının davet edildiği bir düğünde tanışır.

Roman ve film arasındaki fark, Sacide'nin babası Agah Efendi'nin romanda baskıcı, hatta geri kafalı sayılabilecek bir baba iken, filmde Sacide'nin gezip tozmasına karışmayan, hatta onun bazı serzenişlerine de hak veren bir babadır. Bu farklılık Halide Edip Adıvar'ın baskıcı aile ortamında yetişen, çocukluk ve gençlik dönemini bu şekilde geçirmiş insanların hayata karşı bakışının filme yansıtılması açısından filmin eksik kaldığı tespit edilmiştir.

Filmde Sacide, romandakinden farklı olarak sürekli vitrin bakan, lüks hayatın göstergesi olan araba, yat gibi eşyalara bakıp iç geçiren bir karakterdir. Neredeyse bütün sahnelerde oje sürüp, tırnak törpülerken karşımıza çıkar. Fakat Yol Palas'a Hanım olduktan sonrası romanda da filmde de sonradan görme tavırları ortak olarak görülmektedir.

Film uyarlaması, Sacide karakteri üzerinden eğitim ekseninde bir kayıp yaşamamış, onun eğitimsizliğinin topluma bakışının nasıl bu kadar olumsuz ve çağdışı olabileceğinin görülmesi açısından başarılı bir şekilde sinemaya aktarılmıştır.

2.4.5.3.2. Rıfki ve Eğitim

2.4.5.3.2.1. Karakter Özellikleri:

Rıfki, Murat Sallabaş'ın yüksek tahsilli yeğenidir. Paris'te hukuk doktorası yapmış ve ülkeye geri dönmüştür. Rıfki, başkarakter Nadire'yle, Nadire'nin daha önce yanlarında yaşadığı Nuri ve Refika'nın arkadaşıdır. Tanışmaları onların evinde olur. Daha sonra Nadire'yi Sacide ve Murat Sallabaş'ın evinde görür ve çok sevinir.

Rıfki, kendini romanda komünist olarak tanımlar. Rıfki'yı okutan Murat Sallabaş, onun bu fikirlerinden hiç hoşlanmaz. Rıfki'nin savunduğu fikirlere en çok karşı gelen, onunla tartışmaktan kaçınmayan Sacide'dir. Rıfki, Sacide'nin toplumu sınıflandırmasına halk sınıfını küçümsemesine son derece karşıdır. Bu durum romanda şöyle geçer:

“- Bari yeniden esaret ihdas edin yenge... O vakit herkes bedava çalışır.

- Bana kalsa hacet yok. Fakat aşağı tabakaya yüz verilmekte devam edilirse oda olacak. Herkes kendi sınıfında kalmalı.

- Hindistan'daki gibi kast tesis etseniz nasıl olur?” (Adıvar, 2017: 26)

Rıfki, toplumda eşitlik, halkçılık, demokrasi gibi fikirleri savunan, bulunduğu ortama aykırı olan fikirlerini de onu okutan Murat Sallabaş'ın evinde yengesine karşı savunmaktan da hiç geri durmayan bir karakterdir.

2.4.5.3.2.2. Eğitim:

Rıfki, yüksek tahsilli bir karakterdir. Paris'te hukuk doktorası yapmıştır. Dönemin şartları ve eğitim durumu göz önüne alındığında Rıfki karakterinin yüksek eğitim düzeyi daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

2.4.5.3.2.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Rıfki'nin yengesi Sacide ile fikirlerini savunmak için yaptığı tartışmalara ve aldığı eğitime kadar filmde de hiçbir değişikliğe uğramadan yer verilmiştir.

Romanda Rıfki'nin çocukluğuna da değinilmiştir. Murat Sallabaş'ın kızkardeşi Rıfki'yı doğururken ölmüştür. Rıfki, babasını da savaşta kaybetmiştir. Dayısı onu büyütüp okuturken ondan bir şey esirgememiş, fakat ona sevgide göstermemiştir. Rıfki da bu önemli eksiklikle büyümüş, içten içe ona hep acınarak bakıldığını, gerçek sevgi gösterilmediğini düşünmüştür. Ondaki bu ezilmiş, ötelenmiş sevgisiz kalmış ruh, dayısı ve yengesine karşı Nadire'yi savunmasına, onun avukatı olmasına sebep olmuştur. Rıfki'nin bu özelliklerine dair

kesit şöyledir:

“Rıfki hayatta nasibi olmayanlara saadet vaat eden fikirlere bağlandı. Ama bu nasipsizlik nereden gelirse gelsin, ister çirkinlik, ister fakirlik, ister talihsizlik olsun! Gayet tabi olarak hayatta nasibi olanlara, yani zenginlere, mesutlara ve güzellere kendi de bilmeyerek düşman olmuştu. Bunun için birincilere, yani nasipsizlere yardım etmeyi vaat eden her fikir hareketinin gönüllü hizmetkârı oldu.” (Adıvar, 2017: 36)

Uyarlama, Rıfki karakteri üzerinden değerlendirildiğinde bazı noktalarda eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Filmde Rıfki'nın çocukluğunda yaşadığı bu sevgi eksikliğine hiç değinilmemektedir. Romanda Rıfki'nın Nadire'yi savunması onun çocukluğundan bu yana zayıfın yanında olma isteğinden kaynaklanmıştır ve roman bunu belirtmiştir. Bu durumun filmde gösterilmemesi çocuklukta yer eden duyguların, büyürken kişiyi şekillendirmesini görmemiz açısından önemlidir.

2.4.5.3.3. Nadire ve Eğitim

2.4.5.3.3.1. Karakter Özellikleri:

Nadire, köyde bilinen adıyla “Kazakkız”, çocukluk dönemini köyde annesiyle beraber yokluk içinde geçirir, daha sonra köye gelen Nuri ve Refika'nın yanında besleme olarak Bursa'ya gider. Nuri ve Refika'nın yanında kaldığı yıllarda kaplıcaya gittiklerinde Sallabaş çiftiyle tanışır ve Sacide'nin hasta oğlu Bülent'e dadılık için Nuri ve Refika'nın evinden ayrılır. Sallabaşlar'ın evine, Yol Palas'a, taşınır. Filmde de Nadire'nin hayatı bu şekilde anlatılmıştır.

Nadire köyde annesiyle beraber yokluk içinde yaşarken bu yokluğa tek çözümün iki öküz sahibi olmakla çözülebileceği fikrine inanırlar. Anne, tarla bağ bahçe işleri yapar, gündeliğe gider. Nadire de kaz çobanlığı yapar, beslediği kazları pazara götürüp satarlar. Aldıklarını öküz alabilmek için biriktirirler. Fakat kazandığı para biriktirmek için çok azdır ve Nadire'nin annesi eve emmioğlu dediği köyün erkeklerini almaya başlar. Bu şekilde para biriktirir. Çocuk Nadire bunların hepsine tanık olur, kafasına yorganı çeker ve görmemezlikten gelmeye başlar. Fakat çocuk ruhu çok yaralanır. Annesini kaybettikten sonra Nuri ve Refika çiftinin yanına gider. Çift, onu sadece yanına alıp bakmakla kalmaz ve onu okutur.

2.4.5.3.3.2. Eğitim:

Romanda Nadire'nin köyde baktığı kazlardan biri sakattır. Nadire onu hep kucağında

taşır, ona küçük giysiler giydirir. Bu davranışlarıyla da köyde alay konusu olur ve lakabı Akkız olarak kalır. Çok sevdiği kazını annesinin eve aldığı adamlardan biri olan Mükerrerem öldürür ve bu onu çok sarsar. Nadire, dadısı olduğu Bülent'i de küçükken baktığı sakat kaz olan Sırma'ya benzetir ve ona karşı da aynı koruma içgüdüsüyle davranır. Bu koruma içgüdüsü çocukluğunda ki olumsuz yaşantıyla daha da perçinlenmiştir.

Mükerrerem, köyde Nadire'nin annesini döver, ona hep kötü muamele eder. Sonunda da binbir zorlukla biriktirdikleri parayı alıp kaçması, Nadire gibi son derece merhametli, kin düşmanlık nedir bilmeyen bir kişiyi bile cinayet işlemeye iter. Halide Edip Adıvar'ın çocukluk ve gençlik dönemlerinde, sağlıksız bir ortamda yetişen çocukların, yetişkin bir birey olduklarında bu olumsuz yaşantıların sonuçlarını görebilecekleri düşüncesi, bu karakter üzerinden karşımıza çıkmaktadır. Yaradılışında olmasa bile bir kişinin olumsuz yaşantılar sonucu katile nasıl dönüşebileceği bu karakter üzerinden görülmektedir. Çocukluk çağında yaşanan tramvaların bireylerin karakterinde dönüşü olmayan yaralara yol açtığı belirtilmektedir (Dereboy, Şahin, Demirkapı, 2018:2). Nadire gibi hayata pozitif bakan bir bireyin çocukluğunda yaşadığı tramvaların etkisiyle bir katile dönüşmektedir. Ayrıca bu noktada yazar, okuyucuya Nadire'nin geçmişini de anlatarak Mükerrerem cinayetini işlemesi ile suçlu veya suçsuz olması arasında bir vicdan muhasebesi yaptırmaktadır.

2.4.5.3.3.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Filmde ki Nadire'nin çocukluğu ve gençliğide romandakiyle birebir aynı şekilde yansıtılmış, tüm imkânsızlıkları yaşamasına rağmen Nadire onu yanına alan aile tarafından okutulmuştur. Halide Edip Adıvar'ın başkarakteri Nadire, eğitime önem veren bir çift tarafından okutulmuştur. Bunların dışında Nadire, her fırsatta kitap okumakta, dadılık yaptığında da Bülent için çocuk gelişimiyle ilgili kitaplar okumaktadır. Filmde bu noktaların hepsine sadık kalınmış değiştirilmeden sinemaya yansıtılmıştır. Nadire'yle ilgili film ve romanda ortak olarak anlatılan bu nokta önemlidir. Çünkü Nadire, Halide Edip'in başkarakteridir. Onun kadın karakterleri de genellikle kendini geliştirmeye, eğitmeye açık ve azimlidirler. Film uyarlamasının romanı özellikle burada da değiştirmeden yansıtması romana eğitim ekseninde hiç kayıp yaşatmamıştır. Nadire karakterinin romandan filme aynı şekilde aktarıldığı tespit edilmiştir.

2.4.5.3.4. Mükerrerem ve Eğitim

2.4.5.3.4.1. Karakter Özellikleri:

Mükerrerem, romanda yanağında bir yara izi olan, davranışlarıyla güven vermeyen, fakat bulunduğu çevrenin kadınları tarafından dikkat çeken biri olarak tanıtılıyor. Onun geçmişiyile ilgili bilgi romanda çok kısıtlıdır. Romanda babasının miralay olduğu yazar. Babası onu yanlış hareketlerinden dolayı reddetmiştir. Okuduğu okul olan Kuleli'den de kovulmuştur. Mükerrerem'in özellikleri romanda şöyle geçer:

“Komiser, maktulü anormal ve çirkin temayülleri olan bir adam diye tavsif ettikten sonra, Kuleli'den kovulmasının sebebini ve babası tarafından reddedildiğini söyledi. Fakat en çok son üç sene zarfında Beyoğlu ve Şişli zabıtasının nazarı dikkatini celp etmişti. Sefahat âlemlerinde sarf ettiği paraları şoförlüğüyle kazanamayacağı apaşıkardı.” (Adıvar, 2017: 17)

Alıntılanan bu bölümde Mükerrerem'in çocukluğunda hem okul tarafından hem babası tarafından dışlandığı görülmektedir. Mükerrerem, asker kökenli bir babanın oğlu da olsa, farklı bir yaradılış ve kısa yoldan para kazanma arzusu neticesinde, romanın kötü erkek karakteri olmuştur.

2.4.5.3.4.2. Eğitim:

Halide Edip Adıvar'ın eğitimsiz-kötü karakteri bu romanda Mükerrerem üzerinde görülmektedir. Halide Edip Adıvar, bu karakterin romanın sonunda Nadire tarafından öldürülmesine karar vererek eğitimsiz – kötü karakterin sonunun ne olacağını da okuyucuya göstermiştir.

2.4.5.3.4.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Film üzerinden Mükerrerem karakteri değerlendirildiğinde Mükerrerem'in romandakinden tek farkının onun çocukluğuna ilişkin romanda verilen bilgilerin filmde olmadığı tespit edilmiştir. Mükerrerem'in kişiliğini belirleyen çocukluk yaşantılarına yer verilmemesi film açısından bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Mükerrerem'le ilgili romanda geçen bu bilgilerin dışında onunla ilgili verilebilecek en önemli bilgi hayatını nasıl kazandığıyla ilgilidir. Mükerrerem, ahlak yanı çok zayıf olan bir karakterdir. Nadire'nin davası görüldüğü esnada mahkeme salonuna gelen, hayat kadınları onun kendilerini çalıştırıp paralarını aldıkları yönünde ifade verir. Sadece şoförlükle kazandığı para, onun eğlence anlayışına ve kötü alışkanlıklarına yetmez. Mükerrerem'le ilgili

verilen bu bilgi filmde de ayrıntılarıyla gösterilmiş eğitimsiz- kötü karakterin ahlakınında aynı şekilde kötü olduğu vurgulanmıştır. Burada Mükerrerem karakteri eğitim ekseninde romana bir kayıp yaşatmamıştır.

2.4.5.3.5. Şişli Kadınları ve Eğitim

2.4.5.3.5.1. Karakter Özellikleri:

Sacide, evlendikten sonra sosyeteden ve zengin insanların çokça yaşadığı Beyoğlu ve Şişli gibi yerlerde bulunur ve artık bu muhitten insanlarla oturup kalkmaya başlar. Çok zaman geçmeden aslında yabancı olduğu bu çevrenin gözdesi, en dikkat çeken olur ve bu durumu sağlayan tek şey paradır. Sacide, kocasının parasını Paris'ten kıyafet getirtmek, pahalı ne varsa onu kullanmak gibi kişisel zevkleri için harcar. Hatta sosyete de ses getirsün diye "Etienne" adında Chicago'da çok zengin bir kadının yanında çalışan madamı işe alır. Bu bölüm romanda şöyle geçer:

"Doğrusu istenirse Sacide'nin yüksek sosyete bay ve bayanlarının ayrı ayrı sebeplerle yüreklerini yakması birazda Etienne'nin kabahatiydi. Vaktiyle Chicago'lu domuz kralı diye anılan bir milyonerin karısına hizmet etmişti. Bu kadının fevkaladeliklerini Amerika sosyetesine bile hazmedemediği için senenin sekiz ayını Paris'te geçirirdi. İşte Etienne eski madamını anlatırken Sacide de ona benzemek emelini uyandırmıştı."
(Adıvar, 2017:20)

2.4.5.3.5.2. Eğitim:

Romanda sosyetenin ilgisi Sacide üzerinden bu şekilde anlatılmıştır. Filmde de sosyete aynı sebeplerle Sacide'yi konuşmaktadır. Burada dikkatle üzerinde durulması gereken nokta, sosyete denilen çevredeki kadınların hemen hepsinin romanda iyi okul mezunu olmasıdır. Fakat ilgileri, tahsilleri doğrultusunda değildir. Sosyetenin eğitim durumuna ilişkin kesitler şöyledir:

"Kadınların bir teki erkeksiz. Bayan Güngördü. Otuzu geçkin lisan-aşına bir sosyete kızı." (Adıvar, 2017: 22)

"Bayan Sungur (Alman mektebi mezunu bir genç kadın)"

"Bayan Bilgan (Dame De Sion mezunu) o la la bunu söylerken Bay Bilga'nın yüzüne"

“bak Alman mektebinden çıkanlar nasıl patavatsız olur” der gibi baktı.” (Adıvar, 2017: 23)

“Bayan Bozkurt (kolej mezunu)bu batıl itikatlardan ne zaman uçurtulacağız.” (Adıvar, 2017: 24)

Halide Edip Adıvar’ın hemen bütün romanlarında “alafranga kadın” tipine rastlanmaktadır. Alafranga kadın tipi, batılılaşmayı yanlış anlayan, o kültürün özüne inmeden sadece görünenle ilgilenen bir batılılaşma anlayışıdır. Dönem itibarıyla örnek alınan batı diye adlandırılan aslında Fransadır. Sözlükte ki karşılığına göre Fransız yaşam tarzını anlatan kelimedir. Küçükgörmen (2010), “Halide Edip Adıvar’ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi” adlı tezinde alafranga kadınlara temsili olarak Sacide’yi vermiş ve bu tip kadınların giyimleriyle tarzlarıyla görünüşleriyle dikkat çektiğini söyleyerek ve bu kadınların muhit olarak Şişli ve çevresinde bulunduğunu belirtir.

2.4.5.3.5.3. Roman ile Film Arasındaki Farklılıklar:

Romandan alıntılanan ve içinde de sık sık geçen, Şişli kadınlarıyla ilgili bu bilgi Halide Edip Adıvar’ın romanlarındaki eğitimli-güçlü kadın karakter çerçevesinin bir istisnası niteliği taşır. Bu açıdan sosyete kadınları önemlidir. Sacide dışında, sosyete çevresinde, romanda anlatılan hemen bütün kadınlar dil bilen eğitimli tiplerdir. Filme baktığımızda Sacide’nin çevresindeki bu kadınlarla ilgili böyle bir bilgi verilmemektedir. Romanda Sacide’nin kuyruğuna takılmış bu eğitimli kadın karakterin eğitim durumlarına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu noktada romana göre filmin eksik kaldığı görülmektedir.

2.5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

2.5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Döner Ayna*, *Yol Palas Cinayeti* adlı romanlarının sinema uyarlamaları eğitim ekseninde incelenmiş, roman ile sinema uyarlaması arasındaki eğitsel unsurlar açısından farklılıklar tespit edilmiştir. Aynı zamanda eğitsel öğeler yönünden karakterler de ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

Film uyarlamaları, bir bakımdan romanı tekrar yapılandırmaktır. Bu yapılandırma işlemi gerçekleşirken roman birtakım değişikliklere uğramakta, diğer bir deyişle okuyucu, romanda bulduğu tadı veya dokuyu uyarlamada bulamayabilmektedir. Bu durumun tersinin yaşandığı durumlar da olabilir. Fakat dilin zenginliği, okuyucunun hayal dünyasıyla birleştiğinde, genel kanı romanın uyarlanan filme göre daha zengin ve yoğun olduğu yönündedir.

Bu çalışmada özellikle *Vurun Kahpeye* ve *Ateşten Gömlek* romanlarında anlatılan karakterler, eğitim açısından değerlendirildiğinde, romanda anlatılan çocukluk ve gençlik dönemlerinin filmde aynı derinlikte işlenemediği tespit edilmiştir. Roman ile film arasındaki farklılıkların temel sebebi olarak filmin süresinin sınırlı olması düşünülebilir. Farklılıkların sebebi olarak süre sınırlılığının yanında başka pek çok sebep bulunmaktadır. Örneğin, seyirci memnuniyetini sağlamak veya filmin izlenme oranını arttırmak amacıyla uyarlamalarda değişiklik yapıldığı görülmektedir. Bu sebepler düşünüldüğünde, incelenen romanlar ile filmler arasındaki farklılıkların neden romanın aslına sadık kalarak vermediği hakkında çıkarımlar yapılabilir.

Halide Edip Adıvar'ın başkarakterlerini kadın olarak belirlemesi ve bu kadınları da eğitilmiş, eğitilmiş değilse bile güçlü, aydın, öğrenmeye açık olarak tasvir etmesi filme uyarlanırken üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir noktadır. Çünkü kendisi de eğitimci olan Halide Edip, genelde romanlarını kaleme alırken eğitilmiş ve donanımlı karakteri iyi, eğitimsiz karakteride kötü olarak tasvir etmektedir. Yazar, bu bakış açısıyla karakterlerin sonlarını da eğitimleri ve eğitime bakış açıları doğrultusunda çizmektedir. Yazar, okuyucuya bu noktadan bir mesaj vermek istemektedir. Sinemaya aktaran kişi bu hususu dikkate almadığında, örneğin *Sinekli Bakkal*'da Rabia'yı, *Vurun Kahpeye*'de Aliye'yi, *Ateşten Gömlek*'te Ayşe'yi ya da Halide Edip Adıvar'ın eserlerinde topluma yön veren eğitilmiş herhangi bir karakteri sadece seven ya da sevilen, filme yaşadığı aşkla konu olan bir karakter

olarak gösterdiğinde esere büyük bir kayıp yaşatmış olur. Bu çalışmada uyarlamaların eğitim noktasında romanlara yaşattığı kayıplar çoğunlukla senaristlerin eğitim açısından romanı tam manasıyla ele almamalarından ya da karakterlerin uzun yaşam öyküsünün, çocukluğunun yâda başından geçen ve yan hikâyeye konu olan olayların uyarlamalarda anlatılmamasından kaynaklandığı görülmektedir.

Sinekli Bakkal romanı ile uyarlaması, eğitim açısından karşılaştırıldığında genel olarak karakterlerde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Rabia karakterinin çocukluğunun, çocukluğunda aldığı katı din eğitimin ve sonuçlarının verilmemesi, kitaplara karşı çok ilgili olması sürekli kitap okuyarak kendini geliştirme çabası, doğu, batı, islami, mahalli, kültürü birarada yaşatması hatta daha sonra saray kültüründen de beslenmesi, yetişkin olana kadar öğrendiği ne varsa evliliğinden sonra bunu özel ders olarak öğrencilerine vermesi filmde yeterince işlenmemiş, bu karakter eğitim bağlamında eksik bir şekilde sinemaya yansıtılmış ve romanın tam olarak yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Perregrini karakterinin Rabia'yla evlenmeden önce ki inançsızlığının ve dini konulara hep mesafeli yaklaşmasının sebebinin çocukluğunda koyu birer Katolik olan anne ve babasının yanlış tutum ve yaklaşımları olduğu filmde gösterilmemiş, eğitim bağlamında karakteri eksiltmiş ve eseri kayba uğratmıştır. Vehbi Dede karakteri, romanda Mevlevi yönü ve anlayışıyla vurgulanırken filmde bu yönü silik bir şekilde anlatılmıştır. Vehbi Dede'nin hayata bakışını, Rabia'ya ve Perregrini'ye yaklaşımını belirleyen bu öğretilere filmde yer verilmemesi bu karakter üzerinden esere kayıp yaşatmıştır.

Vurun Kahpeye romanının başkışisi Aliye'nin idealist, cesur bir öğretmen oluşunda çocukluk ve gençlik yıllarının payının büyük olduğu görülmektedir. Aliye, Darümuallimat'ta bir öğretmenin de etkisiyle Anadolu'ya gitmeye karar vermiştir. Yatılı okuduğu okulunda hayatta tek başına kalabilmeyi de, mücadele etmeyi de öğrenir. Aliye'nin bu yönü, kasabada eğitim adına verdiği mücadeleyi kendi eğitim süreci tecrübelerinden edindiği güçle yaptığını göstermektedir. Filmde ise onun kasabaya gelişinden önceye, eğitim hayatına son derece yüzeysel bir şekilde yer verilmiştir. Sonuç olarak Aliye'nin Darümuallimat'taki eğitim sürecinin gelecek hayatına olan etkileri filme tam manasıyla yansıtılmadığı için filmin eksik kaldığı tespit edilmiştir. Uzun Hüseyin karakteri de filmde romandaki gibi geçmiş yaşantısına ve aldığı eğitime değinilmeyen karakterlerden biridir. Romanda hukuk eğitimi aldığından, İstanbul Türkçesiyle çok düzgün bir şekilde konuştuğundan bahsedilmektedir. Fakat filmde Uzun Hüseyin'in eğitimine dair herhangi bir şekilde değinmediğinden romana göre filmin eksik kaldığı tespit edilmiştir. Halide Edip Adıvar'ın zaman zaman eğitilmiş karakterleri de

olumsuz özellikleriyle yansıttığı olmuştur. Uzun Hüseyin karakteri buna bir örnektir. Yazar, eğitilmiş bazı karakterleri kötü örnek gösterirken eğitilmiş karakterin de kötü olabileceği, insanı iyi yapan unsurun sadece eğitim olamayacağı, ailenin ve içinde bulunulan toplumunda bireyin yetişmesinde çok önemli bir payı olduğunu vurgulamaktadır. Lakin Uzun Hüseyin'in bu özelliklerinin filmde verilmemesi film açısından büyük eksiklik oluşturmaktadır.

Döner Ayna romanının film uyarlamasında karakterlerin bazı özelliklerinin filme eksik biçimde yansıtıldığı görülmektedir. Film uyarlamasında Abdülhamit devrinde yetişmiş iyi bir memur olan Hıfzı Demirbaş karakterinden, onun İstanbul hanımını temsil eden eşinden, Sultani'den mezun, valilik yapmış Bilal karakterinden, Hıfzı Bey'in eğitilmiş doktora öğrencisi olan yeğenleri Ayşe ve Fatma karakterlerinden ve dönemin tanınmış hocası olan Şemullah Gündüz Beyden filmde hiç bahsedilmediği tespit edilmiştir. Dönemin eğitilmiş ve aydın kesimini temsil eden bu karakterlere filmde yer verilmeyişi eğitim bağlamında film açısından büyük bir eksikliktir. Yazar, bu karakterlerle İstanbul'un aydın ve eğitilmiş yüzünü okuyucuya sunmuştur. Sinema uyarlamasının bu eğitilmiş ve önemli karakterlere yer vermemesiyle roman filme uyarlanırken büyük kayıp yaşamıştır. Romanda Hanife karakteri annesiz büyümüş, babasının yanına sonradan getirilmiş, hiç okul okumamış, babasının sözünden hiç çıkmayan, yaşadıklarına boyun eğen bir kızdır. Bu karakter filme yansıtılırken çok fazla değişikliğe uğramıştır. Filmde ki ismi Hülya'dır ve Hülya, modern giyimli, özgür, Hanife'nin yaşadıklarına boyun eğmeyen bir kızdır ve filmde tek çaresizliği babasının borçlarından ötürü istemediği bir evliliğe zorlanmasından gelir. Fakat Hülya bunu da kabul etmez. Romanda Hanife'nin çaresizliği, istemediği birçok şeyi kabullenmesi onun hem eğitimsizliğinden hemde ezilmiş bir çocukluk yaşamasından kaynaklanmaktadır. Filmde ise Hülya'nın çocukluğuyla ilgili yaşadığı olumsuz bir şey olmadığı tespit edilmiştir. Bu noktada karakterin filme uyarlanırken uğradığı değişiklik yine karakterin öncesinden bahsedilmeyişinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla Hanife karakteri uyarlama filmde hem eğitim anlamında hem de karakter anlamında eserin aslından uzaklaşmıştır.

Yol Palas Cinayeti romanının film uyarlamasına karakterler üzerinden bakıldığında, karakterlerin eğitim düzeylerinin romana hiç değiştirilmeden yansıtıldığı görülmektedir. Uyarlama, hem kurgu hem karakter üzerinden neredeyse hiç değişikliğe uğramadan beyaz perdeye aktarılmıştır. Romanla uyarlamanın farklılık gösterdiği tek konu, Halide Edip Adıvar'ın Şişli kadınları olarak tabir ettiği kadınların filmde sadece alafranga hayat tarzlarının yansıtılmış olmasıdır. Şişli kadınları, batıya özenen kadın olmalarının yanında eğitilmiş ve dil

bilen kadınlardır. Şişli kadınlarının bu özelliği filme yansıtılmamıştır. Halide Edip Adıvar'ın eğitilmiş, fakat eğitimini davranışlarına ve hayat tarzına yansıtmayan karakteri temsil etmesi açısından uyarılma esere bu iyi okullardan mezun olan sosyete Şişli kadınları üzerinden eğitim bağlamında kayıp yaşatmıştır.

Bu ayrıntıları incelediğimizde Halide Edip Adıvar'ın eğitimin en önemli kademesine denk gelen çocukluk dönemlerinde geçirilen yaşantıların, alınan her türlü eğitimin bireyin hayatını şekillendirme bağlamında çok önemli bir yere sahip olduğunu vurguladığı görülmektedir. İncelenen romanların sinema uyarlamalarında yaşanan en büyük problem, karakterlerin yeterli derinlikte verilmemesidir. Halide Edip'in özellikle üzerinde durduğu, kadın karakterlere yüklediği iyi eğitim almış olmak, kendini geliştirmek ve bu yönde gücünü ispat etmek gibi özelliklerin filmlere yansıtılmamasının filmler açısından büyük bir eksiklik olduğu söylenebilir.

2.5.2.Öneriler

Romandan sinemaya uyarılma yapan senaristlere ve yönetmenlere, uyarılma yapılacak edebî eserin içinin boşaltılmaması, amacından uzaklaştırılmaması, yazarın vermek istediği mesajların izleyiciye tam manasıyla aktarılması, özellikle gençlere iyi örnek olacak noktaların iyi tespit edilerek bu bölümlere sadık kalınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adivar, Adivar, H.E. (2018). *Ateşten Gömlek*, İstanbul: Can Yayınları.
- Adivar, Adivar, H.E. (2015). *Döner Ayna*, İstanbul: Can Yayınları.
- Adivar, Adivar, H.E. (2013). *Mor Salkımlı Ev* İstanbul: Can Yayınları.
- Adivar, Adivar, H.E. (2015). *Sinekli Bakkal*, İstanbul: Can Yayınları.
- Adivar, Adivar, H.E. (2015). *Yol Palas Cinayeti*, İstanbul: Can Yayınları.
- Adivar, H.E. (2017). *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınları.
- Adivar, H.E.(1964). Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, İstanbul, 20,1(2013)1-12 / Dr. Şerif Aktaş.
- Ağbaba, G. (1997). Halide Edip Adivar Hayatı-Sanatı-Eserleri. *Şair Ve Yazarlar. İstanbul: Boğaziçi Yayınları*.
- Aktaş, S. (2011). Bir Yeni Roman Uyarlaması Olan 'Saatler' Filminde Metinlerarasılık Ve Göstergelerarasılık (Doktora Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Tasarımı Ana Bilim Dalı.
- Akyürek, F. (2009). Senaryo Yazarı Olmak. İstanbul: Media Cat Kitapları.
- Argunşah, H. (2015). "Halide Edip'te Değişen Kadının Romandaki İzdüşümleri: Seviyye Talip'ten Ateşten Gömlek'e." *Türklük Bilimi Araştırmaları*.
- Aslanyürek, S. (2005). "Senaryo Sinemanın En Zayıf Halkası!". *Anktrak Dergisi*, sayı 45.
- Aşıkoğlu, N. (2011). Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü Ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 5-13.
- Ataöv, T. (1996). *Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık*. Ankara: AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi.
- Aybey, S. (2016). 6-14 Yaş Arası Çocuğun Dini Gelişim Dönemi Özelliklerinin Bilinmesinin Din Eğitimi Açısından Önemi. *Electronic Turkish Studies*, 11(5).
- Aydın, B. (2006). Öğretmenlerin kendi sınıf disiplin sistemlerini oluşturması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 19-32.
- Aydın, A. R. (1996). Çocuğun dini şahsiyet kazanmasında ailenin önemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(8), 211-220.
- Aydın, M. Z. (2003). Ailede Ahlak Eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 125-158.
- Aydın Şahin, N. (2012), *Halide Edip Adivar'ın Romanlarında Eğitim Evrenini Kronolojik Olarak İncelenmesi* .
- Bakioğlu, A., & Banoğlu, K. (2013) Öğretmenlikte Kariyer Basamakları Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Metaforlar ve Sosyal Ağ Analizi Yöntemiyle İncelenmesi.

- Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 37(37), 28-55.
- Banarlı, N.S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*.
- Bekiroğlu, N. (1999). Halide Edip Adıvar. *Şule Yayınları, İstanbul*.
- Buscaglia, L. F., & Ebcioğlu, N. (1994). *Birbirimizi sevebilmek: insan ilişkileri üzerine bir inceleme*. İnkılap Kitabevi.
- Calayır Küçükgörmen, G. (2010). *Halide Edip Adıvarın Romanlarında Kadın Ve Kadın Eğitimi*.
- Can, N. (2004). Öğretmenlerin geliştirilmesi ve etkili öğretmen davranışları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(16)*, 103-119.
- Can, A., Uğurlu, F. (2010). *Gölgesizler filmi ve Edebiyat Sinema İlişkisi üzerine Selçuk İletişim 2010*.
- Cansız, A. B. (2011). Edebiyat Eserlerinden Romanın Sinema ve Televizyona Uyarlanması ve Değişen Anlatım Dili. Uzmanlık Tezi. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Cevizci, A. (2010) Eğitim Sözlüğü.
- Ceyhan, E. (2011). Eğitim-Edebiyat İlişkileri. İnternet: <http://blog.milliyet.com.tr/egitim---edebiyat---iliskileri/Blog/?BlogNo=293502> 11 Kasım 2019.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Electronic Turkish Studies, 9(2)*.
- Çakır, M. (2015). Geçmişten Günümüze “Sosyal Adalet”. *International Journal Of Social Sciences And Education Research, 560-572*.
- Çelik, S. D. Y. (2016). Halide Edip Adıvar'ın Son Eseri'nde Müfide Kadri'nin Adını Yaşatmak. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1(1)*, 17-44.
- Çetin, E. Z. (1999). Bir Anlatı Formu Olan Romanın Sinemaya Uyarlanması (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı, İletişim Bilim Dalı.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (1996-2005). *Strategies of qualitative inquiry*. London: Sage Publications.
- Dereboy, Ç., Şahin Demirkapı, E., Şakiroğlu, M., & Şafak Öztürk, C. (2018). Çocukluk Çağı Travmalarının, Kimlik Gelişimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ve Psikopatoloji İle İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 29(4)*.
- Doğan, A. (2016). Değerler Eğitimi Açısından Aile İçi İletişimin Çocuk Üzerindeki Etkisi.
- Dilekman, M. (2008). Etkili Eğitim İçin Etkili Öğretmenlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(2)*, 213-221.
- Diñçer, S.M. (1996). *Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Ankara Doruk Yayıncılık.
- Doğramacıoğlu, H. (2017) Halide Edip Adıvar In Eğitim Ve Öğretim İle İlgili Görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (62)*, 129-137.

- Enginün, İ. (1986). *Halide Edib Adıvar*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Enginün, İ. (1998). Kösem Sultan'ın İki Edebî Eserdeki Yorumu". Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: Dergâh Yayınları, 69-76.
- Ergün, M. (2017). Bir Bilim Olarak Eğitimin Felsefi Temelleri. *Pegem Atıf İndeksi*, 181-206.
- Fidan, N. (1986). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Gül Yayınevi.
- Gariper, C. (2015). "Cengiz Aytmatov'un Al Yazmalım Selvi Boylum Hikâyesi ve Göstergelerarasılık" Bilig Dergisi, Sayı: 74, s. 71-96. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Güler, A., & Dekanı, E. F. (2004). Türk eğitim sisteminde korku kültürü ve disiplin sorunu. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9.
- Hatipoğlu, S. (2013). "Edebiyat ve Sinema: Edebi Eserden Beyaz Perdeye" *Türkbilig*, Sayı: 26, s. 173-176.
- Harnuboğlu, M. (2014). Mekân Ve Mekânın Algılanış Biçimleri: Halide Edib Adıvar'ın Otobiyografisi Mor Salkımlı Ev Üzerine Bir İnceleme. *Fe Dergi*, 6(2), 25-43.
- Kale, Ö. (2010). Türk Romanın Yeşilçam Macerası(1922-1946), İstanbul.
- Kale, Ö. (2012). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Y.4.*,
- Kale, Ö. (2012). Roman Ve Sinema İkilisine Kuramsal Bir Bakış, İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası Edebiyat Kongresi (Tudok 2012) 27/08/2012
- Karabulut, R. (2017). Halide Edib Adıvar'ın Romanlarında Sosyal Bir Mesele Olarak
- Kaya, Uğur 12/09/2019 tarihinde internet: <http://www.antalyaozelegitim.com/blog/ogrenme-problemleri/ogretmen-ogrenci-iliskileri.html>
- Karasar, N. (2007). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (17. Baskı). *Ankara: Nobel Yayıncılık*.
- Kayaoğlu, E. (2016). Edebiyat Ve Film: Edebiyat Bilimi Yaklaşımıyla Film Çözümlemesine Giriş. Hiperlink Eğit. İlet. Yay. San. Tic. Ve Ltd. Sti..
- Kılınç, B. (2015). "Yönetmen ve Uyarlamada Aşırı Yorum "Yeraltından Notlar" ve "Yeraltı Arasında" Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 55-64.
- Kırel S.(2005). Yeşilçam Öykü Sineması, İstanbul: Babil Yayınları.
- Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim Düzeyi Ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma.
- Koç, A. (2010). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin yeterlikleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 107-149.
- Kostelnik, M. J., Whiren, A. P., Soderman, A. K. ve Gregory, K.(Eds.). (2006). Guiding children's social development theory to practice. United States: Thomson Delmar Learning.
- Kudret, C. (1998). Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1, 5. Baskı, İnkılap Yayınları. İstanbul.

- Külahoğlu, Ő. (2018). Eğitimde EŞitlik Politikalarının Amartya Sen'in Kapasite YaklaŐımı Açıısından Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(4), 1187-1194.
- MEB (2007). Senaryonun Dramatik Yapısı, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP. EriŐim Tarihi: 05/09/2019 Link: http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/radyotv/moduller/senaryonun_dramatik_yapisi.pdf
- Moran B.(2005). *Türk Romanına Eleştirel Bakış* İstanbul:,İletişim Yayınları.
- Onaran, A. Ő. (1986). Sinemaya Giriş. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Öncü, A. (2009). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitimine Bakış (Halide Edip Adıvar Örneği). *YayımlanmamıŐ Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Ana Bilim Dalı.
- Önertoy, O. (2011). Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Toplumsal Eleştiri. *Türkoloji Dergisi*, 18(1), 37-46.
- Özden, Y. (2008). Öğrenme ve öğretme.
- Özmen, F. (1999). Etkili Eğitimin GerçekleŐtirilmesinde DuyuŐsal Alanın Önemi. Sevgi Eğitimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 193-198.
- Özön, N. (1964). Sinema El Kitabı. Elif Kitabevi.
- Özuyar A. (2008) Sinemanın Osmanlı Serüveni İstanbul De Ki Basın Yayım Limited Őirketi.
- Sekin, S. (2008). Türkiye'de ezberci öğretim ve nedenleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (18), 211-221.
- Sevgi, L. (2002). Savunma Teknolojilerinde Ulusal Kaynaklar, Yetişmiş İnsan Gücü Ve EŐgüdü. Savtek, Savunma Te Nolojileri Kongresi, 24-25.
- Sine Plus Akademi, 4 Kasım 2017. <https://www.sineplusakademi.com/Sinematografi-Temel-Ogeleri/>
- Sivas, A. (2005). Popüler Roman Popüler Sinema İlişkisi Çerçevesinde Bir Uyarılama Örneği: Bridget Jones'un Günlüğü. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1 s.41-58.
- Stevick, Philip. (1983). Roman Teorisi. Çev. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, V. (2018). Romanla KimlikleŐen Bir Yüz: Halide Edib Adıvar ve Edebi Yaratımları, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD). 1(1).
- Şahin, N. A. (2012). Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Eğitim Evreninin Kronolojik Açııdan İncelenmesi (YayımlanmamıŐ Yüksek Lisans Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı. Trabzon.
- Şahin, C., & Şahin, M. (2013). Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasî Ve Askerî Faaliyetleri. *NeveŐhir Hacı BektaŐ Veli Üniversitesi Sbe Dergisi*, 2(2), 53-72.

- Şentürk, R. (2019). Eğitimin Amacı: Fikrî Bağımsızlık Taklitten Tahkike.
- Seven, M. A., & Engin, A. O. (2007). Türkiye’de Kadının Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 177-188.
- Sever, D., Baldan, B., Tuğlu, B., Kabaoğlu, K., & Hamzaj, Y. A. (2018). Küreselleşme Sürecinde Eğitim Alanında Atılan Adımlar: Türkiye Ve Eğitimde Başarılı Ülke Örnekleri. *İlköğretim Online*, 17(3).
- Tanyıldızı, N., & Kaya Ş. (2017). Türk Televizyon Dizilerinde Yaşanan Roman Uyarlaması Sorunları (Kahperengi Romanı-Merhamet Dizisi Örneği). *İnönü Üniversitesi Kültür Ve Sanat Dergisi*, 3(1), 19-39.
- Taşer, S. (2012). “Halide Edip Adivar’ın Öğretmenlikten İstifası”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 31, Sayfalar: 149-159, Konya.
- Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı: Romanın Unsurları*. Ötüken Neşriyat Aş.
- Tezcan, T. (2012). Halide Edip Adivar'ın Vurun Kahpeye, Sinekli bakkal, Tatarcık, Peyami Safa'nın Sözde Hızlar, Cumbadan Rumbaya, Yalnızız romanlarında doğu-batı ikileminde eğitim problemlerinin karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi. Denizli.
- Tutumlu, R. (2002). Anlatı Bilimi Açısından Roman-Sinema Etkileşimi ve Bir Uygulama: Anayurt Oteli. Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğurlu, F. (1992). Edebiyat ve Sinema.
- Uysal, A., & Balkan, İ. K. (2015). Sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların, sosyal beceri ve benlik kavramı düzeyleri açısından karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 35(1), 27-56.
- Yavaş, G. (2013). Eleştiri İle İdeal Arasında: Halide Edib'in Sinekli Bakkal Romanında'din Adamı'kavramı Etrafında Bir Tartışma. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*, 753-767.
- Yavuzer, H.(2010).Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları. H.Yavuzer(Ed).Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları içinde (s.11-41). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yeşilyurt, E. (2002). Halide Edip Adivar Hayatı ve Romanları, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri Ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi. *Eğitim Ve Bilim*, 23(112).
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Qualitative Research Methods In Social Sciences) Ankara: Seckin Yayınları.
- Yıldırım, E. (2010). 1905-1970 Yılları İtalyan Sineması ve Sinemaya Uyarlanan Edebi Eserler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, İtalyan Dili ve Edebiyatı.
- Yüce, T. (2012). Sinema Ve Edebiyat Türleri Arasında Görülen Etkileşimler. *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, 1(2), 67-74.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ezgi DEVELİ FIRAT
Doğum Yeri ve Tarihi : 14.02.1984 SİVAS

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenim : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller:
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi : Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Ücretli Türk Dili Öğretim Görevlisi
Stajlar :
Projeler:
Çalıştığı Kurumlar : Özel Adalya Koleji ve Alaaddin Keykubat Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi : ezgimaya0202@gmail.com

Tarih : 14.01.2020

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının T.C. AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece T.C. AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

[ÖğrencininAdı Soyadı]

Turnitin Orijinallik Raporu

İşleme konu: 11-Kas-2019 12:26 +03
NUMARA: 1211404146
Kelime Sayısı: 39726
Gönderildi: 1

HALİDE EDİP ADIVAR'IN
SİNEMAYA UYARLANAN
ROMA... Ezgi Develi Firat
tarafından

Benzerlik Endeksi	Kaynağa göre Benzerlik
%4	Internet Sources: %3 Yayınlar: %0 Öğrenci Ödevleri: %3

alıntıları dahil et bibliyografyayı dahil et 5 kelime > çıkarılan eşleşmeler mod:
raporu hızlı görüntüle (klasik) Change mode yazdır yenile İndir

<1% match (02-Tem-2019 tarihli öğrenci ödevleri)
[Submitted to Akdeniz University on 2019-07-02](#)

<1% match (10-Oca-2019 tarihli internet)
<http://www.sanal-kitap.com>

<1% match (19-Eki-2018 tarihli internet)
<http://edebiyatdunyamiz.com>

<1% match (09-Oca-2019 tarihli öğrenci ödevleri)
[Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University on 2019-01-09](#)

<1% match (11-Haz-2015 tarihli internet)
<http://m.friendfeed-media.com>

<1% match (03-Nis-2019 tarihli internet)
https://issuu.com/ahmetkundakcioglu12/docs/t_rk_dili_ve_ed.11.s_n_f.lider_y

<1% match (19-Haz-2017 tarihli internet)
<http://www.ices-uebk.org>

<1% match (23-May-2013 tarihli öğrenci ödevleri)
[Submitted to Fatih University on 2013-05-23](#)

<1% match (07-Ara-2015 tarihli internet)
<http://ilgiliforum.com>

<1% match (15-Nis-2016 tarihli internet)
<http://egitimbilim.akdeniz.edu.tr>

<1% match (11-Haz-2019 tarihli öğrenci ödevleri)
[Submitted to Akdeniz University on 2019-06-11](#)

<1% match (03-Oca-2018 tarihli öğrenci ödevleri)
[Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University on 2018-01-03](#)